

Уйимиз жаннатга айлансин

АҲМЕТ БУЛУТ

АҲМЕТ АКИН

УЎК: 316.362.1:17.022.1

КБК: 60.56

87

А 98

Аҳмет Булут, Аҳмет Акин

Уйимиз жаннатга айлансин / Аҳмет Булут, Аҳмет Акин. Таржимонлар: О. Сайдали, К. Аҳмаджонова, У. Раҳмонова, Г. Маматкулова.
– Тошкент: Янги аср авлоди, 2023. – 208 б.

Ким ўз уйининг жаннатдек бўлишини хоҳламайди? Ҳа, эр-хотин ўзаро меҳр-муҳаббат билан боғланган, ҳаёт қийинчиликларига қарши бир-бирини қўллаб-қувватлаган, фарзандлар меҳр-оқибат ва ҳурмат доирасида улғаядиган оила муҳитига эга бўлиш барчанинг орзу-си. Афсуски, бугунги оилавий муаммолар бепарволик билан тилга олиниб, ечим топиш ўрнига улар ҳал қилиб бўлмас ҳолга келмоқда. Турмуш доирасидаги масалалар янада илдиз отиб, аёлларга нисбатан зўравонлик авж олмоқда, ажримлар йил сайин ортиб бормоқда.

«Уйимиз жаннатга айлансин» китоби Қуръон ва суннат нуқтаи назаридан ушбу тенденцияни тўхтатиш, оилада юз берган салбий ҳолатларни таҳлил қилиб, уларнинг психологик ва маънавий жиҳатларини чуқурроқ ўрганиш орқали жуфтликларга ўз уйлари жаннатга айлантирадиган ечимларни таклиф этади. Соғлом оила ва соғлом жамият шаклланишига эришиш йўллари кўрсатади.

УЎК: 316.362.1:17.022.1

КБК: 60.56

Таржимонлар:

Ойбек Сайдали, Камола Аҳмаджонова,
Умида Раҳмонова, Гулнигор Маматкулова

Ўзбекистон Республикаси Дин ишлари бўйича қўмитасининг
2023.28.08-санасидаги №03-07/6893-сонли хулосаси
асосида тайёрланди.

ISBN 978-9943-8382-0-8

© Аҳмет Булут, Аҳмет Акин, «Уйимиз жаннатга айлансин». «Янги аср авлоди», 2023 йил.

МЕҲРИБОН ВА РАҲМЛИ АЛЛОҲ НОМИ БИЛАН

Бизни йўқдан бор қилган, Ўзининг борлигидан бизларни хабардор қилган, қуллик ила бизларни шарафлантирган, бизни борликдаги энг шарафли мавжудот қилиб яратган ва башариятнинг энг шарафли вакилига уммат айлаган Зотга ҳамдлар бўлсин.

Алҳамдулиллаҳи Раббил аъламин...

Бизга ҳар ҳолати ила гўзал ўрнатилган бўлган, бизни биздан кўра кўпроқ яхши кўрган, ҳар дам бизларга мағфират тилаган, энг улуғ шафоатини умматининг энг катта гуноҳкорларига олиб қўйган, «Мени Раббим тарбия қилди ва тарбиямни қандай ҳам гўзал қилди», дея марҳамат қилган Расулуллоҳ (с.а.в.)га саловатлар бўлсин.

Рабб ўлароқ Аллоҳдан, дин ўлароқ исломдан ва пайгамбар ўлароқ Муҳаммад алайҳиссаломдан рози бўлганларга саломлар бўлсин.

(Эй Раббимиз!) Сенгагина ибодат қиламиз ва Сендангина мадад сўраймиз. Бизларни ғазабга дучор бўлмаган ва ҳақ йўлдан тоймаган зотларга инъом қилган йўлинг бўлмиш – тўғри йўлга йўллагайсан.
(Фотиҳа сураси, 5 - 7-оятлар)

«Парвардигоро, Ўзинг бизларга жуфти ҳалолларимиздан ва зурриётларимиздан шод-хуррамлик ҳадя этгин ва бизларни тақводорларга пешво қилгин». *(Фурқон сураси, 74-оят)*

Омийн...

СЎЗБОШИ

Барчамиз қанчадан-қанча хаёллар билан умид ва дуолар ила оила қурамиз. Тинч-хотиржам ва бахтиёр оиламиз бўлишини истаймиз. Умр бўйи ҳузур-ҳаловатда яшасак, деймиз. Фарзандларимиз бўлсин. Ёши улугларимизнинг дуоларини олайлик. Шу тариқа уйимиз дунёдаги жаннатимизга айлансин.

Бироқ сўнгги пайтларда минг хил орзулар ва машаққат билан қурилаётган оилаларимиз қисқа фурсатда парокандаликка юз тутмоқда. Сўнгги қалъамиз – бу оиламиз, аммо у ҳар куни зарбага учраяпти. Ҳар куни ўнлаб эр-хотинлар ажрашишмоқда, болаларнинг кўзида ёш, бўйни букилган, ота-оналарнинг тинчи бузилиб, беморликка мубтало бўлишмоқда.

Савол туғилади: энг мустаҳкам қўрғонимиз қандай қилиб бу ҳолга келиб қолди? Кимлар бу борада қандай ҳаракат қилди? Биз устимизда ўйналган ўйинларни пайқай олдикми, йўқса, ҳали ҳам ғафлат уйқусидамизми?

Мана шу муаммолар устида бош қотирган, уммат ва миллат дарди билан ёнган бир тарихчимиз газетадаги мақоласида масалани қуйидагича мухтасар баён қилган эди:

«XVIII асрда яшаган швецариялик оила ҳуқуқи мутахассиси профессор Гастон Жез турк оила ҳуқуқини тадқиқ қилган мақоласининг сўнгида шундай деган:

«Мен ғарблик оила ҳуқуқи мутахассиси сифатида шуни айтаманки, турк халқининг қўлидан оила ни-

зомини олиб қўйсангиз, орқада арзирли бирор нарса қолмайди. Усманийларнинг оилавий ҳаётидаги гўзаллик, хушмуомалалик ва самимият бошқа бирор жойда бор, деб ўйламайман. Усманийлардаги исломий ҳаёт тарзи фаровон ҳаётнинг энг чўққисидир. Эр-хотин бир-бирига ўзаро ҳурмат-эҳтиромда. Усманийларнинг оилавий ҳаёти яхшиликларга тўла. Ижтимоий тузум адабиёт билан безалган. Ҳаёт шеър каби яшамокда. Улар буларнинг барчасини оилада ўрганишади».

Қисқача айтганда: «Диний ҳаёт тугайдиган бўлса, оила ҳам тугайди. Оила тугаса, ҳамма нарса тугайди».

Бу вазиятда мақсад ўз-ўзидан маълум бўлмокда: «Аввало, диний ҳаёт тугатилади, сўнгра навбат оилага келади! Ниҳоят, жамият емирилиб, йўқ бўлиб кетади!

Хўш, ғарблик оила ҳуқуқи профессори аниқлаган ўша аслий қадриятларимиз ҳозир қай ҳолатда? Кеча қандай эдик, бугун қай аҳволдамиз? Бизни қуршаб турган инқирозни аниқлаб, ундан чиқиш йўлларини тақдим қилиш ва айни саволларга жавоб топиш учун ушбу китобни нашр этишни мақсад қилдик.

Мазкур китоб оиламизни асраш ва солиҳ фарзандларни тарбиялашимизда қўлланма, йўқолган қадриятларимизни қайта тиклаш ва ўзлигимизга қайтишимизга васила бўлсин.

Ғайрат биздан, муваффақият Раббимиздандир.

Биринчи бўлим
ЎТМИШ ВА КЕЛАЖАК
ОРАЛИҒИДА ОИЛА

ЎТМИШДА ҚАНДАЙ ЭДИК?

Қадим маданиятимизда ижтимоий анъана ва урф-одатларнинг ҳар бири докторлик диссертацияси мавзуси бўлишга арзийдиган даражада муҳим, нозик ва юксак инсоний фазилатларга бой бўлган. Келинг, баъзи гўзал анъаналаримиздан сўз очайлик. Масалан, эр ва хотин зинадан кўтарилаётганда, аёл олдинда, эри эса унинг орқасидан чиқар эди. Бунинг иккита сабаби бор: аёлнинг танаси кўриниб қолмаслиги ва агар оёғи тойиб кетса, эри уни ушлаб қолиши мумкин эди. Худди шу сабабга кўра, зинадан тушаётганда, эркак олдинда тушарди.

Уйлар маҳрамият қоидаларига мувофиқ қуриларди. Эшикда иккита тутқич бўлиб, қалин овозли тутқичнинг чалиниши эркак киши, ингичка овозлиси эса аёл киши келганини билдирарди. Шунга кўра, тайёргарлик кўрилиб, маҳрамият қоидалари назоратга олинарди. Агар дераза олдида сариқ гул бўлса, бу «Уйда касал одам бор, уй олдида шовқин қилманг» деган маънони англатарди. Дераза олдида қизил гул қўйилиши «Уйда келин бўлиш ёшига етган қизимиз бор, уй ёнидан ўтаётганда гап-сўзингизга эътиборли бўлинг, қўпол сўзлар айтманг» деган маънони назарда тутарди. Шу йўл билан кўча маҳрамияти ҳимояланган.

Қандай гўзал маданият, шундай эмасми?

Куёвликка номзодлар учун талаб қилинадиган биринчи шарт таҳорат, намоз ўқиш ва ичкилик ҳамда

кимордан узоқ туриш бўлган. Бунинг ҳам ўзига хос белгилари бор эди. Ота-оналар киз сўрашга борганида ёки қизлари учун куёвликка номзод кидиришганда, куёвнинг шимининг тиззасига қараларди. Агар унда эскириш аломати бўлса, куёвнинг намоз ўқиётгани тушунилган.

Бирор хонадонга меҳмонга бордингиз дейлик, дастурхонга сизга ёқмайдиган таом тортилди. У пайтларда бугунгидек, таом ярим қолдириб қайтарилмасди. Ечим жуда осон эди. Дарҳол уй эгасидан бир коса катик сўрар эдингиз. Шу тариқа ҳам катикни ёқтирмаган овқатингиз устига қуйиб, таъмини ўзгартиришингиз ва осонроқ ейишингиз мумкин бўларди, ҳам уй эгаси сизга бу таом ёқмаслигини тушуниб, кейинги сафар ўша таомни пиширмасликка эътибор қаратарди.

Қаҳва ичишнинг ҳам ўзига хос нозик томонлари ва белгилари бўларди. Ҳаммамиз нима учун қаҳва меҳмонга сув билан бирга тортилишига қизиқамиз (туркларда шундай одат бор). Жавоб жуда оддий. Меҳмоннинг қорни тўқ бўлса, аввалига қаҳва олиб, кейин сув ичарди. Агар қорни оч бўлса, аввал сувни олар, уй эгаси эса дарҳол дастурхон ёзиш учун тайёргарликни бошлаб юборарди.

Ойна ва рўмолча эса севги ва муҳаббат рамзи сифатида ишлатилган. Рўмолчаларнинг тили бор эди, гўё. Рўмолчани ерга ташлаш, силкитиш, бурунга олиб бориш турли маъноларни англатарди. Айни пайтда рўмолча севишганлар ўртасида мулоқот воситаси бўлиб хизмат қилган. Севганига учи куйган рўмолча берилиши юрагим ишқинг-ла ёнмоқда, деган маънони билдиради. Бу рўмолчани олган қиз ижобий жавоб бермоқчи бўлса, ўз

қўллари билан тиккан, ҳар бири ўзгача маънога ишора қилувчи каштадўзли рўмолчани кўнгил қўйган йигитига жўнатар эди. Бу рўмолчалар умрбод сақланган. Агар бир кун рўмолчалар бир-бирига қайтарилса, бу севги тугаганига ишора қиларди. Рўмолчанинг ўртасидан ушлаш бу оқшом учрашайлик дегани, таклифнинг қабул қилинганлигини кўрсатадиган ҳаракат эса рўмолчани қўйиб юбормаслик эди.

Агар қиз рўмолчани деразадан пастга ташласа, бу унинг севгисини эълон қилганидан далолат қиларди. Йигит буни кўриб, эҳтиёткорлик билан рўмолчани буклаб, чўнтагига солиб қўйиш орқали севги изҳорига ижобий жавоб берганини ифода этган. Тушириб қўйилган рўмолча учрашиш истагини кўрсатган. Шу билан бирга, рўмолчаларнинг ранги ҳам ўзига хос маъноларни аңлатган. Оқ рўмолча «сизни севаман», оч бинафшарангли рўмолча «эртага дераза олдида келинг, хат бераман», бинафша рангли рўмолча «менга жуда ёқасиз», четлари пушти рўмолча «сизсиз яшай олмайман», чети сариқ рўмолча «бир неча кундан бери касалман, ташқарига чиқолмадим», чети яшил рўмолча «сизга доим вафодор бўламан», қизил рўмолча «сизни жуда севаман», кўк рўмолча «жуда вафосиз кишисиз» ва яшил рўмолча «хатимга жавоб кутяпман» деган маъноларни билдирарди.

Кўча ўртасида, жамоат жойларида, айниқса, катталарнинг олдида ҳеч қачон одобсизлик қилинмас, одамлар хушламайдиган тарбиясиз ишларга асло йўл қўйилмасди. Шу тариқа жамиятда ҳамжиҳатлик ва ахлоқий чегаралар бузилмаслиги таъминланган.

Она фарзандини қўшнидан туз сўрашга юборарди. Бола: «Ойи, ахир уйимизда туз бор-ку!» деган вақт, она:

«Ўғлим, уйда туз борлигини мен ҳам биламан. Лекин қўшниларимизнинг шароити бироз оғир, уйларида, албатта, туз бўлиши керак. Биз улардан туз сўрасак, улар ҳам биздан бирор ҳожатларини бемалол сўрай олишадими», дер эди. Қандай гўзал тарбия!

Аёли учун кўзгу олган эркак бу совғаси билан жуфти ҳалолига «Сенга ўзингдан-да чиройлироқ берадиган бирор ҳадям йўқ» демоқчи бўларди. Ҳам тежамкор, ҳам романтик ҳаракат! Бугун эса биз фалон баҳодаги олмос узуклар билан ҳам ўша муҳитни ярата олмаяпмиз. Чунки қаноатимиз камайди.

Албатта, ижтимоий қонун-қоидалари мустаҳкам жамиятда динга бўлган муносабат ҳам жиддий бўлган. Қуръони Карим ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга қаттиқ ҳурмат кўрсатилган. 63 ёшдан ошган катталардан ёшлари сўралганда «Ортиқ ҳадни ошиб ўтдик», дейишарди. Чунки Жанобимиз соллаллоҳу алайҳи васаллам 63 ёшда вафот этгандилар. Қадимгилар борликдаги нарсаларга ва ашёларга ҳам назокат ва латофат билан муносабатда бўлишган. «Чироқни ёқ» ёки «шамни ўчир» дегандан кўра, «чироқни уйғот» ёки «шамни ухлат» деган ифодаларни афзал кўришган.

Шукурлар бўлсинки, жуда гўзал оила тарихимиз ва маданиятимиз бор, ўтмишимизнинг мақтанса ва фахрланса арзийдиган жиҳатлари бисёр. Аммо бизни ўз-лигимиздан узоқлаштириш, ўтмишимизни нуқсонли қилиб кўрсатиш учун оилавий ва ижтимоий тузилмаларимизни, урф-одатларимизни тизимли равишда эскилик сарқитига чиқаришди. Эҳтимол, булар орасида энг кўп илгари сурилган даъволардан бири бизнинг оилалари-

мизда романтика, севги ва муҳаббатга ўрин бўлмагани ҳақидаги қарашдир. Ҳақиқат бунинг акси бўлса-да, бу каби мисолларнинг тарихий сабаби бўлган. Маълумки, 1900 йиллардан сўнг «Озодлик уруши» ва «Чанокқалъа жанги» сингари улкан урушларни бошдан кечирдик. Бу урушларда эркаклар шаҳид бўлди, аёллар бева, болалар етим қолди. Шунинг учун уруш фахрийлари ва соғ қолганлар кўчаларда ва жамоат жойларида фарзандларини кучоқларига олиб юришмади, аёллари билан қўл ушлашиб, кўча кезишмади. Улар бевалар ва етимлар отаси бор болаларни ёки эри бор аёлларни кўча-кўйда бахтиёр юришганини кўриб, ўзларини ўксик ҳис қилишмасин, кўнгли ярим бўлмасин деб, ҳатто аёлларидан бироз олдинроқда юришарди. Акс ҳолда, бизнинг миллатчалик романтик ва ёрига муҳаббатли, оиласи ва фарзандлари учун ҳар нарсага тайёр бошқа бир миллат Ер юзида жуда оз топиларди.

СТАТИСТИКА: БИЗНИ УСТУНЛИК ОРЗУСИ БОШҚАРМАСИН

Янада кўзга кўриниш, янада олдинроқда бўлиш, янада яхшироғига эгалик қилиш, янада кучли, янада иқтидорли, янада муваффақиятли бўлиш, янаам қимматроғи ва ҳашамдорини қўлга киритиш. Янада... янада... янада... Мана сизга материализм замонининг тузоғи ва бу тузоқ ғилдирагининг тишлари орасида эзилиб бораётган одам боласи.

Биз ҳам ушбу ҳолатга қизиқиб, оиладаги материализм ва риё феноменини тадқиқ этдик. Биринчи бўлиб, «Оилангиз учун қимматбаҳо нарсаларга эга бў-

лиш аҳамиятлими?» деган саволни бердик. Иштирокчиларнинг 7 фоизи «Ҳа», 84 фоизи «Йўқ», 9 фоизи «Аниқ билмайман» жавобини берди. Иккинчи саволда «Моддий жиҳатдан қийин аҳволда бўлсангиз ҳам ҳашаматли муҳитда яшаш оилангиз учун муҳимми?» деб сўрадик. Бу саволга иштирокчиларнинг 5 фоизи «Ҳа», 90 фоизи «Йўқ», 12 фоизи «Аниқ билмайман» деган жавобни берди. Ниҳоят, «Оила аъзоларингиз бир-бирларига қимматбаҳо совға олишга эътибор қаратишадими?» деб сўрадик. Ушбу саволга эса иштирокчиларнинг 5 фоизи «Ҳа», 89 фоизи «Йўқ», 6 фоизи «Аниқ билмайман» деган жавобни берди. Изоҳ ўзингиздан. Бизнингча, бу нуқтада ҳаммамиз бирозгина тафаккур юритишимиз керак.

ЙИҚИЛМАДИК, ТИК ОЁҚДАМИЗ, АММО...

Сўнгги юз йилликда жамиятда ҳукмронлик эркакларда экани ва аёлларнинг жамиятда эзилаётгани ҳақидаги тезисларни баланд овозда янграган оммавий ахборот воситалари тезда ўз мақсадларига эришди ва бутун дунёда бўлгани каби феминизм бизнинг қизларимизни ҳам ўз домига торта бошлади. Ҳолбуки, бу гуруҳларнинг мақсади феминизмни ёйиш эди, зеро, феминизм ёйилса, оила ва турмушлар барҳам топарди. Оила ичидаги муносабатларни ва аёлларни энг кўп қадрлайдиган маданият ислом маданияти эканини ёшлардан яширишди. Афсуски, бу феминистик чақириқларга тез жавоб берилди ва натижада, жамиятда шиддатли, аммо мувозанатсиз ўзгаришлар юз берди. Тартибсиз маъносини билдирадиган «аморф» сўзи бу ўзгаришни ифода-

лаш учун айнан мос атама. Бу каби оила тузилишида, яъни «аморф» оила ва жамиятда эркак ва аёл роллари, ота ва онанинг оиладаги мажбуриятлари бир-бирига араллишиб кетган, чалкаш вазият бўлади. Андроген тузилмада намоён бўладиган, яъни ҳар икки жинсга мос хатти-ҳаракатлар кўрсатиладиган тузилмада бош намуна сифатидаги ота-онанинг ҳаракатларини кузата олиш болалар учун қийинлашиб кетганидан, қиз фарзанд онасига, ўғил фарзанд отасига қараб, жинсий роль идентификациясини ривожлантириш имконига эга бўлишмаяпти. Натижада, қиз фарзанд уйда хулқ-атворли она, ўғил фарзанд эса хулқ-атворли ота кўрмагандан кейин, йиллар ўтиб, ўз жинсиятларига хос ҳаракатланишга доир муаммоларга дуч келишлари мумкин. Шу тариқа жисмонан эркак аёл хулқ-атвори ва жисмонан аёл эркак хулқ-атвори ортиб, бу ҳолатда «жинсий кимлик» муаммоси кўзга ташланишни бошлайди. Хулқ-атвор моделлари ўзгариб, метеросексуал йигитлар ва эркакшода қизларнинг сони кун сайин ортиб боради.

Феминизм теориясининг асоси ярим аср олдинга бориб тақалади. Жинсий кимлик ва жинсият ролларига доир кўплаб тадқиқотларни амалга оширган Сандра Рутх Липситз Бем ўзининг «Жинсият роль схемаси назарияси»да болаларнинг гўдаклик давридан эътиборан гендер идентификатори ва схемасини ривожлантиришда ота-оналар ва маданиятнинг жуда муҳим эканлигини таъкидлаган. Бемнинг назариясига кўра, болалар ижтимоий ривожланишнинг илк йилларидан бошлаб ўз жинсларига хос хулқ-атвор ва хатти-ҳаракатларни ўзлари яшаётган оила ва жамиятга қараб шакллантиришади. Жинсий кимлик ва схемаларнинг ривожланиши

ижтимоий ўрганиш ва тақлид қилиш орқали амалга ошади. Шу билан бирга, Бем назариясида жамият ва оиланинг болани чеклаши ва унинг жинсига мос келадиган хатти-ҳаракати маълум бир нуқтадан кейин эркинликка тўсиқ бўлиши келтирилган. Ҳолбуки, жамият ва оиладан мустақил улғайган боланинг гендер схемаси ва идентификацияси ўта экстремал нуқтага етиши мумкинлиги бугунги кунда Ғарб оила тузилмасидаги кўп-лаб муаммоларнинг асосий омилидир. Афсуски, жинсият одамларни чеклайди, деган нотўғри қараш тобора урчиб бормокда.

Оилада инсонлар бир-бирларига ёрдам бериши, бурч ва вазифаларда бир-бирларини қўллаб-қувватлашлари жуда муҳимдир, бу бахтли ҳаёт учун катта ҳисса қўшади. Аммо бугунги кунда кутилаётган ва амалга оширилаётган ҳолат бироз бошқача, мақсад эса ғаразли! Асосий мақсад, ролларни чалкаштириш, чегараларни олиб ташлаш, оила ичидаги назорат ва ҳокимиятни заифлаштиришдир. Бугун кўп нарсалар чалкашиб кетган. Масалан, ота-она фарзандига ўз муҳаббатини кўрсатиши, ғамхўрлик қилиши, эҳтиёжларини иложи борича қондиришга ҳаракат қилиши керак. Бироқ айти пайтда улар фарзандларига истаган ҳар нарсасига эга бўла олмаслигини ҳам тушунтиришлари лозим.

Патриархат, яъни «ота бошқарувидаги» деб аталувчи ва ушбу сифатни бузишга уринаётган, мусулмон оила тузилиши ўрнига ўта хавfli тузилма — «бола ҳукмрон бўлган», яъни бола марказли оилалар пайдо бўлди. Бундай оилаларда ота-она фарзанди билан муаммога дуч келмаслик учун айтиши ва қилиши керак бўлган нарсаларни қилмаяпти, қўйиши керак бўлган чегараларни

қўймайпти. Окибатда, бугунги кунда фарзандларимизнинг асосий муаммоси ҳақ-ҳуқуқларини билган ҳолда ҳаддини билмаслик бўлиб қолди. Ёшлар ва ўсмирлар орасида «ўз истакларини англаш, аммо қарши томон истакларини рад этиш» қайфияти кенг тарқалди. Худди шундай, «ота-онани қадрлаш» ифодасининг ўрнини «ота-онага ҳурмат» ибораси эгаллаб олмоқда. Ҳолбуки, ота-онага эҳтиром ҳар жабҳада фарздир. Ҳурмат ҳуқуқий, қадрлаш эса ҳиссий мажбуриятдир.

Бу масала Жаброил алайҳиссаломнинг ҳадисларида зикр қилиниб, қиёмат аломатларидан бири чўриларнинг хўжайинларини дунёга келтириши деб таъкидланган. Бугун бошимиздан кечираётганларимиз Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам айтган сўзларнинг исботидир. Ота-оналар фарзандининг қулидек ҳаёт кечиряпти. Гап орасида айтилаётган жумлалар ҳам шуни талқин қилиб турибди: «Биз фарзандларимиз учун яшайпмиз». Болаларнинг фитрати бузилмоқда, роллар ва мажбуриятлар аралашиб кетган. Натижада, жиддий тартибсизлик ва депрессиялар бошдан ўтказилмоқда. Ҳаловатсиз ота-оналар, бахтсиз ва ҳеч нарсага тўймас болалар, тушкун аҳволдаги жамият юзага келмоқда.

БИР НАЗАРИЯ: КРЮГЕР СИНДРОМИ

Қандай қилиб баъзи инсонлар билмаган нарсалари ҳақида бу қадар бемалол гапиришлари ва даъво қилишларига, баъзиларнинг қандай қилиб бунчалик шафқатсиз бўла олишларига ёки баъзиларнинг далиллар очик-ойдин бўлиб турган бир пайтда ҳақиқатлар-

ни инкор қилишларига барчамиз ҳайрон қоламиз. Ҳар нарсда бўлгани каби бу ҳолатнинг ҳам психодинамикаси, яъни психологик асоси бор, дўстлар. «Жоҳил жасорати» деб ҳам аталадиган ушбу ҳолатни чуқур ўрганган икки машҳур психолог Жастин Крюгер ва Девид Данн ўз тадқиқотлари натижасида қуйидаги хулосага келишади:

1. Қобилиятсиз, нодон, жоҳил ёки ҳиссий жиҳатдан етук бўлмаган одамлар ўзларини ҳаддан ташқари аҳамиятли деб ҳисоблашади.

2. Бу каби инсонлар ўзларини юксакларга кўтариш билан чекланиб қолмай, бошқа одамларга қобилиятсиздек қараш орқали ўзларини янада яхши ҳис қилишади.

Бундан ҳам муҳими, агар инсон ўзини реалистик баҳолаш, танқид қила олиш, камчиликлари билан юзлашиб, уларни қабул қилиш ва ўзини бу нуқтада тарбиялаш борасида қайғурмаса, атрофидагиларнинг танқидига эътибор қаратмаса, ҳолат янада жиддийлашади. Вақт ўтиши билан улар учун бу ишларни қилиш борган сари имконсизлашиб боради ва кун сайин ўзларини янаам ажойиб, билимли ва қобилиятли эканликларига ишонини бошлайдилар. Маълум муддатдан сўнг, ўзларини аслида бўлганларидек эмас, балки кўришни ис-таганларидек қабул қилишга киришишади, ўз утопик (идеал) ва фантазияларга тўла, аммо ҳақиқатдан узок кичик дунёларида яшай бошлашади.

Бугун ижтимоий тармоқлардаги ҳолатга ушбу нуқтаи назардан қарасангиз, бу икки психологнинг қарашлари эътиборга молик эканига амин бўласиз. Икки ажойиб инсондан икки ажойиб сўз орқали назарияни ойдинлаштирамиз:

– Жоҳил билан бўлган ҳар бир баҳсда мағлуб бўлдим. (Абу Ҳанифа)

– Билим жасоратга, жаҳолат такаббурликка етаклайди. (Терри Иглетон)

ДУНЁ ҚАЕРГА ҚАРАБ КЕТЯПТИ?

Дунёдаги вазият ачинарли. Педофилия бўйича АҚШ биринчи ўринда туради. Бу масала бўйича можаро устига можаролар юзага келмоқда. Ғарб инсест жинсий алоқада бўлишни нормаллаштиришга қаратилган қонунларни муҳокама қилмоқда. ЛГБТ чегара билмаяпти. Никоҳсиз болалар сони борган сари ортмоқда. 2000 йилдан 2020 йилга қадар Европада бу борадаги ўртача кўрсаткич 25%дан 42%га кўтарилган. Исландияда вазият ундан-да оғир, айни муддат ичида 65%дан 70%гача ўсиш кузатилган. Францияда ҳам аҳвол жиддий. Кўрсаткич 43%дан 60%га кўтарилган. Рўйхатнинг бошидаги Эстония, Словения, Португалия, Швеция, Болгария, Дания, Кипрда 3%дан 20%га; Италияда 11%дан 35%га; Голландияда 45%дан 52%гача ўсиш қайд этилган.

ОИЛАГА ДОИР СЎНГГИ ХАБАРЛАР

Оиламиз – кўз қорачиғимиз, сўнгги қалъамиз, ижтимоий суғуртамиз, аммо, афсуски, ҳозирда оила тузумимизнинг бузилиб бораётганига гувоҳ бўлмоқдамиз. Бу борада баъзи муҳим далиллар қуйидагилар: аввало, жамиятимизда ёшлар салмоғи аста-секин камайиб бораётган бир пайтда кексалик ва ёлғизлик ортганини кўряпмиз. Ҳажеттепе университети ҳамда Аҳолишунослик

институти томонидан ўтказилган «Туркия аҳоли ва саломатлик тадқиқоти – 2018» натижаларига кўра, мамлакатимиз ҳали ҳам ёш аҳолига эга, аммо қарияларнинг умумий аҳоли сонигаги улуши бу йил биринчи марта 10%га етди. Бунинг сабаби болалар сонининг камайиши, оилаларнинг камроқ фарзандли бўлишни афзал кўришларидир. Бундан ташқари, сўнгги 20 йил ичида Туркияда уй хўжаликларининг ўртача катталиги 4,5 кишидан 3,5 кишига тушган. Она бўлиш ёши аста-секин ўсиб бораётгани, яъни энди мамлакатимизда кеч она бўлаётганларнинг кесарча кесиш йўли билан туғиши 5 йил олдингига нисбатан 4%га ошгани кузатилмоқда. Эндиликда туғуруқларнинг ярмидан кўпи кесарча кесиш усули орқали амалга оширилмоқда. Оила институтимиз тобора кичрайиб бораётган бир пайтда, туғилиш даражаси илк бор барқарорлашмоқда. Булар муҳим кўрсаткичлардир.

ЖАМИЯТ ЎЗГАРМОҚДА

Оиланинг энг самарали маҳсули фарзандларимиздир. Маълум вақт ўтиб, ота-оналар болалари учун яна ҳам кўпроқ эътибор қаратиши керак бўлади. Фарзандларимизни ҳам моддий, ҳам маънавий жиҳатдан энг яхши шаклда улғайтиришимиз керак. Бунинг учун ота-она сифатида, аввало, ўзимиз улғайишимиз шарт. Бугун болалар қаноат фазилатидан тобора узоқлашиб кетмоқда, қорни тўйса-да, кўзи тўймапти. Албатта, уларни энг яхши мактабларда ўқитайлик, энг сифатли таълимни олишлари учун ҳаракат қилайлик. Аммо унутмайликки, уйдаги таълим ва тарбия йўқ экан, энг

яхши олий ўқув юртларида ўқитиш, ҳар камчилигини кондириш, кулай шароитлар билан таъминлаш уларнинг шахсияти ва характериға доим ҳам кўзлангандек таъсир ўтказмайди. Доим янада кўпроқ, янада хашаматлироғиға мойиллик юзаға келади. Натижада, жамиятда берилган совғанинг маркасиға караб хурсанд бўладиган ва ёқмаган совғасини қайтариб берадиган болалар ва ўсмирлар кўпаяди.

Мамлакатимиз ва халқимизнинг моддий фаровонлиги ва ижтимоий шароити ўтмишға қараганда бекиёс юксалди. Айни пайтда ҳар жамиятнинг динамикаси бўлган хотин-қизларнинг ижтимоий ҳуқуқлари тўлиқ кўнгилдагидек бўлмаса-да, аҳвол борган сари яхшиланаётганини кузатишимиз мумкин. Маълумки, 10 йил олдин ўзини диндор ва сипо кўрган аёлларимиз динларига мос қиёфада оммавий ва махсус соҳаларда ишлай олишмасди ва уларға фақатгина қуйи даражадаги ишларда ишлашға рухсат бериларди. Шукурки, бугун бу камчилик ва ноҳақлик бартараф этилмоқда. Вакт ўтиши билан эркаклар ҳам, аёллар ҳам ўзлари истаган соҳаларда ишлашмоқда. Бунга параллел равишда, хотин-қизларнинг иш ҳаётиға юқори тезликда кириб келишлари билан бир қаторда, ишлайдиган оналарға нисбатан сиёсатда жиддий тартибға солишлар амалға оширилиши зарур. Иш ҳаётини ҳам, оилавий ҳаётни ҳам бирдек олиб бора олиш етарлича мушкул бўлса-да, бахтли турмуш учун бу муҳим саналади.

Фарзандларини жуда кичик ёшдан энаға ва боғчаларға қолдиришға мажбур бўлаётган оналар сони кўпаймоқда. Мутахассисларнинг фикрича, бола энг камида уч ёшигача ўз ота-онаси билан бахтли оила даврасида

вояга етиши керак. Зеро, энага ва бобо-бувилар болага ўз ота-онасичалик қарай олишмайди. Ғарбда Болалар уйлари ва Қариялар уйлари сони тобора ортиб бораётгани кўзга ташланмоқда.

Бундан ташқари, жамиятни ташкил этувчи эркак ва аёллар, ота-оналар ҳаётдан маъно фақатгина «моддий эркинлик», «карьер қилиш»дан иборат эмаслигини тушунишлари лозим. Оила, турмуш ва фарзандли бўлишга қаратилган дастурларни ишлаб чиқиш муҳим. Оила қуриш ёши борган сари кечикмоқда, ёш ўтгач эса инсонлар оила ва фарзанд олдидаги мажбуриятларга кулфатдек қарашяпти, ота-оналик қилиш уларга оғир келмоқда ва «болали бўлишга ўзларини тайёр» ҳис қилишмаяпти. Натижада, ота-оналик даври учун кеч қолган бўлиб чиқишмоқда. Бугунги кунда турмуш қуриш ўртача 29 ёш эканлиги аниқланган. Ғарб мамлакатларида, айниқса, Скандинавия мамлакатларида ёшлик даврида турмуш қуришга даъват қилинмоқда, оналарнинг илк йилларда фарзандлари билан бирга бўлишлари таъминланиб, болалар учун моддий кўмаклар орттирилмоқда. Шунга қарамай, эндиликда бу ўлкаларда ёшлар томонидан оила қуриш афзал кўрилмай қолган, аксинча, бунинг ўрнига бирга яшашнинг муқобил усуллари шиддат билан ўсаётгани кузатилмоқда.

Бугун биз жамият сифатида заифлашиб қолдик. Ижтимоий жиҳатдан янада ночор инсон модели етишмоқда. Ота-оналар ўз масъулиятларини бошқаларнинг бўйнига илмасликлари, фарзандларини энг камида бир психолог ёки педагогчалик танишлари керак. Худди шундай, эр-хотинлар турмуш йўлларидаги майда-чуйда муаммоларни психолог офисларига ташиш ўрнига

бир-бирларини тушуниш ва тинглашга ҳаракат қилишлари зарур. Гап-сўзларимиз ҳам ожизликни акс эттирувчи қолипда шакллана бошлади. Ёшлар бир-бирларига «Депрессиядаман, тез ваҳимага тушиб қоламан», деган гапларни бемалол айтишяпти. Шунинг учун унутмаслик керакки, инсон нимани гапирса, ана ўша нарса ҳосил бўлади, сўзлар фикрларни, фикрлар ҳиссиётларни, ҳиссиётлар хатти-ҳаракатларни, хатти-ҳаракатлар одатларни, одатлар хулқ-атворни, хулқ-атвор эса ҳаёт тарзини шакллантиради. Ҳаёт тарзи бир марта шаклландими, энди инсон шунга кўра сўзлайдиган бўлиб қолади.

БИР ТАЖРИБА: СИНГАН ДЕРАЗА НАЗАРИЯСИ

Одам бор жойда, албатта, муаммо бор. Бу муаммолар фақатгина маълум шахсга таъсир кўрсатиб қолмайди. Муайян ижтимоий тузилмадаги қоидалар ва қадриятларга мос келмайдиган хатти-ҳаракатларни шахс ҳуқуқ ва эркинликлари доирасида баҳолаб бўлмайди. Чунки жамият ва омма ҳам ўз ҳуқуқларига эга, ҳеч бир шахс бу ҳуқуқларни тортиб олишга ҳақли эмас. Бугунги кунда ғайриахлоқий хатти-ҳаракатларга кенг омма томонидан қарши чиқилмаса, овозини кўтарган ҳақ бўлиб чиқадиган муҳит шаклланди. Бу ахлоқсиз ва бузуқ хатти-ҳаракатлар бошида арзимас ва кўзга кўринмас бўлиб туюлса-да, жиноят ва ахлоқсизлик ҳар доим инсон нафсига жозибадор кўрингани учун вақт ўтиб, бутун омма орасида кенг миқёсда тарқалиб кетади. Биринчи марта юзлашганимизда жуда ғайритабиий кўринган кўплаб ахлоқсиз хатти-ҳаракатлар вақт ўтиши билан нормал ҳолатга айланиб, одат тусига киради.

Ёмонлик ва ахлоқсизликка баҳо беришнинг умуминсоний мезонлари мавжуд. Ҳам умуминсоний, ҳам миллий қадриятларга кўра оила муқаддасдир. Ёшларни соғлом тарбиялаш барча жамиятларнинг энг муҳим бурчи саналганидек, тубдан чора кўриш йўли билан ахлоқсизлик ва жиноятга даъват этувчи тенденцияларнинг олдини олишга жиддий ёндашиш давлат ва халқнинг бурчидир. Шунинг унутмаслик керакки, ахлоқсизлик ва жиноят кенг тарқалиб боради ва юқумли таъсирга эга бўлади.

АҚШнинг Нью-Йорк шаҳрида кўплаб инспекторлар хизмат қилган, аммо улардан ҳеч бири Рудий Гиулиани каби эсда қоларли бўлмаган. 1994 – 2001 йиллар оралиғида шаҳар инспектори вазифасини бажарган Гиулиани ишга киришган вақтда Нью-Йоркда гиёҳванд моддалар, ўғрилик ва талончилик назоратдан чиқиб кетган ва шаҳар бу борада дунёда биринчи ўринда турарди. Гиулиани бир неча йил ичида бу каби жиноятларни максимал даражада камайтиришга муваффақ бўлди. Журналистлар ундан бундай натижага қандай эришгани ҳақида сўрашганида, у жуда ажойиб жавоб берган: «Жиноятнинг илдизига етиб бориш ва энг майда жиноятни ҳам кечирмаслик керак. Ташландик бинони тасаввур қилинг. Ўша бинонинг деразаларидан бирини синдирсангиз ва уни дарҳол таъмирламангиз, бир неча кун ичида ўтган-кетган деразалардан ошиб, талон-торож қилишни бошлайди ва қарабсизки, қисқа вақт ичида бино таниб бўлмас ҳолга келади. Менинг ягона тамойилим биринчи синдирилган деразани аниқлаш ва уни таъмирлаш бўлди. Бирортаси чирок устунининг тагига битта ахлат қопини ташлаганини

кўрсам, уни дарҳол огоҳлантириб, чиқиндини у ердан олдириб ташладим. Бир печа соат ичида ахлат қопини йўқотмасангиз, у ер тез орада ахлат уясига айланади. Мен биринчи ахлат қопи қўйилиши биланок масалани ҳал қиламан. Биттаси метрога чиптасиз тушса, дарҳол пулини тўлаттираман ва буни ҳаммага эълон қиламан. Бир киши билан нима ҳам бўларди, дея олмайсиз, агар шу бир киши овоза бўлса, ҳамма шуни қилиб кўришга уринади, чунки жинойт жозибадор нарса. Ҳаттоки, турар жойларнинг кириш йўлакларида ҳожат қилганларга ҳам керакли жазони қўллайман. Дераза синдирилганда, чиқинди ташланганда, метрога ноқонуний йўл билан кирилганда чора кўрилмаса, у ерда яшовчилар назоратда бўшлиқ бор деб ўйлашади ва ҳамма ўзига қараб ҳаракатланишни бошлайди. Қисқа вақт ичида у ерда қонунбузарликлар авж олади ва милиция ҳам аралаша олмайдиган вазият юзага келади. Бироқ биринчи жинойт ва жинойтчини таъқиб қилиб, дарҳол тегишли чораларни кўрсангиз, одамларни ҳокимиятга ва қонунга бўлган ишончлари сўнмайди. Шундай йўл билан жинойтчилик даражасини камайтиришга муваффақ бўлдим».

Дарҳақиқат, Руди Гиулиани ўзининг муваффақияти учун америкалик жиноий психолог Филипп Зимбардонинг «Синган дераза» тажрибасини яхшилаб ўқиб, амалда қўллагани учун ундан «қарздор». Тажрибани амалга оширган машҳур тадқиқотчи Зимбардо оғир қотилликлар содир бўладиган ва жинойтчилик даражаси ўта юқори бўлган, қашшоқ Бронх ҳудудида ва яшаш стандартлари юқори бўлган Пало Алтода икки хил тажриба ўтказди. Ҳар икки ҳудудга 1959 йил русумидаги Олдсмобил автомобилини қўйди. Машиналарда давлат

рақамлари йўқ эди, капотлари ҳам ярим очик. Атрофга ўрнатган видеокамералари билан ҳар икки ҳудудда нималар бўлаётганини диққат билан кузатди. Камбағаллар яшайдиган, жиноятчилик кўп бўлган Бронхдаги машина бир ҳафтага етмай бошдан-оёқ талон-торож қилинди. Бойлар яшайдиган Пало-Алтодаги машинага бир ҳафта давомида ҳеч ким тегмади. Шундан сўнг Зимбардо ва унинг икки шогирди машинанинг кичкина капалак ойнасини болға билан синдирди. Вақт ўтиши билан бу машина ҳам таниб бўлмас ҳолга келди. Кейинчалик тажриба яна такрорланиб, бузилган жойи дарҳол тузатилганида, машина бутунлигича қолиши мумкинлигига гувоҳ бўлинди. Тадқиқот натижасида Зимбардонинг қуйидаги сўзлари тарихга муҳрланди: «Биринчи синдирилган деразага ёки атроф-муҳитни ифлослантирган девордаги биринчи ёзувга безътибор қолмаслигингиз керак. Акс ҳолда, ёмон йўлнинг олдини ололмайсиз».

ҲУР ТУҒИЛДИМ, ҲУР ЯШАЙМАН, КИМГА НИМА?

Туғилганимиздан бери эркин ҳаракат қилишга қаратилган бир ривожланиш ҳикоямиз бор. Онамиздан ажралиш, мустақил ҳаракат қилиш, ўз ишимизни ўзимиз бажаришни ва ўйин қоидаларини ўзимиз белгилашни истаймиз. Биз бунини «хоҳиш» деб атаймиз. Мустақиллик, индивидуаллашиш, ўзидек бўлиш, ирода эркинлиги инсонлар учун муҳимдир. Аммо бундан ҳам муҳимроқ нарса бор; агар биз мулоқот қилишни, соғлом муносабат ўрнатишни ва атрофимиздагилар то-

монидан яхши қабул қилинишни истасак, албатта. Бу мен учун муҳим эмас десангиз, ишингиз янада осон; антисоциал ва психопат бўлиб яшашда давом этасиз, айб сизда эмас, балки айб бошқа одамлар ва коинотда, деб ўйлаб, ўзингизни овутишингиз мумкин. Лекин «Менинг ҳам жоним бор, мен ҳам одамман», десангиз ва «Дўстларсиз яшай олмайман», деб ўйласангиз, унда мана шу муҳим омил юзага келади: қарши томон хоҳиши. Яъни бизнинг хоҳиш-истакларимиз, сабабларимиз, орзуларимиз, ҳис-туйғуларимиз, фантазияларимиз ва ҳақиқатларимиз бўлгани каби жамият ва бошқа одамларнинг биздан баъзи талаблари бор, улар ҳам биздан инсон сифатида баъзи ишларни қилишимизни кутишади. Ҳур туғилганман, ҳур яшайман, дейиш билан қутула олмаймиз. Биз ижтимоий ва инсоний қоидалар, меъёрлар, қадриятлар ва анъаналар томонидан бизга берилган кўрсатмаларга амал қилишимиз керак. Акс ҳолда, жамиятдан ҳам, оиладан ҳам четланиб қоламиз.

Турмуш ўртоқлар ўзларининг шахсий хусусиятларини, индивидуал фарқларини оила ҳаётида ҳам сақлаб қолишлари ва шахс сифатида мавжудликни давом эттиришлари бахтли ва осойишта турмуш учун жуда муҳимдир. Акс ҳолда, оилада фақат бир кишининг айтгани бўлади, фақат бир томон истаётгандек яшалади, бошқалар эса шунчаки итоат қилади. Бундай ҳолда, маълум вақт ўтгач, турмушда муаммолар пайдо бўла бошлайди. Индивидуаллашиш муҳим, лекин турмушда «мен»дан «биз»га ўтилган тақдирдагина оила соғлом даражада сақланиб қолинади. Бундай атмосфера бўлмаса, эр-хотинда ўзларига тўсқинлик қилинаётгани ва ишларига аралашилаётгани ҳақидаги тушунча

пайдо бўлади ва улар бахтсиз бўла бошлайдилар. Ажрашиш уларнинг оилавий ҳаётидаги кичик муаммоларни ҳал қилишда ақлга келадиган биринчи чорага айланиши мумкин. Бу муаммоларга ҳаддан ташқари синчиков бўлиш ва ҳаётга завқ-шавқ, ўйин-кулги сифатида қарашнинг натижасидир. Бугунги кунда эр-хотинлар турмушларининг бошида бир-бирлари билан ҳеч қандай муаммосиз ҳаёт кечириш идеали билан йўлга чиқишгани учун муаммолар қаршисида заиф ва ожиз бўлиб қолишмоқда. Қайсидир маънода оилалар шиша чирок ичида ҳаёт кечиряпти ва оилани жуда заиф ва мўрт ришталар билан сақлашга ҳаракат қилиняпти. Эр-хотин ўртасида тез-тез учраб турадиган «Мени ишимга аралаша олмайсан», «Менга овозингни кўтарма!» каби гап-сўзлар шундан далолат беради. Агар 5-10 соатлик йўлда ҳам ёнма-ён ўтирган одамлар ўртасида маълум вақтдан кейин муаммолар пайдо бўлиши мумкин бўлса, бир умрлик ҳаёт йўловчилари орасида муаммолар чиқмаслиги ҳақиқатдан йироқ.

Эр-хотиннинг олий мақсади дунё ва охираат саодати, Аллоҳга яхши банда ва Пайғамбаримизга яхши уммат бўлиш экан, бу сафарда бошдан кечириладиган муаммолар ана шу олий мақсад йўлида арзимас нарсага айланади. Турмуш қуришни ўз шахсий завқи ва орзу-ҳавасларидан ташқари яхши фарзандлар тарбиялаш орқали жамиятга, миллатга, юртга фойдали бўлиш имконияти деб билган киши ўз нафси ва шахсиятини марказга қўйиш зарарли эканини қабул қила олади. Турмушга ўзини эмас, оиласини қўллаб-қувватлаш, кунини ўтказиш эмас, эртани қўлга киритиш воситаси сифатида қарайдиган эркак ёки аёл турмуш

ўртоғи вақти-вақти билан унга қарши чиқса ёки овозлар кўтарилса-да, бунга чидай олади. Бундай инсон илк ондаёқ ажрашиш ҳақида ўйламайди.

СТАТИСТИКА: ТУРМУШДА ҚАНЧАЛИК ИНДИВИДУАЛИЗМ?

Хўжайинимизга «Ташаккур», мудиримизга «Ўзингиз биласиз», раҳбаримизга «Сизга қандай маъқул бўлса, жаноб», турмуш ўртоғимизга «Сен тушунмайсан», «Ишимга ортиқча аралашиб юбораяпсан», «Мени ҳадеб назорат қилаверма», деймиз. Тадқиқотимизда турмушдаги индивидуализм феноменини таҳлил қилдик ва эр-хотиннинг бир-бирларини чеклаши ҳақидаги тасаввурларини ўргандик. Биринчи бўлиб берилган «Турмуш ўртоғингизнинг сиз ҳақингиздаги тушунчалари ҳис-туйғуларингизга таъсир қиладими?» саволига иштирокчиларнинг 18 фоизи «Ҳа», 70 фоизи «Йўқ», 12 фоизи «Билмайман» деб жавоб берди. Яъни бугун ҳар бешта жуфтликнинг биттаси «Турмуш ўртоғимнинг нима деб ўйлашини менга умуман аҳамияти йўқ», деяпти. Буларни «ўсимликсимон турмуш» деб атаймиз. Яъни жисмонан бор, аммо руҳ ва ҳис-туйғу тутагандек. «Харажат қилаётганингизда турмуш ўртоғингизни моддий шароитини ҳисобга оласизми?» шаклидаги иккинчи саволга иштирокчиларнинг 85 фоизи «Ҳа», 10 фоизи «Йўқ», 5 фоизи «Билмайман» деб жавоб берди. Учинчи саволда «Сизнингча, никоҳ шартномаси муҳимми?» деб сўрадик. Бу саволга «Ҳа» деб жавоб берганлар кутганимиздан ҳам кўпроқ чиқди. Иштирокчиларнинг 22 фоизи «Ҳа», 61 фоизи «Йўқ», 17 фоизи «Билмайман»

деган жавобни берди. Ҳар беш кишидан биттаси турмушда никоҳ шартномаси бўлишини истаяпти. Бизнинг фикримизча, ушбу нисбат муносабатлардаги ишонч, садоқат ва ҳурмат даражаси билан боғлиқ. Оммавий ахборот воситалари, ижтимоий тармоқлар ва сериаллар шунчалар салбий мисолларни кўрсатмоқдаки, эндиликда инсонлар машиналарини суғурта қилганидек турмушларини ҳам суғурталашни истаёпти. Нима дейсиз? Бу фойда берадими? Турмуш материалистик ўлчов биринчи ўринда туриши керак бўлган нарсами? Жавоб сизда, азиз дўстлар.

ЁМОН ХОТИРАЛАРНИ БЕКОРДАН-БЕКОРГА ЁДГА ОЛАВЕРМАНГ, АЖРАШИШГА ШОШИЛМАНГ!

У ёки бу тарзда бизнинг бутунги турмушимиз кўпроқ дунёвий ва шахсий идрокимиз таъсирида қолмоқда. Аллоҳ ризолиги учун сабр қилиш, тушуниш ва чидашдан кўра, ҳақларимизга кўра ҳаракат қилишни афзал кўрамиз. Ҳою ҳавасларимиздан воз кечолмаймиз, тарк этолмайдиган дабдабаларимиз рўйхати жуда узун. Ота-боболаримиз турмушни сақлаб қолиш учун кўз юмган айрим муаммолар қаршисида бутунги кунда ёшлар, эр-хотинлар «Нега энди чидашим керак?» демоқда. Бундан ташқари, биз кўпни кўрган кексаларимизни, зиёлиларимизни, ота-оналаримизни, қариндошларимизни оила тизимидан чиқариб ташладик ва ёлғиз қолдик, яъни ядро оилага (фақат ота-она, турмуш қурмаган болалардан иборат оила) айланиб қолдик. Буларнинг барчасига замонамизнинг кунда-

лик турмуш муаммоларини кўшсак, халкимиз аста-секин ажрашишни янада оқилона ва арзимас бир жараён сифатида кўра бошлайди.

Истанбул Айдин университетида бўлиб ўтган «Туркияда ажрашишлар тадқиқоти» номли семинарда ажрашишлар ҳақида чуқур таҳлиллار олиб борилган вақти, қуйидаги хулосаларга келинди. Энг муҳим натижа шуки, охириги пайтларда ажрашишлар борган сари кўпайиб бормоқда. 50-йилларда 4 минг, 70-йилларда 13 мингга етган ажрашишлар сони 90-йилларда икки баравар кўпайган бўлса, бугунги кунда қарийб тўрт баробарга ошган. Ажрашиш сабаблари орасида моддий муаммолар, оиладаги зўравонлик, кадриятлар ва ахлоқнинг бузилиши, хиёнат ва алдовнинг кучайиши биринчи ўринда туради. Ажрашишни хоҳлаган шахсларнинг 55 фоизи аёллар, 45 фоизи эркеклардир. Ишлайдиган аёллар кўпроқ ажрашмоқда. Ажрашган аёлларнинг 90 фоизини ишлайдиган аёллар ташкил қилади. Кўпроқ аёллар ажрашиш тўғрисида қарор қабул қилишмоқда. Эркаклар ажрашишни камроқ хоҳлашади. Шунингдек, зўравонлик кўпроқ аёл ажрашишни хоҳлагандан кейин содир бўлиши кузатилмоқда. Афсуски, ҳозирги пайтда эркекларнинг зўравонлик кўрсатишлари ва аёлларнинг бу зўравонликка чидашини кутишлари жуда ачинарли.

Маданиятимизда оилаларнинг нотинч ва зиддият-ли дамларида маслаҳат ва воситачилик институтлари доимо фаол бўлган. Эр-хотинлар ўртасида келишмовчилик юзага келганда, оқсоқоллар воситачилик қилишлари ва кўп муаммоларга ечим топишлари мумкин эди. Улар ўз тажрибаси ва шунга ўхшаш муаммо-

ларни ҳал қилиш учун қўллаган чораларини ёш авлод билан ўртоқлашарди. Бугунги кунда бунинг унчалик ҳам иложи йўқ. Шу сабабли, воситачилар орқали ҳал қилиниши мумкин бўлган кўплаб муаммолар суд залларида ажрашиш йўли билан ҳал қилинмоқда. Нафс йўлида муносабатларни бузиш жуда осон. Агар биз ғазабимизни жиловлай олмасак ва мағрурлигимизни енгиб чиқолмасак, никоҳ муносабатлари бузилиши мумкин. Ҳолбуки, улғайиш – камтар бўлиш, тушуна олиш ва нафсини енга олишдадир. Бузилган муносабатларни тиклаш баъзан имконсиздир. Халқ шоири Меҳмет Акиф бузиш ва йўқ қилиш осон эканлигини жуда чиройли ифодалаган:

*Бузиш инсонларга қуриш каби қиймат берурми?
Ишон, буни энг аҳмоқ кишилар ҳам бажара олур!
Қани, сен кўрсат-чи, «Мана бу гумбаздир» дея,
Икки ишчи ила қулатилур ҳозир Сулаймония.
Аммо, кел, қурайлик дейилса, ҳайҳот у замон
Бир Сулаймон қайта лозим, яна бир Синон!*

Ҳикоя АЖРАШИШДАН ВОЗ КЕЧИШГА УНДАГАН СЎЗ

Бир киши хотини билан ҳеч тил топиша олмасди. Ҳар куни уйда оддий нарсалар устида ҳам жанжал бўларди. Уйдаги жанжаллардан тўйиб кетганидан хотини билан ажрашмоқчи бўлади. Бу жанжаллар ортидан оилалар орасига ҳам совуқчилик тушади... Бир куни ўша одам паришон ҳолда тажрибали, билимли,

хамма яхши кўрадиган, сўзига ишонадиган бир одамнинг олдига боради ва унга вазиятни тушунтиради: хотини билан ажрашмоқчи эканлигини айтади. У зот: «Ажрашсанг ҳам энди фарқи йўқ. Бир ой умринг қолган, билганингни қилавер», дейди. Бу сўзни эшитган одам ҳайратда қолади ва янада тушкун ҳолатда ташқарига чиқади. Йўлда учраган таниш-билишларидан рози-ризолик ола бошлайди. Уйига боради. Аёлига йиғлаган ҳолда: «Хотин, шу вақтгача сени кўп хафа қилдим, сенга яхши эр бўлолмадим, хоҳлаганингни олиб беролмадим, ҳаққингни адо қилолмадим, илтимос, мени кечир», дейди. Хотини: «Тавба, бу одамга нима бўлди, нега бундай қияпти?» деб унга жони ачийди ва «Бегим, аслида, сиз мендан рози бўлинг, доим сизга одобсизлик қилдим, сизни жуда қаттиқ хафа қилдим», дейди. Иккаласи ҳам йиғлай бошлашади... Кейин у одам жанжаллашиб қолган қайнотасининг олдига боради. Улардан ҳам розилик сўраб, йиғлайди. Унинг хотини ҳам қайнонасидан худди шундай розилик сўрайди. Шундан кейин улар ҳар куни уйларида, гўё жаннатдагидек яшай бошлайдилар ва ҳеч қачон бир-бирларини хафа қилмайдилар. У одам хотинига бир ойдан кейин ўлишини айтмайди. Бир ой тўладиган кунни кута бошлайди. Кунлар яқинлашгани сайин унинг яхшиликлари ортиб, кечалари намоз ўқий бошлайди. Унинг яхшилиги ортган сари хотини ва оила аҳлининг ҳам яхши амаллари ортиб боради. Бир ой ҳам ўтади. Бугун ўламан, эртага ўламан, деб кутади, ҳеч ўлавермайди. «Аниқ бир ой демагандир, бир ойлар демоқчи бўлган, балки яна бир неча кун бордир», деб ўйлайди. Бир неча кун ўтади, яна ўлмайди. Кейин у зотнинг ол-

дига боради. «Афандим, мен ўлмадим-ку», дейди. У зот: «Қанақа ўлиш?» дегач, «Афандим, сиз бир ойга яқин умринг бор деган эдингиз, бир ой ўтди, лекин мен ўлмадим», дейди. У зот: «Биродар, мен сени қачон ўлишингни билмайман, лекин аниқ қайсидир ойда ўлишингни биламан, ўлим борлигини биламан. Ўладиган одам уруш-жанжал билан ҳаётини заҳарламайди. Ҳозирги ҳаётингдан мамнунмисан?» У одам: «Ҳа, ҳечам жанжаллашмаяпмиз», деб жавоб беради. У зот: «Ана шундай давом этаверинг», дейди. Кейинчалик оилада икки фарзанд дунёга келади ва улар гўзал ҳаёт кечиришади.

Ҳаммаси ўлимни унутмасликда. Бутун муаммолар ўлимни унутишдан, банданинг ҳаққига риоя қилмасликдан, яъни динга кўра яшамасликдан келиб чиқади. Унутманг, аслида, ҳаммаси руҳимизда яширин. Шайтоннинг ҳийла-найрангларига алданиб қолманг, туғилган ва туғилажак фарзандларингизни ўйланг. Бахт, хушур ва саодат сари қадам ташланг.

Набавий ўғит!

Никоҳнинг энг хайрлиси энг осон бўлгандир.

(Абу Довуд, Никоҳ, 32)

АЖРАШДИК, ХЎШ, КЕЙИН-ЧИ?

Ажрашиш сўзи ҳатто кулоққа ҳам ёқимсиз эшитилади. Баъзан «Ажрашиш ҳаммамиз учун яхши», деган даъволар бўлади. Бироқ бугунги шиддатли ва роҳат-фароғат асрида ажрашишлар ортида арзимаган сабаблар турибди. Албатта, ажрашишлардан энг кўп болалар,

айниқса, вояга етмаганлар таъсирланяпти. Ҳаддан ташқари зўравонлик содир бўладиган оила муҳитида болалар ажрашишни қонуний деб билишса-да, бундан ташқари ҳолатларда, нима сабаб бўлган тақдирда ҳам ажрашишдан нафратланишларини биламиз. Айниқса, ёш болалар ота-оналарининг ажрашиши боиси нима-лигини англаб етолмаганлари учун ўзларини ажрашиш сабаби деб билишади, оқибатда чуқур айбдорлик ҳиссини туйишади.

Ажрашган оилалар фарзандларида кузатиладиган энг катта муаммо — келажакдан хавотирланиш ва мақсадсизлик ҳиссидир. Бола учун келажакда нима бўлиши энди аниқ эмас, энди ота-онаси билан бирга яшайдиган уй муҳити бутунлай ўзгаради. Бу ўзгариш боланинг ишонч ҳиссини поймол қилади. Бу қайғу ва ишончсизлик билан курашишда бола дастлаб жиддий қийинчиликларга дуч келади. Бундан ташқари, бу айрилиқ натижасида ота-онасига нисбатан кучли ғазаб ҳис қилиши мумкин. Ушбу мураккаб ҳис-туйғулар натижасида эса депрессия, доимий хавотир ва интроверсия (одамовилик) каби муаммолар кузатилиши мумкин.

Қизларга нисбатан ўғил болаларга ота-онасининг ажрашиши кўпроқ салбий таъсир кўрсатади. Ўсмирларда импульсив хатти-ҳаракатлар пайдо бўлиши ва нотўғри ижтимоий муҳитга тушиб қолиш орқали уларда ота-онасидан қасос олиш ҳисси пайдо бўлиши мумкин. Ажрашишдан кейин боланинг эътиборсиз қолдирилиши, ота-онанинг янги турмуш қуриши, оилага қўшилган янги ака-сингиллар муаммолар кўламини янада оширади. Маълумки, мамлакатимизда ажрашиш ишлари унчалик тўғри йўлга қўйилмагани, ота-оналар

ва оилалар ажрашгандан сўнг ўз фарзандларига, она-оналарига, оилаларига нисбатан салбий ҳис-туйғулар ва фикрларни шакллантиришга олиб келадиган хатти-ҳаракатларни намоён қилиши кўзга ташланади. Шу сабабли, ажрашиш ҳам оила, ҳам болалар саломатлиги нуқтаи назаридан охирги чора сифатида мурожаат қилинадиган жараён бўлиши керак.

Талоқ Аллоҳ энг ёмон кўрадиган ҳалол амалдир. Асосийси, турмушни сабр билан давом эттиришдир. Қийин пайтларда сабр қилиш Аллоҳнинг амридир, ибодатдир. Аллоҳ сабр қилувчилар биландир. Сабрнинг охири нажотдир. Сабр қилган дарвеш орзусига етармиш. Бугун бизга сингдирилаётган янглиш тушунчалар қурбони сифатида оилаларимизни барбод қилиб, фарзандларимизнинг бўйнини букяпмиз ва уларни чорасиз қолдирияпмиз. Бутун дунёни уларнинг миттигина елкасига ташлаб қўймоқдамиз, афсуски. Мана ўша оилани барбод қиладиган жумлалар: «Агар келиша олмасанг, отангникига кел. Фарзандимиздан уялаган жойимиз йўқ. Қизимни ўзини-ўзи эплай оладиган қилиб катта қилганман. Ажрашиш ҳаёт тугади дегани эмас. Қолаверса, ажрашаётган битта сенмисан!» Бундай гаплар оловга ёғ сепеди. Бизнинг қадриятларимиз асосида оилани бузиш эмас, балки уни қуриш ётади. Оила бузганнинг оиласи бўлмайди. Оиладаги катталар уни бузадиганлар эмас, қурадиганлар бўлиши керак.

Раббимиз шундай марҳамат қилади:

«...(Аёлларингиз) очик фаҳш иш қилмасалар, берган нарсаларингизнинг баъзисини олиш учун уларни зўрлик-ла ушлаб турманг ва улар ила маъ-

руф ҳолатда яшанг. Агар уларни ёқтирмасангиз, ажаб эмаски, Аллоҳ сиз ёқтирмаган нарсада кўпгина яхшиликларни қилса». (Нисо сураси, 19-оят)

Бизга раҳбар қилиб юборилган Пайғамбаримиз солаллоҳу алайҳи васаллам марҳамат қиладилар:

«Турмуш қуринг, аммо ажрашманг. Чунки Аллоҳ ҳавасга берилган эркакларни, ҳавасга берилган аёлларни суймайди».

«Ҳалол нарсалар ичида Аллоҳга энг ёқимсизи талоқдир».

Раббимизнинг муҳташам эслатмаси:

«...Ким Аллоҳга тақво қилса, унинг йўлини очиб қўядир. Ва унга ўзи ўйламаган тарафдан ризқ берур. Ким Аллоҳга таваккул қилса, бас, унга У Зотнинг Ўзи кифоядир. Албатта, Аллоҳ Ўз ишини етказувчидир. Батаҳқиқ, Аллоҳ ҳар бир нарсага ўлчов қилиб қўйгандир». (Талоқ сураси, 2 - 3-оятлар)

Набавий ўғит!

«Иблис ўз тахтини сув устига қўяди ва ўз лашкардан гуруҳларни юборади. Уларнинг энг кўп фитначиси, унга энг яқинидир. Бириси келиб «ундоқ қилдим, бундоқ қилдим» дейди. У бўлса «Ҳеч нарса қилмабсан!» дейди. Кейин бошқа бири келиб «Уни қўярда қўймай хотини билан орасини буздим», дейди. У эса ўшани ўзига яқинлаштириб «Ҳа! Балли! Сенсан!» дейди.

ЕЧИМ ТАКЛИФИ

Абу Хурайра розияллоху анҳудан ривоят қилинади:
«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам:

«Аллоҳ шундай дейди: «Мен ҳақимда бандам қандай гумонда бўлса, Мен ўшандайман. Мени ёдида тутса, Мен у билан биргаман. Агар бандам Мени ёлғиз ҳолида эсласа, Мен ҳам уни ёлғиз ҳолида эслайман. Агар Мени кўпчилик орасида эсласа, Мен ҳам уни яхшилар орасида эслайман. Агар бандам Мен томон бир қарич яқинлашса, Мен унга бир газ яқинлашаман. Агар бандам Менга бир газ яқинлашса, Мен унга бир қулоч яқинлашаман. Агар бандам Мен томон юриб келса, Мен у томон югуриб келаман», дедилар».

(Бухорий Муслим, Термизий ривояти)

Ҳадиси қудсийдан маълум бўлмоқдаки, бизнинг Аллоҳ таоло ҳақидаги ўйимиз, гумонимиз муҳим экан. Ҳис-туйғуларимиз Аллоҳга қаратилган бўлиши, ҳар ишимизда Аллоҳнинг ризоси кўзланиши лозим. Аллоҳ билан алоқани узмасдан, бандалик бурчимизни англаган ҳолда иш тутишимиз керак. Дуо қиларкан, ижобат бўлишини, ибодат қиларкан, қабул бўлишини, тавба қиларкан, афв этилишни, турмуш қурааркан, бахтли оила бўлишни, фарзандли бўлганда уни солиҳ фарзанд қилиб ўстиришни ўйлашимиз, яъни ижобий фикрлар билан яшамоғимиз даркор. Ўзимизни оммавий ахборот воситалари, жамоат ва дўст-душманларнинг салбий талқинларидан ҳимоя қилишимиз керак. Чунки бўлмайдиганларни бўлдирадиган ягона куч Аллоҳдир. Аллоҳга суянган асло зарар кўрмайди.

Аллоҳга таслимият ичида яхши гумон, ўша таслими-
ятга мос амал ва оқибатда гўзал натижа бўлади, инша-
аллоҳ.

Аллоҳ бор – ғам-қайғу йўқ.

Тақдирга имон келтирган кишининг ғам-ташвиш-
лардан кўнгли тўқ бўлади.

Банда ўз масъулиятини англаб етсин ва қўлидан кел-
ганича вазифасини бажарсин, шу кифоя.

Шундай қилса, «тамом бўлдим» деганида Раббиси
ёрдамга етиб келади, Ўзи унга кифоя қилади.

Иккинчи бўлим

БАХТ САРИ

@pdf_audio_kitoblar_bot

ЭНГ ШАРЪИЙ РОМАНТИК МУНОСАБАТ – НИКОҲ

«Ва сизларга сокинлик топишингиз учун ўзингиздан жуфтлар яратганлиги ва ораларингизда севги ва марҳаматни солиб қўйгани (ҳам) Унинг оят-белгиларидандир. Албатта, бунда тафаккур қиладиган қавмлар учун оят-белгилар бордир».

(Рум сураси, 21-оят)

«Сизлардан ким уйланишга қодир бўлса, уйлансин. Зеро, у (яъни уйланиш) кўзни тўсувчи роқ ва фаржени сақловчироқдир...» *(Саҳиҳи Бухорий, Рўза, 10)*

«Ҳадеб танлаб, ўйланавермасдан шартта уйлан. Хотининг яхши чиқса-ку – хўп-хўп, ёмон чиқса файласуф бўласан». *(Сукрот)*

Одамзод ижтимоий борлиқ бўлиб, унга қўйилган энг тамал шартлардан бири жамиятга ўз ҳиссасини қўшишидир. Мана шу эҳтиёж шахсининг жисмоний турмушини дастакловчи ва уни ижтимоий ва эмоционал жиҳатдан бор қилиб турувчи омилдир. Шахсининг ижтимоий ҳаётга ҳисса қўшишида оила ва фарзандлар муҳим восита бўлиб хизмат қилади. Фарзандларимиз орқали наслимизни давом эттирамиз ва инсоннинг энг муҳим асари ҳам камолга етказган солиҳ фарзандидир. Оила қуриш ва уйланиш соғлом ривожланиш учун зарурдир, акс ҳолда, инсонларда одамовилик ва ёлғизлик ҳолати кучайиб боради. Айни пайтда оила яхши насл қолдириш, солиҳ фарзандлар вояга етказиш ва жамиятга ҳисса қўшиш каби инсоний талабларни қондиришга имкон берувчи институт ҳам ҳисобланади. У эркак ва аёлнинг жинсий алоқасини мақбул қилувчи, уларни миш-мишлардан,

иҷтимоӣ четланишдан асровчи ва ҷамият тарафидан қабул қилинишларини таъминловчи маданий ва диний институт сифатида бизга жисмоний ва психологик эҳтиёжларимизни қондириш имконини беради.

Никоҳ қадимдан одамларнинг ҷамиятдаги статусини белгилаган, уйланган кишиларнинг ҷамият ичидаги эътибори юксалган, улар ўзларини ҷамият учун янада масъулиятлироқ ҳис қилишган. Бугунги кунда эса оила қуришни ёшларимизга карьера, шахсий ривожланиш ва эркинлик қаршисидаги тўсиқ сифатида кўрсатишга уринишмоқда. Ушбу заҳарли тренднинг захрини кесувчи ёндашувларга жуда ҳам муҳтожмиз. Ёшларга оилани севидирувчи, оила муҳитини энг сеvimли ва илиқ муҳит сифатида кўрсатувчи образларга, медиа маҳсулотларига ва фильмларга эҳтиёжimiz кўп. Оила қуриш воситасида биз севиш, севилиш, ишонч, мансублик ва ҷамиятда ўз ўрнига эга бўлиш каби иҷтимоӣ эҳтиёжларимизни қондиришимиз мумкин. Бу ҳолат фақатгина инсониятга хос эмас, бошқа жонзотларнинг ҳам деярли барчаси ўзига жуфт қидиради, оила қуради ва фарзанд кўриб, наслини давом эттиради.

Бахтиёр оиланинг фойдали жиҳатларини санаб туғатиб бўлмайди. Табиийки, янглиш қурилган оиланинг яраларини ҳам... Тадқиқотлар оилали одамларнинг нисбатан кўпроқ умр кўриши, уларда ичкиликка боғлиқ муаммоларнинг камлиги, моддий ва иқтисодий жиҳатдан яхшироқ ҳолатда бўлишлари ва жинсий ҳаётларининг анчагина тартибли ҳолда эканини кўрсатмоқда. Қолаверса, никоҳнинг юрак касалликлари, грипп, қон босими ва саратон каби касалликлар туфайли жисмоний саломатликка етадиган зарарларни камайтириши ҳам аниқланган. Оила даврасида вояга етган болалар-

нинг илмий нуқтаи назардан салоҳиятли ва психологияси соғлом бўлиши кузатилган.

Салома Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўғиллари Иброҳимнинг энагаси эди. Яъни у саҳобий аёллардан бўлган. Ҳатто аёллар тортиниб сўрай олмаган бир неча саволларни Расулуллоҳ (с.а.в.)нинг олдиларига келиб, у зотдан сўрагани Имом Молик нақл қилган ҳадисда келган.

Бир куни Расулуллоҳ (с.а.в.)нинг олдиларига келган Салома бемалол саволини сўрай бошлайди: «Ё Расулуллоҳ! Сиз доим эркакларга мужда бериб, яхшиликларни эркаклар қилишини айтасиз. Аёлларга эса бундай хушхабар айтмай, улар ҳам яхшиликларга ноил бўлишини хабар бермайсиз», деди.

Пайғамбаримиз табассум қилиб, Саломага шундай жавоб бердилар: «Эй Салома, буни сенга атрофингдаги хотинлар айтдими?»

Салома тортинмасдан жавоб қайтарди: «Ҳа, улар айтишди, мен эса келиб, сизга арз қиляпман».

Пайғамбаримиз (с.а.в.) айтдиларки: «Эй Салома! Аёллар эрларини рози қилганларида муждага ноил бўлишади. Болаларига ҳомиладор бўлганларида мужда олишади. Уларни парваришлаб, катта қилаётганларида муждаланишади. Яъни аёллар ўзларига хос бўлган ишларни қилаётганларида, эркаклар урушга кетишганда, кўрикчиликда туришганда оладиган каттакон савобларнинг муждасини олишади. Мана шулар аёлларга кифоя қилмайдими, шунча савобларга рози эмасмилар?»

Шу лаҳзада Саломанинг юзларида севинч, кўзларида қувонч порлайди. Зеро, у аёлларнинг олдига кутганларидан ҳам зиёда муждалар билан қайтаётган эди.

Набавий тавсия!

*«Ким уйланса, динининг ярмини кўриган бўлур.
Қолган ярми ҳақида ҳам Аллоҳдан кўрқсин».*
(Ҳайсамий, 4/252)

АҚЛ БОШГА КЕЛДИ, УМР ТУГАДИ

Моддий ва маънавий эҳтиёжларимизни қондирувчи оила бир қатор дунёвий ва ухровий фойдаларни қўлга киритишга ёрдам берувчи муҳим институтдир. «Яқин муносабат даври» деб аталувчи оила қуриш даврида ёшларнинг никоҳ боғлайдиган инсонини яхшилаб таниб олиши, ўзининг хислатлари билан унинг хислатларини таққослаш орқали ўртадаги мутаносибликка аҳамият қаратиши жуда ҳам муҳим ҳисобланади. Оила муносиб ёш ва ривожланиш даврида қурилса, мустаҳкам муносабатларни пайдо қила олади.

Никоҳнинг диний тарафларини кўриб чиқадиган бўлсак, аввало, ояти карималарда никоҳга катта урғу берилгани кўзга ташланади. Шу сабабдан никоҳнинг жисмоний ва ижтимоий эҳтиёж сифатида илгари сурилганини кўриш мумкин. Аллоҳ таоло Нур сурасининг 23-оятида шундай марҳамат қилади: **«Ораларингиздаги никоҳсизларни ва қулу чўриларингиздан солихларини никоҳлаб қўйинг. Агар фақир бўлсалар, Аллоҳ уларни Ўз фазлидан бой қилур. Аллоҳ қамрови кенгдир, ўта билгувчидир».** Ёшларни уйлантириш уларнинг оиласи ва улар яшаётган жамият учун амр экани баён қилинган ушбу оятнинг маъносидан ҳам англашилгани каби тирикчиликни баҳона қилиб, оила қуришни кечиктириш ўринсиз эканини, никоҳ ризқ ва

оиладаги баракатни орттиришини кўришимиз мумкин. Пайғамбар алайҳиссалом бир қатор ҳадисларида уйланишга тарғиб қилганлар: *«Никоҳ ила турмуш қуриб, кўпайинглар. Зеро, мен қиёмат куни бошқа умматлар олдида сизларнинг кўплигингиз билан фахрланаман»*. (Абдураззоқ, Мусаннаф, 6/173)

Ҳар қандай ривожланиш вазифасининг тамомланиши лозим бўлган тараққиёт даври бўлади. Психологияда нутқ, ўзига ишонч, киришувчанлик, муваффақият, ўзликни ривожлантириш ва жамиятга ҳисса қўшиш каби бир қатор инсоний ривожланиш вазифалари мавжуд. Ҳар бир ёш ва ривожланиш даврида фарқланиб боровчи вазифаларнинг энг муҳим жиҳати улар муваффақиятли тамомланганда кишининг бахтли ва муваффақиятли бўлишидир. Яъни бахтлиликнинг ривожланиш вазифалари билан яқиндан алоқаси бор. Агар ушбу вазифалар керакли ёшда ва даврда амалга оширилмаса, кишини бахтсизлик сари етаклайди ва кейинги даврда бажарилиши керак бўлган вазифаларнинг муваффақиятли тамомланишига тўсқинлик қилади. Шу сабабдан ҳар бир ривожланиш вазифасининг ўз ёши ва даври бўлгани сингари оила қуришга ҳам шундай қараш лозим.

Оила қуриш кечиккани боис ота-она бўлиш ёши ҳам кечикади ва муаммолар ўртага чиқади. Маълум ёшдан ўтгач, одамларда жисмоний, руҳий ва онтологик муаммолар пайдо бўла бошлайди. Ўрта ёш даврида ўзига хос инқирозни бошдан кечирадиган киши оила қуришни бу даврга суриб қўймаслиги керак. Бу ёшларда қурилган оилаларда ота-оналик маълум нуқтадан кейин кулфат сифатида кўрила бошланади. Бу эса жамият ке-

лажагининг кафолати бўлган болалар сонининг озайи-
шига олиб келади. Аҳолисини кўпайтиришга миллион-
лаб бюджет пулларини ажратаётган Европа давлатлари
бу борада муваффақиятсизликка учрамокда. Чунки
эркинлик, мустақиллик истаги ва индивидуализм па-
тологик нуқтага етиб борган, бундай инсон ўз тасавву-
рида оила қуришдан узоқлашиб кетган бўлади. Энди
бунга гедонистик турмуш тарзи ҳам келиб қўшилгач,
ишлар янада мураккаблашади. Бунинг олди олинмай,
оила қуришга тарғиб қилинмаса, мамлакатимизда ҳам
бу муаммо маълум вақтдан кейин Европадаги даражага
чиқиб қолиши мумкин.

Ўлкамизда, афсуски, энди 30 ёшдан юқориси нор-
мал оила қуриш ёши сифатида қабул қилина бошлади.
Ҳолбуки, турмуш ўртоқ танлаш критериялари кўпай-
гани учун никоҳ ёши кечиккани сари оила қуриш қи-
йинлашиб боради. Оила қурмокчи бўлганлар тарафи-
дан ўта оғир критериялар илгари сурила бошланади.
Маълум ёшдан ўтгач эса муносиб ёр топиш умиди ка-
маяди. Ҳеч шубҳасиз, оила қуришни кечиктириш ва бу
борада ҳаддан ортиқ критерияларни қидириш тушкун-
ликка олиб келади.

Ўз вақтида оила қуришни осонлаштирувчи энг
муҳим унсур никоҳда мукамалликни қидиришдан
воз кечишдир. Заковат, таълим, чирой, оилаларнинг
бир-бирига мослиги, бир хил сиёсий қарашда бўлиш,
бир хил турмуш фалсафасига эга бўлиш, бир мамла-
катдан бўлиш, ёш, диндорлик, статус каби 30дан ортиқ
критериялари мавжуд бўлган сўровномада қатнашган
шахслар ушбу критерияларнинг ўртача 20таси бўла-
жак турмуш ўртоқларида мавжуд бўлишини ишташган.

Масаланинг трагедик нуқтаси эса мазкур кишиларда ушбу критерияларнинг фақатгина 7тасининг мавжудлиги эди. Яъни ҳозирги замонда одамлар ўзларидан кўра анчагина яхшироқ инсонга муносиб эканликларини ҳаёл қилишмоқда ва шу тариқа ўзларини ҳеч кимга лойиқ кўришмаяпти.

БИР ТАЖРИБА: ҲАММА НАРСАНИ ЎРГАТСА БЎЛАДИ

Баъзан бошқалардан кўра кўпроқ нарсаларга лойиқмиз, ҳамма нарсанинг энг яхшисига муносибмиз ва ўзаро алоқаларда бизга хос муомала кўрсатилиши лозим, деб ҳисоблашимиз мумкин. Психологик ўзига хослик деб аталувчи ва кучайиб кетганда ўта такаббурликка олиб келиши мумкин бўлган ушбу тушунча бизда бор-йўқлигини тез-тез назорат қилиб турмасак, вақти келиб, ўзимизни мукаммал инсон сифатида кўра бошлаймиз. Бу ҳолат эр-хотин ўртасида ҳам кўп кузатилиши мумкин, энг аянчлиси эса бу нарсга одамларга ўргатилиши мумкин. Яъни сиз ана ўшандай мукамалликда дунёга келмаган бўлсангиз ҳам, оилангиз ва атроф-муҳитдан таъсирланиб, позитив ўзига хосликка лойиқлигингизни тасаввур қилишингиз мумкин. Бироқ никоҳингиз ажрашиш билан якун топганда, янглишганингизни англаб етасиз, аммо унда кеч бўлади. Қуйидаги тажриба айнан мана шу мавзуга оид:

Жейн Элиот исмли бир тадқиқотчи Мартин Лютер Кинг 1968 йилда ўлдирилгандан сўнг тажриба ўтказишга қарор қилди, бу ўта ҳайратланарли тажриба эди. Тажриба фақатгина оқ танлилар яшайдиган қасабада

учинчи синф ўқувчилари ўртасида ўтказилди. Элиот ўз тажрибаси орқали ўқувчиларга ирқчилик, адоват ва Кингнинг ўлими сабабини англатишни истаган эди ва тажриба мана шу мақсадга хизмат қилди.

Элиот, аввало, синфдаги ўқувчиларни кўзларининг рангига кўра мовий кўзлилар ва жигарранг кўзлиларга ажратиб чиқди. Шундан сўнг Элиот синфхонага кириб, мовий кўзли ўқувчиларни ҳаммадан устун гуруҳ деб белгилади. Ўқувчиларни ҳам бунга ишонтириш учун бир қатор илмий маълумотларни тўқиб чиқарди ва ўқувчиларни мовий кўзлилар генетик жиҳатдан ақллироқ бўлишига ишонтирди. Ортидан мовий кўзлилар кўпроқ танаффус олишга лойиқ эканлари, кўпроқ овқат ейишлари мумкинлиги ва улар нисбатан омадли бўлишларини ўқувчиларнинг онгига сингдирадиган тартиблар ишлаб чиқди.

Элиот мовий кўзли ўқувчиларга нисбатан яхши муносабатда бўлар экан, жигарранг кўзли ўқувчиларни мовий кўзлилардан ажралиб туришлари учун уларни кенг ёқа тақишга мажбур қилди, уларни хонанинг энг охирги қаторларига ўтказди. Шу тариқа синфда мовий кўзлиларнинг ақлли, омадли ва ишончли, жигарранг кўзлиларнинг эса бунинг акси экани борасидаги тасаввурни шакллантирди. Натижа жуда ҳайратланарли эди: қисқа фурсатда ўқувчиларнинг муносабатлари деярли буткул ўзгарди. Мовий кўзли ўқувчилар ўзларини устун ва лаёқатлироқ деб ҳисоблаганлари учун жигарранг кўзлиларни камситишни, ҳатто уларга зўравонлик қилишни бошладилар. Қолаверса, устунликларига ишонганлари ва ўзларини шундай поғонада деб ҳисоблаганлари учун дарсларда ва имтиҳонларда кўпроқ муваффақият қозона бошладилар.

Мовий кўзли ўқувчилар янада муваффақиятли ва омадли бўлишни бошлар экан, жигарранг кўзли ўқувчилар ўзларини бахтсиз ва омадсиз ҳис қилишарди. Бир-икки кун ўтиб, Элиот синфдаги ролларни ўзгартирди, яъни энди жигарранг кўзликлар устун, мовий кўзликлар эса кучсизга айланди. Янада ажабланарли натижа юзага чиқди: роллар ўзгаргач, жигарранг кўзли ўқувчилар мовий кўзликларга нисбатан, бир кун аввал ўзлари бошларидан ўтказганлари учун зўравонлик қилишмади. Чунки бундай қилишса, уларнинг қай ҳолга тушишини ўз тажрибаларидан келиб чиққан ҳолда билишар эди. Ва ниҳоят, устозлари ҳаммаси шунчаки тажриба экани, мовий ёки жигарранг кўзлар бирор маъно англатмаслиги, ирқчилик ҳам худди шундай нарса эканини айтгач, ўқувчилар бир-бирларига кучоқ очишди, хотиржам бўлишди. Жейн Элиот бутун умрини ушбу тажрибани синашга бағишлади. Штат у фаолият юритаётган мактабга бир миллион доллар инвестиция қиритишга қарор қилди.

ЭНГ ЧИРОЙЛИ ТЎЙ ЭНГ ОСОН БЎЛГАНИДИР

Оила қуриш асносида икки тарафнинг ҳам моддий, ҳам маънавий ташвишлари бўлиши табиий. Бироқ бугунги кунда гўёки моддий ташвишлар биринчи ўринга чиқа бошлагани учун бахтиёр оилага зарар етказувчи бир қатор факторлар пайдо бўлмоқда. Ҳали турмуш қурмай туриб, ёшлар бир-бирларидан жуда кўп нарсани талаб қилишяпти, буларни бажариш учун анчагина қарзга ботиб қолишмоқда. Қаноат ва нафси тўқлик оила

қуриш ва ундан кейин жуда ҳам муҳим. Бахт ва моддият бир-бирига тўғридан-тўғри боғлиқ деб тушунмаслик керак, агар шундай бўлганда, миллиардерлар асло ажрашмаган бўларди. Бугунги кунда оила қуришда ҳўжакўрсинлик ва ҳашаматга мойиллик ортиб бораётгани учун тўйларга жуда катта сарф-харажат қилиняпти ва улар мутавозеликдан узок бўлган кўринишда ўтказиляпти. Бу эса оила қуришни қийинлаштираётган яна бир омил. Шу сабабдан ёшларнинг кейинчалик муаммога дуч келмасликлари ва оилаларининг бардавом ва бахтли, мустаҳкам бўлиши учун ҳам турмуш қураётган ёшлар, ҳам уларнинг оилалари олинадиган ашёлар ва тўйга кетадиган сарф-харажат борасида осон ва фойдали йўлни ахтаришлари лозим.

Ҳамма нарса ҳам бенуқсон ва мукаммал бўлишга мажбур эмас, тўйдан аввал баъзи нарсалардан воз кечиш мумкин. Муҳими, кўнгилларни забт этиш. Оила қураётган ёшлар ва уларнинг ота-оналари масалага шу нуқтаи назардан қараши ва ёшларнинг бахти оилалар ўртасидаги ҳамфикрлик ва бағрикенгликка боғлиқ эканини унутмаслиги керак. Аммо, афсуски, кўп ҳолларда ҳали никоҳ қурилмасдан туриб, оилалар ўртасидаги келишмовчиликларнинг олдини олиб бўлмай қоляпти. Аксар тўй олди-бердиларида ёшлар ва уларнинг оилалари ўртасида жуда ҳам оддий сабаблар билан низолар ўртага чиқиб, муаммолар катталашиб, олдини олиб бўлмайдиган даражада оилаларни пароканда қилмоқда. Бу нуқтада оилалар ва турмуш қураётган ёшларнинг бир-бирларига нисбатан сабрбардошли бўлишлари, бир-бирларини моддий ва маънавий жиҳатдан дастаклашлари яхшиликларни зиёда

килади. Фидокорлик, бир-бирини тушуниш ва самимийлик биринчи ўринда турадиган бўлса, низо ва муаммолар камаяди.

Турмуш кураётган ёшларнинг ота-оналари, яъни бўлажак қудалар бир-бирларининг маданий, ижтимоий жиҳатлари ва қадриятларини сўроққа тутмаслиги, айбламаслиги ва асло камситмаслиги лозим. Айниқса, бундай ҳолатлар ёшларнинг олдида рўй бермаслиги керак. Оилалардан кутиладиган олди-берди масаласида исрофгарлик ҳам, бахиллик ҳам қилинмаслиги даркор. Мўмин кишига ярашадиган иш исроф ва дабдабадан узоқ тўй қилиш ва керакли даражадаги маблағни сарфлашдир. Ҳозирда барча ижтимоий табақалар мана шу ўлчовдан узоқлашиш хавфи билан юзма-юз турибди. Хусусан, турмуш кураётган ёшларнинг хўжакўрсин, ҳашамат ва материализм масалаларига эътиборли ва мувозанатли ёндашишлари жуда муҳим. Шуни унутмаслик керакки, шайтон никоҳга тўсқинлик қилиш ва бу жараёнда муаммо чиқариш учун бор имкониятларини қўллайди ва қалбларга васваса солади. Оилаларни фитнага суқиш учун ҳар турли муҳит ва заминни ҳозирлайди. Мана шу жараёнда бошдан кечирилган яхши ишлар ҳам, машаққатлар ҳам оилага бир умр таъсир кўрсатади.

Кераксиз сарф-харажат ва пулни нотўғри ишлатиш билан қурилган турмушдан янги эр-хотинга қоладигани қарз ботқоғи бўлади, холос. Шу тариқа ёшлар турмушларининг илк ва энг чиройли даврини келажакнинг гўзал кунларига тамал қўйиш ва ўрталарида меҳр-муҳаббатни кучайтиришнинг ўрнига кредит тўловларини тўлаш стресси билан ўтказишга мажбур бўлишади. Бу

давр гўёки инқироз ва бухрон даври ўларок хотираларга муҳрланади. Шунингдек, янги оила курган ёшларнинг қарзлар сабабидан ўзларини ҳали фарзанд кўришга тайёр эмасмиз, деб ҳис қилишлари натижасида мазкур даврда фарзандсиз яшашга ўрганиш ҳолати юзага келади. Фарзанд оилани ушлаб турувчи энг муҳим унсур ҳисобланади: уйга қувонч олиб келади, ҳузур-ҳаловат келтиради, эр-хотин ўртасидаги муҳаббатни кучайтиради. Статистик маълумотлар фарзандсиз ўтган илк йилларда ажрашиш даражаси юқори эканини кўрсатмоқда. Қарзга ботган жуфтликлар фарзандли бўлишни, бошқача айтганда, ўзлари билмаган ҳолда чинакам бахтни кечиктиришяпти. Шу билан бирга фарзанд кўришни кейинга суришнинг яна бир сабаби «ҳаётдан лаззат олиб қолиш ва бир-бирига кўпроқ вақт ажратиш» тушунчасидир. Энди янги турмуш курган эр-хотин деярли илк беш йилда фарзанд кўришни режаларига киритишмаяпти. Маълум муддатдан кейин эса психологик жиҳатдан ота-она бўлиш мураккаблашади.

Турмуш мобайнида юзага чиқиши мумкин бўлган муаммоларнинг олдини олиш учун қуйидаги тўртта олтин қонидани тавсия қиламиз:

- «Одамлар нима дейди» эмас, «Аллоҳ нима дейди» деб ҳаракат қилиш;
- Эҳтиёжингиз бўлган нарсанигина олиш;
- Исрофдан қочиш;
- Қаноатли бўлиш.

Набавий ташвиқ!

«Эй, ёшлар жамоаси! Сизлардан ким уйланишга қодир бўлса, уйлансин». (Саҳиҳи Бухорий, Никоҳ, 3)

Ҳикоя

АВВАЛО, ЛОЙИҚ БЎЛИШИНГ КЕРАК

Уйланиш тараддудига тушиб қолган бир йигитча отасининг олдига келиб, «Отажон, изн берсангиз, мен уйланишни истайман», деди. Отаси эса «Албатта, ўғлим, уйланишинг мумкин. Аммо аввал менга ўз меҳнатинг билан топган бир тилла танга олиб кел. Сўнгра сени дарҳол уйлантирамиз», деди. Бу сўзларни эшитиб, табассум қилиб қўйган йигитча у ерни тарк этди ва эртаси куни ўша бир тилла тангани олиб келиб, отасининг қўлига берди. Отаси ўғли қўлига тутқазган тангани дарҳол ёнидаги дарёга отиб юборди. Бу ҳодисани ҳайрат билан кузатиб турган ва бунинг маъносини тушуна олмаган йигит отасига қараб, нимага бундай қилганини сўради. Отаси чуқур нафас олгандан кейин, ўғлига шундай жавоб берди: «Ўғлим! Ҳали уйланишингга рухсат беролмайман. Чунки оила қуришга тайёр эмассан». Ва яна: «Мен сенга пулни пешона теринг билан, ўз меҳнатинг билан ишлаб топ, деган эдим. Аммо сен бундай қилмабсан», деди. Йигитча ҳайрон қолди ва отаси пулни меҳнат қилиб топмаганини қандай қилиб билиб олганини ҳеч тушуна олмади. Чиндан ҳам у пулни бир дўстидан қарзга олган эди. Эртаси куни йигитча онасидан бир тилла танга қарз олди ва уни отасига олиб келди. Отаси тангани олди ва яна дарёга улоқтирди. «Ўғлим, бу тилла тангани ҳам сен ишлаб топмагансан. Афсуски, ҳали ҳам уйланишингга изн беролмайман, тайёр эмассан», деди.

Йигитча энди ишлаб пул топишдан бошқа иложи қолмаганини тушуниб етди ва бир жойга бориб, ишлай

бошлади. Бир неча ҳафтадан сўнг ишлаб топган пулини отасига олиб келди. Отаси тангани яна дарёга улоктираман деб турганида, ўғил дарҳол отасининг қўлига ёпишди ва «Илтимос, отажон, буни ҳам дарёга отманг. Буни топиш учун неча ҳафтадан бери ишладим», деди. Отаси табассум билан ўғлига қаради ва «Энди уйланишга лойиқ бўлдинг, ўғлим. Зеро, энди ишлаш ва меҳнат қилишнинг маъноси нима эканини билиб олдинг. Ортиқ оила тебратишга ва ақл билан пул ишлатишга қодирсан», деди.

Йигитча икки тилла танга эвазига бўлса-да, ҳаёти давомида ҳар қанча пул сарфлаб ҳам қўлга кирита олмайдиган бир сабоқни олган эди.

Учинчи бўлим

БАХТИЁР ОИЛА
КАЛИТИ

@pdf_audio_kitoblar_bot

ЎЗИНИ ТАНИГАН РАББИНИ ТАНИЙДИ

Оила куришдан аввал турмуш ўртоқликка номзоднинг бир қатор сифатларини текшириш мумкин. Моддий ҳолати, маълумоти, шахсий фазилатлари, сиёсий ва фалсафий тушунча тарзи ва ҳоказо. Ҳамманинг биринчи ўринга қўядиган талаби бўлади, аммо жуфти ҳалолликка энг яхши номзод Аллоҳга энг яхши қул бўлган инсондир. Раббининг олдидаги вазифаларини билган инсон оиласи, турмуш ўртоғи ва фарзандлари олдидаги бурч ва масъулиятларини ҳам англаган бўлади. Шу сабабдан ёр танлашда турмуш қурадиган кишимизнинг Рабби билан бўлган алоқаси биз эътибор қаратадиган сифатларнинг энг биринчиси бўлиши керак. Раббига ва У берган неъматларга беъэтибор бўлган ва нонқўрлик қилган киши инсонларга ҳам вафосиз ва хайрсиз бўлади. Раббимиз Қуръони Каримда шундай марҳамат қилади: **«Агар Аллоҳнинг неъматларини санасангизлар, саноғига ета олмассизлар. Албатта, Аллоҳ ўта мағфиратли ва раҳмли Зотдир».** (Наҳл сураси, 18-оят) Турмуш қурадиган одамимизнинг қаноат, ҳамд ва шукур аҳлидан бўлиши жудаям муҳим саналади.

Бир кун ёши катта бир амаки нафас етишмаслиги сабаб жонлантириш бўлимига олиб келинади. Икки кун яхшилаб муолажа қилингандан сўнг унга 5000 лиралик ҳисоб варағини келтиришади. Бу миқдорни кўрган амаки хўнг-хўнг йиғлашга тушади. Шифокорлар амакининг тинчланмаётганини кўргач, шифохона иш бошқарувчисини чақириб келишади. У ёши кекса амакига: «Амаки, агар моддий жиҳатдан қийналган бўлсангиз, сизга чегирма қилиб берайлик, маълум муддатда тўлай-

верасиз, илтимос, ўзингизни уринтирманг, соғлигингиз ёмонлашиши мумкин», дейди. Бироздан кейин анча тинчланган амаки: «Ўғлим, менинг моддий шароитим жуда яхши. Иқтисодий жihatдан бирор муаммоим йўқ», деб ёнидаги яқинларига белгиланган суммани тўлашларини буюради. Бўлиб ўтаётган ишларни марок билан кузатиб турган шифохона менежерининг «У ҳолда нимага йиғлаяпсиз?» деган саволига, амаки чуқур нафас олиб: «Ўғлим, мана, сиз менга икки кун кислород муолажасини қилиб, нафас бердингиз ва эвазига шунча пул сўрадингиз. Раббим эса менга 70 йилдан бери шу нафасни текинга бериб келяпти, фақатгина мана шу нафаснинг шукри учун пешонамни саждадан кўтармасам арзийди. Мен нақдар нонкўр эканимни билиб қолдим, шунинг учун йиғлаяпман», деб жавоб беради.

Қадрли дўстлар, қайси биримиз шундай нонкўрлик қилмаяпмиз, бир ўзимиздан сўраб кўрайлик. Қайси биримиз Раббимиз бизларга бахш этган дунё неъматлари ва энг муҳими, имон ва ислом неъматларининг шукрини муносиб адо эта оляпмиз? Шу сабабдан турмуш қурадиган инсонимизнинг Раббига шукр қилган ва Унга ҳам айтувчи банда бўлиши энг муҳим мезондир. Раббига шуқур қилган турмуш ўртоқ оила гаровидир.

Набавий тавсия!

«Аёл кишига тўрт нарсаси учун никоҳланади: моли учун, насаби учун, чиройи учун ва дини учун. Бас, сен диндорини танла, барака топгур». (Саҳиҳи Бухорий, Никоҳ, 15)

СЕН ЎЗИНГ УЧУН ЎЗГАЧАСАН,
ТУРМУШ ЎРТОҒИНГ ҲАМ ЎЗИ УЧУН
ШУНДАЙ

Ҳар бир инсон ўзига хос шахсий сифатлар, характер ва мизож билан яратилган. Ҳамманинг қизиқиши, ёқтирган ва кўркадиган нарсалари ўзига хос бўлади. Баъзан турмуш қураётганда ёшлар бир-бирларининг ўзларидек бўлишларини талаб қилишади. Аслида, ҳаммамиз ўзига хос жиҳатларимиз билан чиройли ва ўзгачамиз. Ҳамма ҳам интроверт бўлса, ҳаёт яшаб бўлмайдиган даражада сокин ва турғун бўлиб қоларди. Ҳамма ҳам эктсроверт бўлса, ҳаёт янада қийинлашарди, ҳаддан ташқари гавжум, чарчатадиган ва мураккаб дунё пайдо бўларди. Шу сабабдан баъзилар тафаккур қилиб, баъзилар гапириб, баъзилар эса у ёқдан бу ёққа югуриб, ҳаётни ҳаракатга келтиради. Ҳар инсоннинг, албатта, борлиқда тўлдириб турган бир бўшлиғи бор, унга қарашни ва кўришни билсак бас. Раббимиз барчани турлича қилиб яратган, фарқли хислатлар билан безаган. Биз ким бўлдик-да, У Зот муносиб ва лойиқ кўрган нарсани ўзгартиришга ҳаракат қиляпмиз, турмуш ўртоғимиздан ўзимизга ўхшашини кутяпмиз.

Агар ижобий кўз билан қарашга киришсак, турмуш ўртоғимиз ёки бўлажак рафиқамизнинг ижобий сифатларини кўра оламиз. Ўзимизга ҳам ҳаққоний кўз билан назар ташласак, у қадар мукаммал эмаслигимизни сезамиз, хатоларимиз билан юзлашамиз. Бироқ инсоннинг ўз хатоларини кўриши унчалик осон бўлмагани боис, одатда, бунга рози бўлмаймиз. Ўзимизни сўроққа тутиш ва танқид қилиш, ўзгартиришнинг ўрнига қарши-

миздаги инсоннинг ўзгаришини кутамиз. Бу осон иш, аммо бизни ривожлантира олмайди. Никоҳ муносабатларининг илк даврларида эр-хотин баъзан бир-бирини ранжитмаслик ёки йўқотиб қўймаслик учун ўзидан талаб қилинган ҳар қандай ўзгаришни амалга ошириш борасида фидокорлик кўрсатиши, ёрининг истакларига маълум муддат бўйин эгиши, маълум вазиятларда турмуш ўртоғининг эҳтиёж ва истакларини қондириш учун ўзидан воз кечиши, ўзини бир четга суриб туриши мумкин. Аммо маълум муддатдан сўнг бу ҳолат уларни безовта қила бошлайди ва бу безовталиқ ортгани сари муаммолар юзага чиқади.

Агар Пайғамбаримиз алайҳиссаломни ўзимизга намуна қилиб ололсак, ҳаётимизда жуда кўплаб қийинчиликларнинг енгиллашганини кўрамиз. Оламларга раҳмат бўлган Пайғамбаримиз ҳатто ҳамма ёнидан тупуриб ўтган итнинг ўлиги ҳақида ҳам «Қандай чиройли тишлари бор экан, кўрмадингизми?» деб, одамларга сабоқ берган, энг ёмон ҳолатда ҳам ижобий тарафни кўришга уринганлар. Шу билан бирга, турмуш ўртоғимиз ва фарзандларимизга масъул эканимизни ҳам унутмайлик. Ҳалол доирасида ва мубоҳ саналувчи ҳаёт тарзида ҳеч кимнинг бировга азият беришга, ўзгаларнинг қадриятларини ўзгартиришга ҳаққи йўқ. Қўйинг, оиламизда ҳар хиллик бўлсин, ҳамма ўзгача яшасин, барча бахтли бўлсин. Одамларга ҳикматини ва фойдасини кўрсатмасдан ёки уларнинг истагисиз бирор ўзгариш ёки ислоҳот қилиб бўлмайди. Қилинса ҳам узоқ давом этмайди.

Набавий ҳикмат!

«Ҳар бирингиз мутасаддидир ва ҳар бирингиз қўл остидагилари учун масъулдир. Имом мутасадди-

дир ва қўл остидагилари учун масъулдир. Эркак ўз оиласида мутасаддидир ва қўл остидагилари учун масъулдир. Аёл эрининг уйида мутасаддидир ва қўл остидагилари учун масъулдир. Ходим ўз хожасининг мол-мулкида мутасаддидир ва қўл остидагилари учун масъулдир. Ҳар бирингиз мутасаддидир ва ҳар бирингиз қўл остидагилари учун масъулдир». (Саҳиҳи Бухорий, Жумъа, 11)

Ҳикоя БИР ҚЎЛ БИЛАН ЧЕМПИОН БЎЛИШ

Барчамизнинг нуқсон ва камчиликларимиз бор. Аммо биз шуларни ўйлаб, кўп ҳолларда ҳаётимизни ўтказиб юборамиз. Ҳолбуки, Раббимиз ҳар бир қийинчилик билан осонлик ҳам бор, деб марҳамат қилади. Ҳам ўзимиздаги, ҳам турмуш ўртоғимиздаги нуқсонларга диққат қаратишнинг ўрнига буларни имкониятга айлантиришимиз мумкин.

Тўққиз ёшли бир япон боланинг энг катта орзуси дзюдо бўйича чемпион бўлиш эди. Буни чиндан жуда истарди. Тезда бир устоз топиб, шуғуллана бошлади. Бир ойга қолар-қолмас катта натижаларга эришиб, муваффақиятли спортчига айланди. Ҳаммаси жойида кетаётган вақтда, бир ҳалокат рўй берди ва чап қўлидан бутунлай ажралиб қолди. Кучли руҳий тушкунликка йўлиқди. Энди асло чемпион бўла олмас эди. Орзулари саробга айланди. Ҳеч умиди қолмади.

Ойлар ўтиб, устози уни олдиға чақирди. Унга «Асло, асло» дема! Истагандан сўнг уни амалға ошира оласан», деди. Иккиси биргаликда зўр иштиёқ ва мотива-

ция билан яна шуғулланишга киришишди. Устози шогирдига битта қўл билан йиқитиш ҳаракатини ўргатишни истарди. Кеча-кундуз фақатгина шу ҳаракатни машқ қилдирди. Бир куни бола устозига: «Етмайдими шунча машқ қилганимиз, неча йиллардан бери шу ҳаракатни ўрганияпмиз», деди. Устози эса: «Етарли даражада тез ва эпчил бажара олгунингга қадар давом эттирамиз», деди. Бола янги машқлар ўрганишни истаса-да, устози унга битта қўл билан йиқитишни ўргатишда давом этаверди. Бола маълум муддатдан сўнг қаршисига чиққан рақибларини битта қўл билан ва яшин тезлигида йиқита бошлади. Вақт ўтиб, у ёш ўсмирга айланди.

Бир куни устози шогирдига: «Энди вақти келди, чемпионлик мусобақаларида қатнашсак бўлади», деди. Шогирди эса: «Қандай қилиб битта қўл билан ғалаба қозона оламан?» деб сўраган вақти, устози: «Сен ўрганган машқингни маромига етказиб бажар, қолганини ўйлама», деди. Мусобақалар бошланди, бола бир қўлли бўлишига қарамасдан, «бир, икки, уч» дер экан, олди-дан чиққан барча рақибларини ерга йиқитар эди.

Мусобақа охирида у мамлакатдаги энг кучли ва энг тезкор спортчи билан мусобақага чиқди. Девдек баҳайбат рақибини кўргач, устозига: «Мен бунга бас кела олмайман, бу жуда кучли кўринади», деди. Устози эса: «Ўғлим, сен бу машқни бажаришда дунёда яғонасан, ўз ўйинингни кўрсат, етади», деди. Кураш бошланди ва илк дақиқалардаёқ йигитча рақибини енгиб, жаҳон чемпионига айланди. Мусобақа тугагандан сўнг устозининг олдига келди ва ҳурмат билан таъзим қилиб, «Устоз, мен буни қандай қилиб уддаладим, ҳали ҳам ишона олмаяпман», деди. Устози: «Бу ғалабанинг ик-

кита сири бор. Биринчиси, сенинг энг қийин дзюдо машқларидан бирини дунёда энг тез бажара оладиган одам эканинг. Иккинчиси эса, аслида, сендаги ягона хислат: бир қўллик. Чунки бу машқни фақатгина яхши бажара олишнинг ўзи кифоя қилмайди. Айни пайтда рақиб тута олмайдиган чап қўл бўлмаслиги ҳам керак. Мана шу нуқсонинг сени чемпионга айлантирди», деди.

Худди шундай, дўстлар, кимнингдир камчилиги унинг афзал томони бўлиши мумкин. Инсон уни тўғри баҳолай олса бас. Буюк устоз Ниёзий Мисрий нақадар чиройли сўз айтган:

*Дармон излардим дардимга,
Дардим менга дармон экан.*

КУРАШ МАЙДОНИ ЭМАС, САОДАТ МАСКАНИ

«(Ҳаромдан сакланишингиз ва таскин топишингиз учун) Улар сизга либосдир, сиз уларга либосдир-сиз». (Бақара сураси, 187-оят)

Модернизм ёшларимизга оила қуришни, уйланишни оғир жараён сифатида кўрсатмоқда. Тингланаётган мусиқалар, томоша қилинаётган сериаллар ва кундалик ҳаётдаги барча ишоралар орқали ёшлар ўзгаряпти. Ғарбга хос муносабат ва хатти-ҳаракатлар замонавийлик сифатида тақдим қилинар экан, ёшларга ўз маданиятимиз ва турмуш тарзимиз замондан орқада қолиш деб кўрсатилмоқда. Оила ва турмушдаги яхши намуналар эмас, замонавий мисоллар олдинга олиб чиқилмоқда ва шу тариқа ҳали турмуш қурмасдан туриб, ёшларни шахсияти ва маданий ўзлигидан узоқлаштириш учун

барча имкониятлар ишга солинмокда. Шу сабабдан хоҳ йигит бўлсин, хоҳ киз бўлсин, ёшларимизда оила куришга нисбатан нотўғри тушунча ва салбий муносабатлар пайдо бўлмокда ва оила ҳақидаги фикрлар кўпроқ ўзини ҳимоя қилиш ва асрашга қаратилмокда. «Турмуш курсанг, асло ўзингни хор қилиб қўйма, турмуш ўртоғингни гап-сўзларига кулоқ солма, ўз ҳаётингни қур, ўз турмуш тарзингдан асло воз кечма, ҳақ-ҳуқуқингни ҳимоя қил» каби сўзлар бунга мисол бўла олади. Ота-оналар ҳам ўз фарзандларини асраб-авайлаш учун шунга ўхшаш тушунча ва ҳаёт тарзининг ривожига ҳисса қўшишяпти ва фарзандларига оила қурган вақтлари оилаларини эмас, ўзларини кучли ҳис қилиш борасида тавсия беришяпти. Ҳолбуки, оила кураш ва мусобақа майдони эмас, эр-хотин бир-бирини ўз хатокамчиликларини тўлдирадиган дўст, дунё ва охираат йўлидаги ҳамроҳи сифатида кўриши керак бўлган саодат масканидир. Чинакам бахтга мана шу тушунча билан эришиш мумкин. Афсуски, бундай тушунча бўлмагач, бугунги кунда баъзи ҳолларда гувоҳи бўлганимиздек, ҳали бошланмасдан тутаган ва тўй куни бекор қилинган турмушларга ўхшаш салбий мисоллар ҳам учраб туради. Ижтимоий дастурлар эр ёки хотиндан бирини эмас, балки турмуш ва оилани кучайтириши, эр-хотинни бир-бирининг душмани эмас, балки ўз камчиликларини тўлдирувчи дўст сифатида кўришларига ҳисса қўшувчи ишларни йўлга қўйиши лозим. Эр-хотиннинг индивидуаллиги ва эркинлигини орттиришга қаратилган ижтимоий дастурлар Ғарбда узоқ йиллар давомида синалди. Олинган хулоса эр ёки хотинни оилада рақиб сифатида кўрсатишнинг турмуш ва оила учун бирор

фойдаси йўқлигини исботлади. Борган сари эркинлашаётган одамзод тобора ёлғизлашиб бормокда. Ёлғизлик эса инсонга азоб беради. Бу ҳолат ҳар икки жинс вакиллари учун бир хил. Эркак ва аёл бир-бирига зуғум ўтказадиган, бир-бирларида ҳақлари бўлгани сингари ҳадлари, яъни чегаралари ҳам борлигига кўз юмадиган турмуш ва оила ҳаёти эркак ҳамда аёлни шахс сифатида кучайтирса-да, оила ва эр-хотин ўртасида узок вақт фаровонликни таъминлай олмайди.

Афсуски, ҳамма жамиятларда бўлгани каби бизнинг жамиятимизда ҳам ўзгартирилиши керак бўлган қатор тушунчалар, аёлларга нисбатан зўравонликни қонуний деб кўрсатувчи муносабат шаблонлари, анъанавий факторлар мавжуд. Шунга ўхшаш олдини олиш керак бўлган мойилликларнинг жамият тарафидан қабул қилиниш эҳтимоли тобора пасайиб бормокда. Сиёсат ва хавфсизлик тадбирлари орқали буларга қарши курашиш қийин бўлса-да, аёл кишига нисбатан зўравон муносабат ўтмишга нисбатан анча яхши ҳолда. Шу билан бирга аёл ҳуқуқлари учун кураш доирасида амалга оширилаётган баъзи ишларни сўроққа тутиш ҳам жуда муҳим. Чиройли сарлавҳалар остида амалга оширилган баъзи лойиҳалар ва келишувларда «Аёл ҳуқуқлари учун кураш» шиори остида аёл ва эркакни жинсий ролларидан узоклаштириш ва шу тариқа жинсиятсиз инсон моделини яратишга уринилмокда. Бундай фаолиятлар асло тўғри эмас ва буларга энг камида аёл ҳуқуқларини ҳимоя қилгандек қарши чиқиш керак. Алалоқибат, аёл ҳуқуқлари учун кураш номи остида жинслардан бирини тўсиш, жинсларни бир-бирига қарши қилиб қўйиш фақатгина оила ва турмушни барбод қилишни мақсад қилади.

Ота-оналар ёки атроф-муҳит эр-хотин ўртасидаги муносабатга аралашмаслиги, фақатгина уларга ёрдам қўлини чўзиши керак. Шунингдек, эр-хотин бир-бирига меҳрибон бўлган ҳамда ҳар икки жинс бир-бирларининг табиий тузилишига зарар етказмасдан, бир-бирларининг ролларини ўғирламасдан бахтли ҳаёт кечириётган ёш ва мустаҳкам оила намуналарини орттириши керак. Ҳеч кимни турмуш ўртоғига нисбатан гижгижламаслик ва бунга ўхшаш хатти-ҳаракатлардан воз кечиш ўта муҳим ҳисобланади. Эр-хотин бир-бирини потенциал таҳдид сифатида эмас, балки дардига дармон ва оғир вазиятларда қўллаб-қувватловчи рафиқ ёки рафиқа сифатида қўришига ёрдам берадиган дастурлар ва ота-оналарга жудаям муҳтожмиз.

Набавий ташвиқ!

«Бир киши кечаси аёлини уйғотиб, икковлари бирга ёки алоҳида-алоҳида икки ракат намоз ўқишса, улар Аллоҳни кўп зикр қилувчи эркак ва Аллоҳни кўп зикр қилувчи аёллар қаторига ёзиладилар». (Сунани Абу Довуд, Татавву 18, Витр 13)

Ҳикоя

**ГУЛИМНИ ҚУРИТИБ ҚЎЙДИ, АЖРАШИШНИ
ИСТАЙМАН, СУДЪЯ ЖАНОБЛАРИ!**

Саксон ёшлардаги чол-кампир маҳкама залида ўта ғамгин ҳолда навбат кутишарди. Чол қайсардек кўринар, кампир ҳам ғазабга тўлиб тургандек эди. Судья кампирга қараб; «Қани опажон, айтинг-чи, эллик йиллик турмушингизни тугатишга олиб борадиган даражада сизни ғазаблантирган нарса нима?» деб сўрабди.

Кампир чукур нафас олиб, сўзлашга киришди: «Бу одамдан тўйиб кетдим. Ортик чидаёлмайман. Яшашдан чарчадим».

Мухбирлар, газетачилар бу тарихий лахзани кутишадиган эди. Эртанги газета сарлавҳалари зехнларида шундай жонланди: «Шов-шув... Эллик йиллик турмушнинг бузилиш сабаби...»

Қискагина жимжитликдан сўнг опахон сўзида давом этди: «Ўғлим, менинг бир садаф гулим бор эди. Бу одам билмайди, у менга берган гуллар орасидан бир япроғини юлиб олиб, ерга экдим ва ўстирдим. Роппа-роса эллик йил уни парвариш қилдим. Фарзандимиз йўқ эди. Уни фарзандим деб билдим. Маълум вақтдан сўнг гул қурий бошлади. Ўша вақт ҳар кеча қуёш чикмасдан олдин унга бир коса сув қуяман, деб қасам ичдим. Шундай қилса, яхши бўлишини эшитгандим. Эллик йил давомида шу ишни қилдим. Аммо мана бу ярамас одам бирор марта туриб «Мен сув қуяй», демади. Шундай бўлса-да, ҳеч нарса демадим. Ўтган кеча чарчаганимдан ухлаб қолиб, уйғона олмадим. Гул сувсиз қолиб, қуриб қолди. Ўйлаб кўринг-а, шу инсонга боримни бердим, умримни у билан ўтказдим. У эса бирор марта ҳам «Мен сув қуяй», демади.

Судья чолга юзланиб, «Сиз нима дейсиз, отахон?» деди.

Чол ҳассасига суянганча, базўр курсига яқинлашди. Айбдор ва хижолатли оҳангда шундай деди: «Ҳарбий хизматни Жумҳурият кўшикида боғбонлик қилиб ўтадим. У чиройли боғга ойлар вақтимни сарфладим. Аёлимни ҳам ўша ерда учратдим. Унга берган садаф гулларни меҳр билан парвариш қилиб, ўстирган эдим. 50 йил аввал унга энг чиройли гуллардан бир гулдаста бердим. Турмуш

курганимизнинг илк кунларида бўйин оғриғи сабаб шифокорга олиб боргандим. Шифокор «Кечаси узоқ ётса, бўйнида оҳак пайдо бўлади, балки бундан ҳам каттарок муаммо пайдо бўлиши мумкин», деди. У ҳар кеча ҳаракат қилиши керак эди. Ўша кунларда аёлим яхши кўрган бу гул қурий бошлади. Унга «Кечаси суғорсанг, қуриб қолмайди», дедим. Ҳар кеча уни уйғотиб, гул суғоришини кузатардим. Мен аёлимнинг «фарзандим» деб билган гуллари суғоришини томоша қилардим. Ҳар окшом у суғориб, ухлагач, мен ўрнимдан туриб, сувни тўкиб ташлардим, чунки садаф гули сувни ёқтирмайди. Лекин, афсуски, кеча кечаси мен ҳам уйғона олмадим, нима дейсиз, қарилик. У мени айблади, лекин гап нимадалигини тушунтириб бера олмадим».

Судья, мухбирлар, маҳкама залидаги ҳамма йиғлар эди...

ХАТОСИЗ ЁР ҚИДИРГАН ЁРСИЗ ҚОЛУР

Раббим, менга ўзгартиришим мумкин бўлган нарсаларни энг гўзал сўз ва амаллар билан ўзгартириш кучини, ўзгартира олмайдиган, аммо қабул қилишим қийин бўлган нарсаларни қабул қила олиш басиратини насиб айла...

Хатосиз дўст қидирган дўстсиз қолади, ҳаётда мукамал инсонни топишга уриниш эса фойдасиз ишдир. Одамзод салбий жиҳатлардан холи эмас, ҳар яхшининг бир ёмони бор. Ҳамма нарсадан ва ҳаммадан олдин ўзимизнинг ожиз борлиқ ўлароқ шу қадар кўп хато ва камчиликларимиз борки, ҳар доим буни ёдда тутишимиз, ўзимизни зўр ва устун деб кўрмаслигимиз лозим.

Бир соатдан кейин нималар рўй беришини билмаймиз. Шу сабабдан ҳар онимизни чегараси ва ниҳояси бор. Мавжудот эканимизни ақлимиздан чиқармаган ҳолда ўтказишимиз керак. Аллоҳ сақласин, бирор фалокат рўй бериб, умримизнинг қолган қисмини доим ёмон кўриб, танқид қиладиган турмуш ўртоғимизнинг ёрдамига муҳтож ҳолда ўтказишимиз мумкин. Шунинг учун рафиқамиз ва фарзандларимизнинг салбий жиҳатларига ёпишиб олиб, уларнинг хатою камчиликларини танқид қилаверишнинг оила бирлиги ва мустаҳкамлиги учун бирор фойдаси йўқ.

Олган нафасимизни ҳам бошқаришга кучимиз етмас экан, одамларни ва атроф-муҳитни назорат қилишнинг ва гўёки тафтишчи каби уларни тафтиш қилаверишнинг нима кераги бор. Назорат қилишга бўлган иштиёқимиз ортгани сари яхши нарсаларнинг ўрнига кўпроқ ёмон нарсаларни, хато ва камчиликларни кўра бошлаймиз. Турмуш ўртоғимиз ва фарзандларимизга тўғри кўз билан қарай олсак, улардаги мавжуд яхши ва ижобий жиҳатларни кўриш у қадар ҳам қийин эмаслигини билиб оламиз. Чиройли назар солган чиройли ўйлайди, ҳаётдаги барча ҳақиқатлар, аслида, тасаввурдан иборат. Ақл сузгичимиз ва идрок филтрларимизни доимо эҳсон суви билан тозалаб туришни билсак кифоя.

Набавий тавсия!

«Дунёнинг бари ҳузур-ҳаловатдир ва дунёнинг энг яхши ҳузури солиҳа аёлдир». (Имом Муслим ривояти)

Ҳикоя

ТАШҚИ КЎРИНИШ АЛДАБ ҚЎЙМАСИН

Жорж ўқимишли ва ўзига ишонган, ақлли ва келишган йигит эди. Уч ойдан кейин Кореядаги урушда қатнашиш учун ватани Англияни тарк этадиган бўлиб қолди. Ҳеч нарсадан кўркмаса-да, ўз юртидан ва оиласидан айрилиш унга жуда оғир келаётган эди. Хаёлини чалғитиш учун бир кутубхонага кирди ва жавондан бир китобни олиб, ўқий бошлади. Жуда ҳам таъсирли ва қизиқарли мавзуларни ўз ичига олган китоб эди. Яна ҳам ажабланарлиси, ўзидан олдин бу китобни ўқиган кишининг китобнинг баъзи ерларига ажойиб белгилар қўйиб кетгани эди. Бу белгилар Жоржга қаттиқ таъсир қилди. Ўша ғаройиб одамнинг кимлигига жуда ҳам қизиқди. Албатта, у жуда ақлли ва зиёли одам бўлиши керак эди.

Охири чидай олмасдан, кутубхона ходимининг олдига борди. Бу китобни ўзидан олдин ўқиган одам ким эканини ва унинг яшаш манзилини сўраб, билиб олди. Елизавета исмли бир аёл эди, дарҳол унга мактуб ёзишга қарор қилди. Қўйидаги сўзларни қоғозга туширди: «Бугун халқ кутубхонасида бир китоб ўқидим. Китобдаги сиз қўйган белгилар менга жуда таъсир қилди. Сизга нисбатан таажжубимга сабаб бўлди. Уч ойдан кейин Кореяга урушга кетяпман, агар сизга ҳам маъқул бўлса, сиз билан танишиш ва хабарлашишни истардим. Жавобингизни сабрсизлик билан кутиб қоламан».

Уч кундан кейин кутилган ижобий жавоб келди. Ва қисқа фурсатда кетма-кет хат ёзишишлар бошланди. Ҳар мактубда бир-бирларини янада яхшироқ таниб бораётганларини тушундилар ва бир-бирларига ҳиссий

яқинлик сезишда давом этишди. Энди янада самимий туйғуларини қаламга тушира бошладилар.

Шу алпозда ҳафталар ўтди, охири Жорж сўнгги мактубида Елизаветага «Агар сен ҳам хўп десанг, юзма-кў кўришайлик, иложи бўлса, менга расмингни юбора оласанми?» деди. Елизавета эса ўз мактубида шундай жавоб берди: «Майли, Жорж. Кўришамиз. Аммо сенга расминни юборишни тўғри деб билмайман. Расминини аҳамияти бор, биз учун энг муҳими қалбларимиз эмасми? Лутфан, сешанба куни соат 12да темир йўл вокзалига кел. У ерда ёқамга қизил гул таққан ҳолда сени кутаман».

Ниҳоят, кутилган кун келди. Жорж вокзалда узун бўйли, ниҳоятда чиройли кийим кийган ва хушбичим аёлга кўзи тушди. Аёл билан кўз кўзга тушди, аммо у Елизавета бўлиши мумкин эмасди, чунки ёқасида қизил гул йўқ эди. Аёлнинг олдидан ўтаётганда, у аёл Жоржга: «Салом, сизни қаердандир танийман, сиз билан гаплашсак бўладими?» деди. Жорж гангиб қолган, қандай жавоб беришини билмай турган вақтда бирдан гўзал хонимнинг орқасидан вокзалга кириб келган, бўйи калта, семиз аёлга кўзи тушди. Не ажабки, ёқасида қизил гул бор эди, шу аёл Елизавета бўлиши керак эди.

Жоржнинг хаёллари чилпарчин бўлди, ҳозиргина шу вақтга қадар кўрган энг гўзал аёли билан танишиш имкони бор экан, энди эса қалбида муҳаббатини ташиётган Елизавета у томон яқинлашиб келарди. Ўзини қўлга олди ва ёнида турган дунё гўзалига: «Йўқ, хоним. Мен бошқа одамни кутяпман» деб, тезда Елизавета томон йўналди. Жоржнинг қўлида у билан танишишига сабабчи бўлган ўша ажойиб китоб бор эди. Қўлини аёл-

га узатиб: «Салом Елизавета, мен Жоржман», деди. Аёл эса: «Кечирасиз, мен Елизавета эмасман», деди. Жоржининг тили, томоғи куриди. «Қанақасига, ахир мактубда ёкамга кизил гул такиб оламан, деган эдинг ва мана ёқангда кизил гул турибди», деди. У аёл шундай жавоб қилди: «Бироз аввал бу ердан ўтиб кетган аёл ёкамга шу гулни такди ва менга: «Ўаётимда бир имтихон бўляпти, илтимос, менга ёрдам беринг. Ёнингизга келадиган одамга уни вокзал чиқишидаги кафедра кутишимни айта оласизми?» деди. Елизавета сизни чиқишда кутяпти». Самимият, тўғрисиўзлик ва қаноат яна бир бор ғалаба қозонган эди.

АЛЛОҲГА ШУҚР ҚИЛ, ЁРИНГНИ ДУО ҚИЛ, УНИ ҚАДРЛА

Динимизда ва маданиятимизда ташаккур билдириш, шуқр қилиш ва қаноатли бўлиш жуда муҳим ҳисобланади. Шу билан бирга ҳозирда қуриляётган оилаларда моддий кўрсаткичлар тобора кўпроқ аҳамият касб этиб бормоқда. Бу ҳолат эҳтиёж ва қониқиш даражасининг борган сари юқорилашига, натижада қаноатнинг камайишига йўл очмоқда. Ота-боболаримиз турмуш ўртоқларига моддий ҳадялар баробарида хатти-ҳаракатлари, муносабатлари, сўзлари билан маънавий ҳадялар беришни ҳам унутишмагани учун балки турмушлари бир умр давом этгандир. Бугунги кунда янги турмуш қурганлар бир-бирларининг туғилган кунини унутишмайди, мабодо унутиб қўйишса, катта фалокат рўй бериши мумкин. Ҳеч ким турмуш қурган кунини, танишган кунини, илк бор кўз кўзга тушган кунни ва

бошқа кунларини унутмайди, бироқ ўзаро меҳр-мухаббат, оқибат, ҳурматни унутиб қўйишмоқда. Нима учун эр-хотин ўртасидаги қаноат ва ҳамфикрлик борган сари озаймоқда? Чунки маънавий қониқиш манбаларини доимий равишда ҳаётимиздан суриб чиқаряпмиз. Қадимгилар ўзаро келишмовчилик рўй берса-да, ёрларининг ўзларидан рози эканини, ҳам бандалари ўртасида, ҳам Аллоҳ ҳузурида бир-бирлари учун чиройли гувоҳлик бера олишларини билишар эди. Тилларидан шукр ва ҳамд тушмас эди. Балки уялганлари боис ёрларининг юзига қараб, севги изҳори қила олишмас эди, аммо ҳар икки тараф ҳам бир-бирини қалбан севарди, бошқаларга бир-бирлари ҳақида чиройли сўзлар айтишларини ҳис қилишарди.

Турмушда ҳадялашиш бўлгани яхши, аммо маъқул ўлчовда бўлган муддатича, албатта. Бироқ моддий ҳузурни маънавий ҳузурдан, моддий севгини маънавий севгидан олдинга қўйсак ва буни одатий ҳолга айлантирсак, ёримизнинг қониқиш чегараси юксалиб бораверишини унутмаслигимиз лозим. Маънавият билан суғорилмаган моддий мукофотлар ва ҳадялар маълум муддатдан сўнг бир-биридан чарчаш ва тўйишга олиб келади. Ёримизга беришимиз мумкин бўлган энг катта ҳадя унга вақти-вақти билан «Раббим сендан рози бўлсин», «Яхшиямки, Аллоҳ мени сенга йўлиқтирди», «Мен учун жуда қадрли ва кераклисан», деган сўзлар эканини унутмайлик. Бунга ўхшаш сўзлар ва муносабат ҳам ёримизни, ҳам Раббимизни ҳушнуд этади. Бундан бошқаси фақатгина оний шодлик улашишига, чин маънода бахтли қилмаслигига гувоҳ бўламиз.

Статистика: ДУОЛАР МУШТАРАК БЎЛСИН

Жамият сифатида аслимиз соғлом, алҳамдулиллаҳ. Бироз ҳаракат қилсак ўзимизга келамиз, ҳатто ўзимиздан ҳам ўтиб, янаям юқори поғоналарга чиқа оламиз. Бунинг учун, аввало, мавжуд ҳолатни аниқлаб олиш, бу ҳолатга нисбатан тасаввур ва огоҳлик пайдо қилиш, ҳатоларимизни ўрганиб, иложи борица тезроқ уларни тузатиш учун бир тану бир жон бўлиб, кўлни кўлга беришимиз лозим. Қолаверса, муаммолар келиб чиқишининг олдини олиш учун эҳтиёт чораларини ҳам пухта кўришимиз керак.

Тадқиқотимиз асносидаги эр-хотинларнинг бир-бирларига бўлган ижобий қарашларини таҳлил қилган илк саволни «Турмуш ўртоғингиз билан фахрланасизми?» деган шаклда бердик. Бу саволга иштирокчиларнинг 83 фоизи «Ҳа», 6 фоизи «Йўқ», 11 фоизи «Билмайман» деб жавоб берди. «Турмуш ўртоғингизни борица қабул қиласизми?» деган саволга иштирокчиларнинг 72 фоизи «Ҳа», 11 фоизи «Йўқ», 17 фоизи «Билмайман» деб жавоб берди. Сўнгги саволда эр-хотинларнинг бир-бирлари учун дуо қилиб-қилмасликларини ўргандик ва жуда ҳам ажойиб натижани кўлга киритдик. «Турмуш ўртоғингизни яхши бўлсин деб дуо қиласизми?» деган саволга иштирокчиларнинг 91 фоизи «Ҳа», 5 фоизи «Йўқ», 4 фоизи эса «Билмасам» деб жавоб берган эди.

Тўртинчи бўлим
БАХТИЁР ОИЛА
СИРЛАРИ

ОИЛАМИЗ КАТТА, КЎНГЛИМИЗ КЕНГ БЎЛСИН!

Бугунги кунда одамлар бир-бирига сабр-тоқат билан ёндашмай қўйди; ҳатто ота-онасига ҳам... Уйларимиз кенгайяпти, лекин юрагимиз тор. Қулайликлар бисёр, лекин ҳаловатимиз оз. Тобора фаровон яшаяпмиз, аммо руҳимиз кичик бир доира ичида сиқилиб қолгандек... Хўш, нега? Сабаби, хонадонимизга шод-хуррамлик бағишловчи, аجدодларимизнинг маданий меросини биз ва фарзандларимизга етказувчи ҳамда бор моддий-маънавий бойликларини биз учун фидо қилувчи ота-оналаримизни уйимизнинг файзи, бошимизнинг тожи, қалбимизнинг малҳами эмас, ортиқча бир ашёдек кўра бошладик. Биз уларга муҳтож бўлган пайтларимизда улар доим ёнимизда бўлишди. Кеча-кундуз, ҳар лаҳза тинмай бизнинг кам-кўстимизни тўлдириш учун ҳаракат қилишди. Биз бўлсак, ҳозирги капитализм ва модернизм даврида дунёвий ҳою ҳавасларга берилиб, ота-оналаримизни улар бизга ҳар доимгидан-да кўпроқ муҳтож бўлган вақтларида бегоналарнинг қўлида қолдиряпмиз.

Огоҳ бўлинг!

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: **«Хор бўлсин, хор бўлсин, хор бўлсин!»** дедилар.

Шунда саҳобалар: «Ё, Расулуллоҳ, кимни айтяпсиз?» деб сўрашди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: **«Ота-онасидан бири ёхуд ҳар иккиси ҳузурида кексалик ёшига етганда, уларнинг розилигини олмай дунёдан ўтган**

ва шу туфайли жаннатга кира олмаган кишини», деб жавоб бердилар. (Бухорий, ал-Адабул-Муфрад, 21)

НИМАНИ ЭКСАНГ, ШУНИ ЎРАСАН

Ҳам Аллоҳ наздида, ҳам инсонлар нигоҳида энг яхши инсон бу солиҳ фарзанддир. Ҳаёти давомида обрў-эътиборда бўлади, ота-онасининг дуосини олади. Бу эса ишларининг ривож, хонадонида файз-баракат бўлиши ва оилавий ҳаётида ҳаловатга эришишида васила (сабаб) бўлади.

Бугун қариялар уйлари сони тез суръатда ортмоқда, фарзандлар яшаш шароитлари яхши бўлишига қарамай, ота-оналарини қариялар уйига ташлаб кетишлари олдингидан-да кўп кузатилмоқда. Балки ота-оналаримиз қариялар уйида яхшироқ парвариш кўришади, кўпроқ мулоқотда бўлишади, яхшироқ таомланишади, деб ўйлармиз. Хўш, уларнинг қалблари, руҳиятларининг парвариши-чи, бу ҳақида ким қайғуради?

Кўнгиллари-чи, уни ким шод ва обод қила олади? Фақатгина фарзандлари, неваралари ва яқинлари. Кучдан қолган, заиф пайтларида уларни оила тафти, яқинлар давраси, набиралар меҳри ва ғамхўрлигидан маҳрум қиляпмиз. Улар ҳам бизнинг бахтимизни ўйлаб, фарзандларимнинг оиласи тинч бўлсин деб, ноилож бунга кўнишяпти. Бу ишда ҳеч ким уларнинг кўнглига қараб ҳам ўтирмаяпти.

Ҳолбуки, Буюк Раббимиз Исро сурасининг 23-24 оятларида шундай буюради:

«Раббинг фақат Унинг Ўзигагина ибодат қилишини ва ота-онага яхшилик қилишни амр этди.

Агар ҳузурингда уларнинг бирлари ёки икковлари ҳам кексаликка етсалар, бас, уларга «Уфф», дема, уларга зажр қилма ва уларга карамли сўз айт! Икковларига меҳрибонлик ила хокисорлик қанотингни пастлат ва: «Раббим, улар мени кичикликда тарбия қилганларидек, уларга раҳм қилгин», деб айт».

Бугун яслилар (гўдак ёшдаги болалар учун мўлжалланган боғчалар), боғчалар, энагалар хизмати одатий ҳолга айланыпти. Хорижда пастки қавати гўдак боғчаси, юқори қавати қариялар уйи сифатида фаолият кўрсатиб келаётган кўплаб муассасалар мавжуд. Бизда ҳам яқинда ҳар бир маҳаллада қариялар уйи очиладими деб кўрқаман, чунки ҳозир ҳамма маҳаллаларда гўдак боғчалари очилляпти ва икки ёшга тўлиб-тўлмаган болажонлар иссиқ оила бағридан узилиб, ушбу муассасаларга топшириляпти. Унутманг, болалар айтганимизни эмас, қилганимизни такрорлашади, биздан намуна олишади. Биз ота-онамизга қандай муомала, муносабат қилсак, фарзандларимиз ҳам бизга худди шундай муносабатда бўлишади. Қайтар дунё – бу ҳаётий ҳақиқат.

Кучдан қолган ёши улуғларимизни ва болажонларимизни бизга энг муҳтож пайтларида уйларидан узоқлаштирмайлик. Бу ҳаётий муҳим масала. Ота-онамизнинг дуоларини олайлик, уларни ортиқча юкдек кўриб, бундай муомалаю муносабатимиз билан уларнинг дилларини оғритмайлик. Ғарб бизга жозибадор қилиб кўрсатаётган «ота-онадан айри яшовчи оила бахтли оиладир» фалсафаси тузоғига тушмайлик. Ёдингизда бўлсин, бизнинг оиладаги ҳузур-ҳаловатимиз сири ота-онамизнинг дуосини олиб, хизматларини қилиб, улар билан биргаликда яшашимиздадир.

Ёдда тутинг!

Абу Бакр розияллоху анху шундай дедилар:

«Расулуллоҳ саллаллоху алайҳи васаллам: «Энг катта гуноҳи азимлар ҳақида сизларга айтайми?» дедилар. Биз: «Ҳа, ё Расулуллоҳ!» дедик. Расулуллоҳ: «Аллоҳга ширк келтириш ва ота-онага оқлик (итоатсизлик) қилиш», дедилар. Сўнг ёнбошлаб ётган эдилар, ўринларидан туриб, ўтириб олдилар-да: «Тухмат қилиш ва ёлғон гувоҳлик бериш энг катта гуноҳи азимлардан эмасми?! Тухмат қилиш ва ёлғон гувоҳлик бериш энг катта гуноҳи азимлардан эмасми?!» деб такрор-такрор айта бошладилар, ҳатто мен у зот (ҳали-бери) тўхтамасалар керак, деб ўйладим». (*Саҳиҳи Бухорий 13/2442*)

Ҳикоя

«СОЛИҲ ФАРЗАНД»

Аёлидан айрилган, ёши тўқсонни қоралаган кекса отасига қараш Ҳасаннинг жонига теккан бўлса-да, уни уйдан кетказишга ҳеч кўнгли бўлмасди. Гарчи оилада ёлғиз фарзанд бўлмаса ҳам ўн беш йилдан бери отасига Ҳасан қарайди. Акаларидан бири Америкада яшар, вақти-вақти билан хат ёзиб турарди. Кичик акаси эса Измирда, йилда бир неча бор қўнғироқ қилиб, хабар олиб турарди. Оиланинг бутун юки Ҳасаннинг зиммасида.

Шукурки, отасидан қолган кичик бир дўкон бор, шу дўкон орқасидан қора қозон қайнар эди. Кечки пайт уйга келганида хотини доимгидай дийдиёни бошлади: «Етар, бошқа чидай олмайман. Овқатини едир, кирини юв, ахлатини тозала, инқиллашини эшит. Бу азобга

бошқа дош бера олмайман. Тоқатим тоқ бўлди. Ё мени денг, ё отангизни».

Ҳасан биринчи марта отасини ёки аёлини танлашга мажбурлиги ҳақида ўйлаб, безовталанди. Аслида, бунақа тортишувлар тез-тез бўлиб турарди. Лекин бу сафар ким гижгижлаган бўлса ҳам ёмон гижгижлабди, аёлини ҳеч тўхтатиб бўлмади. Нима деса, эътироз билдирар, кетаман деб кўрқитарди. Энди аёлини гап билан кўндира олмаслигини тушунди.

«Биламан, сенга ҳам қийин, лекин одамлар нима дейди? Кўчага чиқариб ташламаймиз-ку, отамиз ахир».

Буларнинг барини кекса ота эшитиб ўтирарди. Охири вақтларда бундай жанжал, тортишувлар кўп бўлаётганди, лекин бугунгиси бошқача эди. Ота бу сўнггиси эканлигини тушунди.

Мустафо амакини қариялар уйига жўнатишга қарор қилишди. Мустафо амаки қариялар уйига жойлаштирилди. Амаки бир неча кун йиғлади, кейин қийин бўлса ҳам ҳамма қатори кўникди, унутилганлар жамоасига қўшилди...

Бир неча ойдан сўнг Мустафо амаки қайта уйғонмайдиган бўлиб уйқуга кетди, бу фоний дунёдан ўтди-кетди...

Ҳасан ҳозир бир қурилишда мардикорлик қилади. Хотини Шукрон икки ой олдин уни ташлаб кетди. «Мардикор билан яшаш менга ярашмайди», деди-да, бир муҳандисга турмушга чикди. Айтишларича, у билан ҳам ажрашганмиш. Ҳасан ишлари орқага кетгач, отасини эслаб, қанчалик катта хатога йўл қўйганини тушуниб етибди. Мана шундай қилиб «солиҳ фарзанд» мукофотини олибди.

УМР БИНОСИНИНГ ПОЙДЕВОРИНИ МУСТАҲКАМ ЗАМИНГА ЎРНАТАЙЛИК

Ҳар оиланинг ўз ҳикояси, тарихи, ўзига хос яшаш тарзи бўлганидек, жамиятлар ҳам маълум бир хотира, тил, ақл, маданият ва тамаддунга соҳибдир. Инсон ўз ўтмишидан қочиб қутула олмайди, зотан, қочмаслиги ҳам керак. Киши ўз келиб чиқиши ҳақида фикр юритиши, аجدодларини таниши, уларга бориб тақалган илдиз ва ўзи улғайган, вояга етган муҳит ва ўзи оид бўлган маданият билан алоқасини узмаслиги керак. Ота-оналар фарзандларини шу тарзда оила, миллат ва жамият билан ришталарини мустаҳкам қилиб тарбиялашлари лозим.

Индивидуаллашиш ва моддиятпарастлик оқибатида оила институти асосий вазифаси бўлмиш таълим-тарбия бериш ва асл кадриятларни сингдиришда қийинчиликларга дуч келмоқда. Ота-она фарзандга тўғри тарбия бера олмаган тақдирда ташқи салбий омиллар фарзандларимизни оила бағридан юлиб олиш учун бор кучини ишга солади. Кўп вақтини ташқарида ўтказиш, уйдан узоклашиш ва уйда тунамаслик бутун борган сари кўп учраётган муаммолардан биридир. Кун бўйи уйда бўлмаган ота-она ўз ота-оналик вазифасини энгаларга, тарбиячиларга, ўқитувчиларга, бобо-бувиларга, ёшлар клублари, нодавлат жамият ташкилотлари ва ҳокимят қошидаги ўқув курсларига тақсимлаб беряпти.

Уйда бўлиш деганда фақатгина жисмонан уй ичида бўлиш тушунилмайди. Вақтингизни фарзандларингиз билан эмас, ижтимоий тармоқларда ўтказганингизда уйда, уларнинг ёнида бўлган ҳисобланмайсиз. Фар-

зандни вояга етказиш уни моддий таъминлаш, уй-жой олиб бериш дегани эмас, балки уни рухий ва ижтимоий жихатдан қўллаб-қувватлаш, унга ғамхўрлик қилиш, у билан шуғулланишдир. Бугун оилалар уйларида меҳмонхона сифатида фойдаланишяпти, оила аъзолари уйда бўлган пайтларида ҳам бир-бирлари билан ишлари йўқ, бепарволар.

Биз ота-оналар фарзандимизга ота-оналик қилиш билан бир вақтда уларнинг мураббийи, тарбиячиси, психологи ва педагоги ҳам бўлишимиз лозим. Уларнинг қизиқишлари, уларни ташвишлантирган муаммолар, характерларининг заиф томонлари, нуқсонлари, шахсиятларининг ўзига хос тарафларини ҳаммадан ҳам яхшироқ билишимиз, уларни ҳар томонлама танишимиз ва уларнинг нафақат моддий, жисмоний, балки маънавий, рухий ва борлиқ билан ҳамохангликда ривожланишларига эътибор қилишимиз лозим. Бола оила даврасида ўзини яхши ҳис қилиши, оила аъзолари билан самимий муносабат ўрната олиши керак. Зеро, оилада ўз ўрнига, кадрига эга бўлмаган болалар оиладан узоқлашиб, ташқи муҳитда ўзларини қадрли ҳис қила бошлашади ва вақт ўтиши билан оила, уй билан алоқалари узилади.

Эндиликда уйларимиз борган сари фақат меҳмонхона ўрнида фойдаланилаётгани учун болаларни уй билан калитлар боғлаяпти, холос. Яъни биз уйимизда ўзаро мулоқот қилмасак, фарзандларимизга маънавий кадриятларимизни ўргатмасак, фарзандларимизни тушунмасак, уларни яқиндан танишга ва ўзларини оила бағрида, ўз уйларида хотиржам ҳис қилишларини таъминлашга ҳаракат қилмасак, хонадон файзи йўқолади, уй бориб-бориб росмана меҳмонхонага айланади.

Бу ҳолатда болаларимизни уй билан боғлаб турадиган биргина нарса қолади: эшикни очиб, уйга кириш учун ишлатадиган нарсалари – калит. Бундай болалар уйларида фақат жисмоний эҳтиёжларини қондириш воситаси сифатида фойдаланишади.

Уйлар ўз функциясини йўқотиб бораётгани ҳақида алоҳида тўхталиб ўтсак. Халқимизнинг иқтисодий аҳволи яхшилангани сари оилалар кўпроқ вақтларини уйдан ташқарида ўтказишяпти. Ҳашаматли ресторан, кафе ва кабобхоналарда овқатланишяпти. Биргина таом учун жуда қиммат тўловлар тўланишяпти. Эндликда дазмоллаш учун ҳам «химчистка» хизматидан фойдаланишяпти, оддий чок тикиш ишлари учун ҳам тикувчиларга мурожаат қилиншяпти. Оила яхлитлигини, бирлигини таъминловчи муҳим омиллардан бўлган уй юмушларини биргаликда, уйда бажариш заруратини кетказадиган, оила ичида фаоллик, мулоқат-муносабатнинг камайишига сабаб бўладиган бундай ўзгаришлар оқибатида оила бўлиб яшашга эҳтиёж озяди, ёлғизланиш ортиб боради ва бу тобора оилаларнинг шаклан бузилишига олиб келади.

Шу таҳлит, оила аъзолари бирдамлик ҳиссини қўлдан бой беришади ва муаммоларга ҳамжиҳатликда ечим топиш учун биргаликда ҳаракат қилиш зарурати йўқолади, мўрт, заиф оилалар кўпайиб, чидамли, мустаҳкам оилалар сони камаяди. Шунини унутмаслик керакки, оила тарқаб кетса, уни қайта тиклаш қийин бўлади. Бу ҳол рўй бермасидан аввал ижтимоий-психологик чоралар кўриш лозим.

Шу билан бирга оила ўз маънавий муҳитига эга. Дину диёнат, анъана ва қадриятлар оилада ўрганилади.

Оиламиз бизга қавму қариндош, маҳалла-қўй, каттаю кичик билан қандай муомала қилишни ўргатади, бизни ижтимоий ҳаётга тайёрлайди. Боланинг аجدодларига мос авлод бўлиб етишиши, ўзи туғилиб ўсган заминдан ётлашиб, узоклашиб кетмаслиги, Она-юртига ва миллатига меҳр билан улғайиши оила зиммасидаги вазифалардандир. Оила инсоннинг ҳаётга муносабати, дунёқарashi, ўзига қайси хатти-ҳаракат ва ёндашувларни муносиб қўриб-қўрмаслиги, ўзини тутиш ва муомала маданияти нима эканлигини, ҳаётини қандай мазмунли қилиши, дунёда қандай яшаши кераклиги, ким эканлиги, қаёқдан келиб, қаёққа кетаётганлиги ва ҳаётдаги бош мақсадларини аниқлашда ёрдам берадиган ягона мухитдир.

Оила бизга руҳан юксалиш имконини тақдим этади. Ўзлигимизни англашни, бўйнимизга масъулият олишни, қатъиятни, тиришқокликни, ҳаёт учун курашишни ва керак пайтда ҳаддимизни билишни бизга оила ўргатади. Намоз-ниёзни, дуо қилишни, сабр-тоқатни, таваккул қилишни, меҳр-оқибатни, фидойиликни, саховатпешалик ва олийжанобликни оилада ўрганамиз.

Оиламиз қорнимизни тўйдирадиган, ухлайдиган, барча жисмоний эҳтиёжларимиз қондириладиган жой эмас. Ҳаммамиз ҳаётимизни оилада бошлаймиз. Ҳаётга, муаммо ва қийинчиликларга муносабатимизни шакллантирадиган, ҳаётда ўз ўрнимизни топишимизда асос бўлиб хизмат қиладиган муқаддас маскан бу оиладир, умр биносининг пойдевори оилада шаклланади. Фақат шундай кўз билан қараганимиздагина, оиланинг кадр-қимматини тушуниб етамиз. Оила институтини зиммасидаги вазифаларни адо эта оладиган асл ҳолига қайтара олсак, оилаларимизни ва келажагимизни

сақлаб қолишимиз мумкин бўлади. Ҳозирги пайтда оила институти базўр оёқда турибди, кўпгина маънавий, маърифий вазифаларини бажара олмайдиган ҳолга келиб қолди.

Ҳикоя
ИБРОҲИМ АДҲАМНИНГ
МАЪНАВИЙ КАМОЛОТГА ЕТИШИ

Ниҳоятда бадавлат султон Иброҳим Адҳамнинг ҳаётида паст-баландликлар, руҳий тушкунликка тушиш ҳоллари кўп бўларди. Кунлардан бир кун у тахт устида ухлаб қолганида, сарой тоmidан келаётган овозларни эшитиб, уйғониб кетади. Ғичир-ғичир товушидан, томда биров бор деб ўйлаб, бўғиқ овозда бақиради. Қараса, ростдан ҳам томда бир киши юрибди. Нотаниш одам султонга: «Мен ўғри эмасман, туямни йўқотиб қўйдим, шуни қидирыпман», дейди. Бунга жавобан султон: «Сен тентакмисан? Туя томда нима қилади?!» деб хитоб қилади.

Тевадаги одам: «Ҳақиқий тентак, аслида, ўзингизсиз, чунки сиз ипакларга бурканган ҳолда, олтин тахтада ўтириб, Аллоҳни топаман деб ўйлайсиз». Бу гапни эшитган Иброҳим Адҳамнинг юрагига бир чўғ тушади.

Яна бир куни Иброҳим Адҳам бир қул сотиб олади.

Қулдан: «Исминг нима?» деб сўрайди. Қул: «Сиз нима деб чақирсангиз, шу исмим бўлсин», дейди. Иброҳим

Адҳам: «Нима ейсан?» деб сўрайди, қул: «Сиз нимани раво кўрсангиз шуни», деб жавоб беради. Иброҳим

Адҳам: «Нима иш қиласан?» дейди, қул: «Нимани буюрсангиз шуни», дейди. Иброҳим Адҳам: «Бирор ис-

тагинг, хоҳишинг борми?» деб сўраганида кул: «Кулда хоҳиш нима қилсин? Кулнинг ҳам истаги бўлади-ми ҳеч?!» дейди. Бу ажойиб жавобдан сўнг Иброҳим Адҳам ўзига ўзи: «Эй, нотавон банда, сен ҳеч Ҳақ таолога шундай куллик қила олдингми? Куллик қилишни шу одамдан ўрган», деб йиғлаб, ҳушини йўқотади.

Иброҳим Адҳам бошидан кечирган охирги воқеа эса уни қаттиқ таъсирлантириб, ҳаётини тубдан ўзгартиришига сабаб бўлади. Бир куни у саройда зиёфат берди. Зиёфатга ташриф буюрганлар орасида ҳайбатидан эшикдаги кўрикчилар киритмасликка жазм эта олмаган обрўли бир зот ҳам бор эди. Ҳеч ким йўлини тўсишга журъат эта олмаган бу сирли одам Иброҳим Адҳамнинг ёнига яқинлашиб, сарой аввал кимларга тегишли бўлганини сўрайди. Саройда аввал ҳукмронлик қилган кишиларнинг номлари зикр қилинганида, бу киши уларнинг оқибати нима бўлди, деб сўрайди. «Дунёдан ўтишди», деган жавобни олгач, «Саройга эгалик қилганларнинг бири кетмасидан, ўрнига бошқа бири келиб турса, бу сарой қандай қилиб сеники бўлсин», дейди-ю саройдан чиқиб кетади. Иброҳим Адҳам у кишининг ортидан қувиб, етиб олгач, кимлигини сўрайди. Бу сирли зот Хизр алайҳиссалом эди. Шу воқеадан кейин Иброҳим Адҳам фоний дунё бойликларидан бутунлай юз ўгиради.

Дунё неъматларини тарк этган Иброҳим Адҳам Хуросондан чиқиб, Шом, Ироқ, Ҳижоз ва Рум (Анадўли) тарафларга йўл олади. Сур, Қайсара (ўша пайтларда Шом вилоятининг чекка шаҳри), Ҳамс, Асқалон, Байрут, Куфа, Макка, Мадина, Қуддус, Искандария, Триполи, Антакя, Тарсус, Мараш каби шаҳарларни кезиб,

боғларда, далаларда кўриқчилик, деҳқончилик, тегирмончилик билан шуғулланиб, ҳалол пул топиб, кун кечиришга ҳаракат қилади. Умрининг салкам йигирма тўрт йилини Дамашқда кечирган Иброҳим Адҳам у ерда ҳамшаҳари Шақиқ Балхийни учратиб қолади ва унга ўз юртида тополмаган ҳузур-ҳаловатни Шом диёрида топганини айтади.

Бир куни у Шақиқ Балхийдан:

«Эй, Шақиқ, тирикчилик қалай?» деб сўрайди.

Шақиқ ал-Балхий:

«Топсак еймиз, топмасак сабр қиламиз», деб жавоб беради.

Шунда Иброҳим Адҳам:

«Хуросонда итлар шундай қилишади, топганда еб, топмаганда сабр қилишади», дейди.

Балхий: «Хўш, унда сизлар нима қиласиз?» деб сўрайди.

«Топганимизни тарқатиб, топмаганимизда сабр қиламиз», дейди Иброҳим Адҳам.

Нақл қилинишича, Иброҳим Адҳам ўн тўрт йилда саҳрони кесиб ўтиб, Маккаи Мукаррамага етиб борган экан. Маълум масофада тўхтаб, икки ракат намоз ўқиб, яна йўлга чиқар экан. Шу тариқа Маккага етиб келибди. Ҳарами Шариф уламолари шундай зот келаётганини эшитиб, уни кутиб олгани отланишибди. Уларда бундай улуғ зотларни кутиб олиш одати бор эди. У бўлса, ҳеч ким танимасин деб, карвоннинг олдида тушиб олибди. Бошқалар эса уни кутиб олишни, у билан кўришишни исташарди. Карвоннинг олдида келаётган Иброҳим Адҳамга яқинлашиб: «Иброҳим Адҳам келиб қолдимиз? Ҳарами Шариф уламолари уни кутиб олгани келиша-

ётганди...» дейишди. У бўлса: «Қўйинглар ўша ёмон одамни! Уни нима қиласизлар?» деди. Ҳалиги одамлар Иброҳим Адҳамни энсасига бир уриб: «Сен ҳали шундай улуғ зотни ёмон одам деясанми! Бу гапинг билан сен ўзинг ёмон одамлигингни билдирдинг», дейишди. Иброҳим Адҳам ҳам: «Мен ҳам шуни айтаман-да», деб жавоб беради.

Улар узоқлашгач, нафсига қарата шундай дейди: «Ҳали сен Макка олимлари сени кутиб олишларини хоҳлаб қолдингми? Шундай мухтарам, улуғ зотлар-а! Бунга қандай журъат этдинг? Лекин яхши бўлди, бир шапалоқ еб, ўзингга келдинг, ўзингга лойиғини олдинг».

Маълум вақт ўтгач, одамлар уни таниб, узр сўрашди. У бу ерда қисқа фурсат ичида дўст-ёрлар орттирди. Меҳнат қилиб, пешона тери билан топган пулига ҳаёт кечирди.

Манбаларда Иброҳим Адҳамнинг кўплаб денгиз ва қуруқликдаги жанг сафарларида қатнашгани, Византияга қарши қилинган сўнгги денгиз сафарида номаълум бир оролда вафот этгани келтирилади.

Набавий кўрсатма!

Кимда шу тўрт хислат бўлса, Аллоҳ жаҳаннам ўтига унинг вуҷудини куйдиришликни ҳаром қилади. Дунёда эса уни шайтоннинг ва нафсининг ёмонлигидан асрайди: нафси бирор нарсани истаб тургани ҳолда, нафсига эгалик қилади, у буюрган ишни қилишдан сақланади; бирор иш нафсига ёқмагани ҳолда нафсини у ишга мажбурлайди; нафсининг шаҳвати ва ғазабига ҳоким бўлади.

Кимда шу тўрт хусусият бўлса, Аллоҳ унга Ўз раҳматини ато этади ва жаннатига киритади:

мискинга бошпана бериш, ўзидан оғизларга раҳм-шафқат қилиш, қулга мурувватли бўлиш, ота-онага инфоқ-эҳсон қилиш.

(Ромуз ал-Аҳадис, 68/10)

МАҲРАМИЯТНИ САҚЛАЙЛИК, ТОКИ У ҲАМ БИЗНИ САҚЛАСИН

Маданиятимизда шахсий маҳрамият ва оила маҳрамияти алоҳида қадрланадиган хусусиятлар қаторига киради. Маҳрамият кишининг бошқа бировга ман қилинган, тақиқланган шахсий ҳудуди бўлиб, у орқали шахсининг шаъни ва қадр-қиммати ҳимоя қилинади. Инсондан бошқа мавжудотларда учрамайдиган маҳрамиятни сақлаш тушунчасини фақатгина эркак ва аёл муносабатларига нисбат бериш нотўғри, аслида, маҳрамият тушунчаси анча кенг тушунчадир: сўзнинг ва ҳаттоки фикрнинг ҳам ўз маҳрамияти бор. Маҳрамиятга амал қилингани сари инсонлар бир-бирларининг ҳақларига риоя этадилар, шахсий ҳудуд дахлсизлиги таъминланади, бу ўз ўрнида ижтимоий ишончнинг ортишига сабаб бўлади ва бундай жамиятда осойишталик, соғлом фикр ҳукмронлик қилади.

Бугунги кунда маҳрамиятнинг, шахсий дахлсизликнинг энг катта душмани бу – ижтимоий тармоқлардир. Чунки Қуръони Каримда зикр этилган «тажассус» (жосуслик, айғоқчилик қилиш), яъни инсонларнинг шахсий ҳаётига қизиқиш ва уларнинг ҳаётини зимдан кузатиш маъносини англатувчи хусусияти билан ижтимоий тармоқлар бизни ҳар куни шахсий дахлсизликнинг бузилиш ҳолатлари билан рўбарў қилмоқда.

Ҳар нарсанинг ўз маҳрамияти бор десак, муболага бўлмайди. Меъморчиликда уй қурилишида, санъатда чизилаётган суратларда, таълимда ўқитувчи ва ўқувчи орасида, оилада оила аъзолари орасида маҳрамиятга эътиборли бўлиш лозим. Телевидение ва радио дастурларини, мода индустриясида кийим-кечакларни тайёрлашда жамият маҳрамиятини инобатга олиш зарур. Ҳозирги даврда шахсий ҳудуд чегаралари йўқолиб бормокда, «Уйдаги, оила ичидаги ташвишу шодликлар оила ичида қолиши керак» деган тушунча эскириб, инсонлар ҳеч тортинмай шахсий, оилавий ҳаётларига оид маълумотларни, фарзандларининг ноёб, антиқа расмларини инсонлар эътиборига ҳавола қилишяпти. Маҳрамият борасида нозик нуқталарга эътибор қаратиб, чегараларимизни аниқ белгилаб олиб, унга риоя қилмасак, ҳайвоний ҳисларга эргашиб, нафсоний истаклар ортидан кетадиган бўлсак, инсонийликдан чиқиб кетишимиз, ҳайвондан ҳам тубан ҳолга тушиб қолишимиз, натижада «асфаласофилин»га, яъни тубанликларнинг энг тубанига кулашимиз ҳеч гап эмас.

Маҳрамиятнинг зидди намоёишкороналикдир. Бу кишининг еб-ичаётган нарсаларини, баданини, уйини, оиласидагиларни, ўзига оид ҳамма нарсани бошқаларга кўз-кўз қилиб кўрсатишдан завқ олишидир. Авж олган ҳолларида бу одат қарамлиликка айланади, фақатгина намоёиш қилиш билан чегараланиб қолмай, одамларнинг фикри ва олқишини олмасдан тура олмайдиган шахсият модели юзага келади. Кишининг бу ҳолатга келиши учун йиллар ўтиши шарт эмас, атиги бир неча ой ва ҳатто ҳафталар ичида киши руҳияти таниб бўлмас даражада патологик ўзгаришларга дучор бўлиши мум-

кин. Шу сабабдан маҳрамият чегаралари аниқ, тиниқ қилиб белгилаб қўйилиши лозим. Шунинг унутмайлик, киши шахсий ҳаётини бегона кўзлардан саклаш билан ўзлиги, обрў-эътибори ва шаънини саклаб қолади.

Ҳалол бўлмайди!

«Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган аёлнинг уч кун ва ундан узоқ муддатли сафарга ёлғиз чиқиши ҳалол эмас. Фақатгина отаси, ё ўгли, ё эри, ё акаси, ё укаси ва ёки бошқа бир маҳрами билан биргаликда чиқиши жоиздир». (Ромуз ал-Аҳадис, 68/10)

МАҲРАМИЯТ КИЧКИНТОЙЛАРИМИЗНИНГ ХАВФСИЗЛИК ҚАЛҚОНИДИР

Имом Ғаззолий боланинг ақлини танийдиган ёшга етганининг аломати унинг гапиришни, санашни билиши эмас, балки бу болада уят ҳиссининг уйғонганидир, дейди.

Фақат ўзимиз маҳрамиятга риоя этиб қолмай, болаларимизга ҳам кичик ёшдан маҳрамият тушунчасини сингдиришимиз, унга амал қилишларига эътибор қаратишимиз лозим. Бунинг ўргатиш жараёни тизимли шаклда аста-секинлик билан амалга оширилиши ўта муҳим. Болаларимизга маҳрамият ҳақида тушунча ва таълим берар эканмиз, баъзи хусусиятларда эътиборли бўлишимиз лозим. Авваламбор, фарзандларимизга маҳрамият қоидаларини ўргатишда бунинг уларда ҳис-туйғуларнинг тўғри шаклланишига зарар етказмайдиган, уларни уялтирмайдиган ва хафа қилиб қўймайдиган услубда қилиш кераклигини унутмайлик. Жамиятимизда тез-тез қўлланиладиган «айб бўлади», «бу гуноҳ» каби иб-

раларни ишлатиш болаларимизда билим ҳосил қилиш ўрнига ҳиссий зўриқиш ва безовталанишга, онг остига маҳрамият билан боғлиқ ёқимсиз, нотўғри тушунчалар жойланишига сабаб бўлади. Асосийси, бу ҳақидаги билимларини ошириш. Шу сабабли болаларимизга бирор хатти-ҳаракатнинг нима сабабдан маҳрамият одобларига зидлигини ва бу ишни айнан нима сабабдан қилмасликлари кераклигини ўзлари тушунадиган тилда, содда ва чиройли қилиб, ётиғи билан тушунтиришимиз лозим. Энг яхши услуб уларга намуна бўлиш, шунда болаларимизга табиий йўл билан, маҳрамият қоидаларини амалда кўрсатиб ўргатган бўламиз.

Фарзандимизнинг тана маҳрамиятига алоҳида эътибор беришимиз муҳим. Ҳаттоки, ўз ота-онаси бўлсак ҳам фарзандимизга ёқмай турган пайтда ёки унинг ихтиёрига қарши чиқиб, уни ўпишимиз, баданига тегинишимиз, эркалашимиз боланинг «Нима қилсам ҳам ўзимни ҳимоя қила олмайман», деган хулосага келишига сабаб бўлади. Вақт ўтиши билан бу фикр мияга қаттиқ ўрнашади, болада ўз-ўзини ҳимоя қилиш рефлекси ривожланмай қолади, бунинг натижасида бегона кишилар билан ҳам шундай ҳолатлар юзага келганида ўзини ҳимоя қила олмайди. Шу сабабдан, болаларимизнинг фойдасини ўйлаб, уларни истагига қарши зўрлаб ўпмаслик, эркаламаслик, баданларига ҳадеб тегинавермаслик керак.

Болага икки ёшдан бошлаб жинсий аъзоларини ёпиб юриш кераклиги, бу жойлар аврат эканлиги, авратга бегоналар нигоҳи тушиши мумкин эмаслигини тушунтириш керак. Бола танасининг бу қисмига онасидан бошқалар тегинишига йўл қўймаслик керак. Она ҳам

бу аъзоларга фақат парвариш мақсадида ва ювинтирган пайтидагина тегиниши мумкин, бундан бошқа вақтда болаларнинг жинсий аъзоларига ҳар қандай шаклда ҳазиллашиш ва ўйин мақсадида тегиниш ярамайди. Болаларни кичик ёшданок баданларини пок тутишга ўргатиб бориш керак. Токи бировнинг ёрдамисиз ўз таналарини парвариш қилишни уддалай оладиган бўлишсин. Шунингдек, болаларга жинсий аъзолари билан боғлиқ ҳазиллар қилиш, уларни эркалаб, ўша жойларини очиб кўрсатишни сўраш катта хатодир. Фарзандларимизни яланғоч ҳолда ташқарига чиқармаслигимиз, ўзимиз ҳам хоҳ уй ичида, хоҳ ташқарида бўлсин, бунга риоя қилишимиз лозим. Кийиниш тарзи ва маҳрамият бир-бирига бевосита боғлиқ. Давомий бепарволик, бетаъсирлик оқибатида ўзлигини йўқотиб бораётган авлод ярим яланғочликка аста-секин кўникиб боряпти. «Ҳали кичкина-ку, қўй, шундай юраверсин, катта бўлса ўзгаради», дея-дея шу аҳволга келдик. Кичкиналигидан яланғоч юришга кўниккан, ҳаё билан маҳрамият одоби-га мос кийинишга ўргатилмаган болани каттароқ бўлганида ўзгартиришга уриниш бефойда ишдир.

Болаларимизнинг хоналарига киришда, албатта, аввал эшикни тақиллатишимиз, банд эмасликларига ишонч ҳосил қилиб, сўнгра ичкарига киришимиз керак. Бу ҳолат уларда шахсий дахлсизлик ва шахсий ҳудудга ҳурмат сақлаш туйғусини орттиради. Болаларга кийим-кечак танлашда кийим боланинг аврат жойларига диққат тортиб турмайдиган бўлиши, боланинг ёши ва жинсига мос келишига алоҳида аҳамият қаратиш лозим. Айниқса, бугунги кунда баъзи ёш болалар учун мўлжалланган кийимларда намоёишкороналикка ун-

довчи деталлар мавжуд. Кичик ёшдаги болаларни ҳеч қачон бўянтирмаслик керак, бу қайсидир маънода уларга нисбатан зулмнинг бир кўриниши. Биз ота-оналар ҳам ҳеч қайси ижтимоий тармоққа болаларимизнинг расм ва видеоларини жойлаштирмайлик. Бунда улар ҳали вояга етмаганликлари сабаб уларнинг розилиги олинмайди. Келажакда бу туфайли бирон муаммо юзага келган тақдирда ҳам қонуний, ҳам маънавий жиҳатдан биз жавобгар бўламиз.

Сўнгги пайтларда ижтимоий тармоқларда улашилган постлар туфайли болалар турли муаммоларга дуч келишаётгани ва шу сабаб уларнинг ота-оналарига қарши даъво очилаётганини кузатяпмиз. Ижтимоий тармоқларда ўз фарзандларини кенг оммага намойиш қилиш, кўз-кўз қилиш ва болаларнинг ижтимоий тармоқлар таъсирига тушиб қолиши замонамизнинг энг катта муаммоларидандир. Шунингдек, болаларимизнинг кийим-кечаклари билан бир қаторда қандай китоб ўқиётганлари, улар томоша қилаётган фильм ва теледастурлар, обуна бўлган интернет саҳифалари ва ижтимоий тармоқлардаги фаолиятларига ўта эътиборли бўлишимиз лозим.

Ўсмирлик даврида маҳрамият одобларига амал қилиш ҳар доимгидан-да муҳим. Балоғатга етиш чоғидаги фарзандимизнинг ётоқхонаси ака-сингилларидан алоҳида бўлиши керак. Ака-сингиллари билан бирга яланғоч ҳолда чўмилишларига йўл қўймаслик керак. Акс ҳолда, ўйинқароқлик қилиб ёки қизиқувчанлик оқибатида ўрталарида ножоиз яқинлашиш содир бўлиши мумкин. Бу эса болалар руҳиятида чуқур из қолдирувчи психологик жароҳатлар пайдо қилади. Бошланғич мактабга чиққан пайтларидан бошлаб ўғил

ва киз болаларнинг хоналари алоҳида бўлиши лозим. Агар бунинг иложи бўлмаса, ётоқлари айри қилиниб, ўртадан парда, тўсиқ тортилиши керак. Бу ўта муҳимдир. Чунки болалар бир жойда кийиниб, ечинишар экан, беихтиёр бир-бирларининг авратларига кўзлари тушиш эҳтимоли бор, бу эса маҳрамиятнинг бузилишига сабаб бўлади. Шунингдек, ўсмир ёшдаги ўғил-киз фарзандларнинг бир хонада яшаши бошқа кўп ноқулайликларни юзага келтиради. Шулардан бири уйқу ва покланиш, ўзини парваришлаш вақтларида ўзларини эмин-эркин ҳис қила олмасликларидир. Қолаверса, болаларнинг хоналарида махсус ич кийимлари учун ва шахсий буюмларини қўйишга мўлжалланган жавонлари бўлиши лозим, бу ҳам уларда маҳрамият тушунчасини шакллантиришда эътиборга молик жиҳатлардан бири. Бу шахсий жавонлар уларнинг рухсатсиз очилмаслиги, нарсалари титкиланмаслиги ва ашёларига тегинмаслик керак.

Ҳатто уй ичида бўлса ҳам болалар ота-онасидан бошқа катта ёшдаги инсонлар билан ёлғиз қолмасликлари лозим. Руҳий жароҳат етказган воқеанинг ўзи балки ойлар, баъзан йиллар ўтиб юзага чиқиши, маълум бўлиши мумкин. Лекин бу нохуш воқеанинг, зўравонликнинг таъсири болалар руҳиятида дарров сезилади ва афсуски, асорати баъзан бир умрга қолиши мумкин.

Шу сабабли, вақти-вақти билан улар билан суҳбатлашиш жараёнида гап орасида йўлини қилиб бундай воқеалар бўлган-бўлмаганини, бизга айтишга тортинаётгани ёки кимнингдир «Буни ҳеч кимга айтма!» деган сўзидан қўрқиб айта олмаётган нарсаларини сўраб, билиб туришимиз лозим.

Бунинг учун болаларимиз бизга бирор нарса айтганларида, муаммоларини биз билан бўлишганларида биздан гап эшитмасликларига, аксинча, уларни қўллаб-қувватлаб, далда бўлишимизга ишонишлари муҳим. Фақат шундагина улар ўзларини қийнаётган муаммою ташвишлар ҳақида биз билан очик гаплаша олишади, кувончу ташвишларини биз билан ўртоқлашишади.

Бутунги кунда турли жинсий ҳаракатлар диққат марказида эканини асло унутмаслик керак. Хусусан, Жанубий Корея мусикий гуруҳларидан бири сифатида танилган, амалда бисексуалликни тарғиб қилувчи уюшмалардан бири К-Попдир. Бу гуруҳ аъзоларига ҳар нарсада кўр-кўрона тақлид қилувчи, мутаассибларча уларга эргашувчи ўсмирларда жинсий ўзлик (гендер идентификацияси) бузилиши ҳолатлари борган сари кўпаяётгани кузатиляпти. Кўринишдан ёқимтой, ёрдамсевар, дардкаш ва хушмуомала бу кўшиқчиларда бир қарашда ҳар қандай ўсмир ҳавас қилса арзигулик барча жиҳатлар мужассамдек, гўё. Уларга мухлислик қилаётган ёшларимиз жиддий хавф остидалар. Маъмуриятлар бу борада зарурий чора-тадбирларни қўллаши керак. Кўплаб балоғат ёшидаги қизлар борган сари эркаксифат, ўсмир йигитлар эса аёлсифат бўлиб кетаётган бу даврда фарзандларимиз маънавий-ақлий озукани қайси манбалардан олаётганидан ҳар лаҳза хабардор бўлишимиз шарт. Уларни сўқиниш, кўча тили (жаргон, сленг) ва ахлоқсизликларни ўрганишлари мумкин бўлган муҳитдан узоқ тутишга бор кучимизни сафарбар этишимиз лозим. Ўзимиз ҳам ота-она ва ақли етук инсонлар сифатида уларга гўзал намуна бўлишимиз керак. Фарзанди-

миз маҳрамият одобларига мос сўзлаганида ва хатти-ҳаракат қилганида уни ҳам онла ичида, ҳам бошқалар олдида мактаб қўйишимиз яхши натижа беради.

Яна бир гап: фарзандларимизни асло уйда ёлғиз қолишларига йўл қўймаслигимиз керак. Шароит шуни тақозо қилиб, фарзандимиз бир муддат уйда ёлғиз қолишига тўғри келиб қолса ёки уйга биздан олдинроқ келса, ҳеч кимга эшик очмаслигини қайта-қайта тайинлашимиз лозим. Бугун ўғрилиқ, фирибгарлик, товламачилиқ, инсон органлари савдоси, жисмоний ва жинсий зўравонлик, болаларни пул эвазига гаровга олиш каби ноҳуш ҳодисалар тез-тез содир бўлиб турибди. Шунинг учун «Менда бундай ҳолат бўлмайди», деб хотиржамликка берилмаслигимиз, фарзандларимизни имкон қадар бир ўзини қолдирмасликка ҳаракат қилишимиз зарур. Бошқаларникига меҳмонга борганимизда болалар ўтирган хонанинг эшиги қия очик қолишига эътибор қилишимиз, болалар ўйин ўйнашар экан, ора-сирада уларни назорат қилиб туришимиз керак. Унутманг, кичик бепарволиклар катта мусибатларга сабаб бўлиши мумкин.

Шу ўринда Пайғамбаримиз (с.а.в.)нинг гўзал ҳадисларидан намуналар келтирсак:

Бир куни бир ёш йигит Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Ё, Аллоҳнинг Расули, менга зино қилишга рухсат беринг», деди. У ерда ўтирганлар йигитнинг бу сўзини эшитиб, ғазабланишди. Баъзилар уни қойиган бўлса, яна баъзилар бу ножўя иши учун адабини бериб қўймоқчи бўлди. Ҳатто унга тарсаки тушириш учун ўрнидан сакраб турганлар ҳам бўлди.

Бироқ шафқатли Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бунга йўл қўймадилар ва йигитнинг сўзларига жимгина қулоқ тутиб турдилар.

Кейин эса уни ёнларига чақириб, яқинроқ ўтиришини сўрадилар ва: «Онанг билан шундай иш (яъни зино) қилишларини хоҳлайсанми?» дедилар.

Йигит:

«Ота-онам сизга фидо бўлсин, ё Расулуллоҳ! Йўқ, албатта, хоҳламайман!» деб жавоб берди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ҳеч ким онасига буни раво кўрмайди», деб марҳамат қилдилар ва: «Агар бир қизинг бўлса, у билан зино қилишларини хоҳлармидинг?» деб сўрадилар.

Ҳалиги йигит бу саволга ҳам: «Жоним сизга фидо бўлсин, ё Аллоҳнинг Расули, хоҳламасдим», деб жавоб берди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳеч ким қизи билан зино қилишларини истамайди», дедилар. Ортидан яна:

«Амманг ёки холанг билан шундай ҳолат рўй беришини хоҳлайсанми?» деб сўрадилар.

«Йўқ, ё Расулуллоҳ!» деди йигит.

«Бир киши опанг ёки синглинг билан зино қилишини хоҳлайсанми?» деб сўрадилар Расулуллоҳ.

«Йўқ, асло истамайман!» деб жавоб берди йигит.

Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳеч ким аммаси, холаси, синглиси ва опаси билан зино қилишларини истамайди», деб марҳамат қилдилар.

Кейин йигитни дуо қилдилар: «Аллоҳим унинг гуноҳларини афв эт, қалбини покла ва номусини сақла».

Баъзи ровийлар бу йигитнинг Жулайбиб розияллоху анху бўлганлигини айтишади. У олдин саҳобийлар орасида нафсини жиловлашга қийналиши билан танилган эди. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам билан бўлиб ўтган бу воқеадан кейин у покдомонлардан бўлди. Олдин ҳеч ким унга қизини беришни истамаган бўлса, шу воқеадан кейин Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам ўзлари совчиликка бориб, уни уйлантириб қўйдилар. Уйланганидан кўп ўтмай, биринчи қатнашган ғазотида шаҳид бўлди. Жанг тугагач, Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам саҳобаларидан:

«Орангизда бирор киши камми?» деб сўрадилар.

Улар «Йўқ, ё Расулуллоҳ, ҳамма шу ерда», дейишди.

«Лекин мен ким йўқлигини биламан», дедилар Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам ва Жулайбиб розияллоху анхунинг ёнига келиб: «Жулайбиб мендандир, мен ҳам Жулайбибданман», деб марҳамат қилдилар.

Ёш боланинг аврати:

«Боланинг авратига диққатли бўлинг ва уни ёпинг. Чунки унинг аврати катталарнинг аврати кабидир. Аллоҳ таоло авратини очиб юрганларга раҳмат назари билан қарамайди». (Ромуз ал-Аҳадис, 321/6)

Ҳалол бўлмайди!

«Эркак билан эркак, аёл билан аёл бир ёпинчиқ остида бирга қолмасин. Бир эркак бошқа бир эркакнинг авратига ва бир аёл бошқа бир аёлнинг авратига қараши нојоиздир». (Ромуз ал-Аҳадис, 482/13)

Огоҳ бўлинг!

«Авратга қаровчига ҳам, авратига қаратувчига ҳам Аллоҳнинг лаънати бўлсин!» (Ромуз ал-Аҳадис, 482/13)

«ИЖТИМОИЙ ТАРМОҚДА ОТА-ОНАЛИК»КА ОИД СТАТИСТИКА

Ижтимоий тармоқдаги постларга қараб баҳолайдиган бўлсак, бугун жамиятимиз ҳеч кўнгилни қувонтирадиган ҳолда эмас. Ўн йиллар аввал хонадонимизни бегона нигоҳлардан асрар эдик ва маҳрамиятимизга зиён етмасди.

Афсуски, ҳозирга келиб хонадон ичида қолиши керак бўлган нарсалар ҳамманинг кўз ўнгида. Фақат уй ичигина эмас, нима еб-ичаётганимиз, турмуш ўртоғимиз ва яқинларимиз билан ўтган онларимиз, уйдаги ҳолимиз, хуллас, оилавий ҳаётимизга доир ҳамма нарсаси таниш-нотаниш инсонларнинг қўл телефонларида. Илгарилари уй ичи ташқаридан кўринмасин деб, кундузлари тўр пардани, кеч тушиши билан қалин пардани игна учичалик бўлса ҳам очик жой қолмайдиган қилиб тўсишга ҳаракат қилардик.

Замонамизнинг долзарб муаммоларидан яна бири болаларнинг фото ва видеоларини машҳурликка эришиш ниятидаги ота-оналари тарафидан ижтимоий тармоқларда тарқатилишидир. «Youtube»да ва бошқа интернет тармоқларида ҳамманинг тилига тушган, ҳамманинг эътиборини ўзига тортаётган болалар сони кун сайин ортиб бормоқда. Бу нарсаси катта бир муаммони келтириб чиқаряпти. Қисқа вақт ичида осонлик билан машҳурликка эришишлари ҳали таълим-тарбия олиш, ижтимоийлашиш ва ривожланиш ёшида бўлган бу болаларнинг ҳақиқий муваффақиятга меҳнат, ғайрат ва саъй-ҳаракат билангина эришилишини эътибордан четда қолдиришларига сабаб бўляпти. Қолаверса, шон-

шуҳрат юки остида қолган бу болалар, доимий рағбат ва эътиборга ўрганиб қолганлари туфайли кейинроқ эътибордан тушганларида жиддий руҳий муаммоларни бошдан кечиришлари муқаррар. Афсуски, ота-оналар ўзлари англамаган ҳолда вақтинчалик ўйин-кулги, завқ олиш ниятида болаларининг келажагини барбод қилишяпти. Келажакда бу болалар ота-оналарини ҳаётларини барбод қилганликда айблаб, уларга қарши даъво очишлари ҳеч гап эмас. Ёдингизда бўлсин, ҳаракатсиз эришилган муваффақият илдизи йўқ дарахтга ўхшайди, иккиси ҳам ҳосил бермайди.

Ижтимоий тармоқ ва ота-оналик мавзусида олиб борган тадқиқотимизда дастлаб ота-оналардан «Фарзандингиз ижтимоий тармоқда ўз видеоканалини очса, уни қўллаб-қувватлайсизми?» деб сўрадик. Сўровномада қатнашганларнинг 10 фоизи «Ҳа», 70 фоизи «Йўқ», 20 фоизи «Жавоб беришга қийналаман» деган вариантни белгилашди. Фикримизча, «Ҳа» деганлар нисбати анча юқори. «Фарзандингизнинг ижтимоий тармоқ воситасида машҳур бўлишини истайсизми?» деган иккинчи саволга иштирокчиларнинг 6 фоизи «Ҳа», 84 фоизи «Йўқ», 10 фоизи эса «Жавоб беришга қийналаман», дейишди. Бу ҳам анча юқори кўрсаткич. Бошқача қилиб айтганда, ҳар йигирмата ота-онадан бири ўз фарзандини машҳур қилиш пайида. «Сизнингча, фарзандингизнинг ижтимоий тармоқдаги фаоллиги унда ўзига бўлган ишончни орттирадимизми?» деган сўнгги саволимизга 9 фоиз иштирокчи «Ҳа» деб, 71 фоизи «Йўқ» деб, қолган 20 фоиз иштирокчи эса «Билмайман» деб жавоб берди.

Ёдингизда бўлсин, дўстлар! Сиз ижтимоий тармоқда бирор нарсани фақат яқинларингиз, қариндошларингиз

билан улашсангиз ҳам ижтимоий тармоққа жойлаштирилган ҳар қандай тасвир ёки овозли хабар бир зумда бутун дунёга тарқалиши мумкин. Ижтимоий тармоқда ҳеч нарса сир бўлиб қолмайди, у ерда махфийлик йўқ. Шу сабабдан, ғараз ниятли инсонлар, фирибгар ва товламачи зўравонларнинг тузоғига тушиб қолмаслик учун ижтимоий тармоққа бирор нарса жойлаётганда, тарқатаётганда, бирор контентга лайк босаётганда ниҳоятда эътиборли ва эҳтиёткор бўлишингизни тавсия қиламиз.

Ҳикоя УЙНИНГ ҲАМ ҲАЁСИ, ОДОБИ, ИФФАТИ БОР

Онаси ўғлини: «Келақол, ўғлим, дастурхон тайёр, овқатинг совиб қолмасин», дея чақиргач, набира бувисига деди: «Бувижон, сиз ҳам келинг, бирга овқатланамиз». Бувиси: «Болажоним, уйнинг эркаги келмагунча дастурхонга ўтирилмайди, истасангиз бироз сабр қилайлик, дадангиз келсин, ҳаммамиз биргаликда еймиз», деб жавоб берди. Боланинг онаси: «Ойижон, булар эскирган қоидалар, қорни очган ўтириб еяверсин, дадаси ҳам келгандан кейин еяверади, бунинг нимаси ёмон?» деди. Буви: «Қизим, инсонларнинг одоби, ҳаёси ва иффати бўлганидек, уйнинг ҳам ҳаёси, иффати бўлади», деди. Набира орага кўшилди: «Бувижон, уйнинг ҳаёси, иффати қанақа бўлади?»

Буви чуқур хўрсиниб, шундай деди: «Биз кичкиналимизда ота-онамизнинг ёнида одоб билан ўтирардик, улар хонада эканликларида оёқларимизни узатмасдик, олдиларида сақич чайнамасдик, уларга гап қайтармасдик. Хонага катталар кириб келганда дарров ўрнимиз-

дан туриб, уларни тўрга ўтқизардик. Дастурхонга отамиз келарди, бисмиллоҳни айтиб, «Қани, овқатга марҳамат», деганидан кейин ейишни бошлардик. Охирида харкунни навбат билан ака-ука, опа-сингил дуо қилардик. Оила даврасида ейилган таомдан кўра лаззатли нарсайўқ, унутма болажоним. Бу дастурхон одобидир», деди.

Набира: «Шунчалик босимлардан ҳеч депрессияга тушмадингизми?» деб сўради.

Буви сўзида шундай давом этди: «Бизнинг пайтимизда тушкунлик нима, депрессия нима, билмасдик. Ҳамма бир-бирини яхши кўрарди, ҳурмат қиларди. Бир дардимиз бўлса, ёнимизда ҳамдард нуронийларимиз, турмуш ўртоғимиз, дўстимиз, қариндошимиз бўларди. Севги бор жойда депрессия, тушкунлик бўлиши мумкин эмас.

Таомлар мазали ва табиий эди, тинч-хотиржам ухлардик. Мен депрессия деганларини шаҳарга келиб билдим. Ҳеч нарсга ҳурмат қолмаган. Қара, ҳатто уйларга ҳам ҳурмат йўқ. Кўряпсанми, қоронғи тушганига қарамасдан ҳеч ким уйнинг пардасини ёпмаган, уйларнинг ичи кўриниб ётибди, лекин ҳеч ким уялётгани йўқ. Биз авваллари кеч кирмасдан қалин пардаларни тортардик, ундан кейин уйнинг чироқларини ёқардик. Парда ёпилган бўлса ҳам хонада устимизни алмаштиришдан олдин чироқларни ўчириб, камига ерга чўккалаб олардик, ташқаридан соямиз кўриниб қолмасин, дердик-да. Уйнинг одоби, аввало, пардаларнинг ёпилганидан маълум бўлади», деди.

Бу орада келин: «Тўғри айтдингиз, ойи», деди хижолат билан ва пардаларни тортиб қўйди.

Буви ўтмишдаги гўзал кунлар ҳақида гапиришда давом этди: «Уйларнинг атрофи улкан деворлар би-

лан ўралган бўларди, лекин барибир ҳеч ким ҳовлига кирларини билинадиган қилиб ёйиб қўймасди. Ҳаттоки уйдагилардан ҳам тортиниш бўларди. Бир марта ҳали эндигина 12 – 13 ёшларимда, ич кийимимни олд арқонга осгандим, онам қаттиқ танбеҳ берганди: «Қизим, бугун отанг ҳовлига чиққанди, сени бўлса ич кийиминг осилиб турибди, уялганимдан ер ёрилмади, ерга кириб кетмадим. Қайтиб ич кийимларингни бундай осиб қўймагин, энг орқадаги арқонга ос, устига узун дока ташлаб қўй, тагида нима борлиги кўринмасин», деди. Болажоним, инсондан иффат ва одобни олиб қўйсанг, ҳайвондан нима фарқи қолади. Аммо бугун ҳам шундайми? Тунов куни айвонга чиқай-чи, дегандим. Қарасам, рўпарадаги қўшни бутун ички кийимларини очикча дорга илиб ташлабди. Уялганимдан хонага қайтиб кирдим. Бугун овқатни ҳамма кўчада еяпти. Ҳеч кимнинг қўл ҳаққи, кўз ҳаққи билан иши йўқ. Уйга олинган нарсаларни ҳамма кўряпти, кимдадир бор, кимдадир йўқ, бошқаларнинг нафси тортади, барака бўлмайди, болам».

Набира: «Бувижон, илтимос, давом этинг, айтганларингиз чиндан ҳам жуда таъсирли», деди. Буви: «Унутма, болагинам, уйнинг ҳам одоби бор. Уй ичида содир бўлаётган ишлар бошқаларга айтилмайди, тортишувлар, жанжалларни ҳам асло бошқа бировлар эшитмаслиги керак. Булар уйнинг иффатидир. Шундай қилиб, муаммолар осон ечилади, тортишувлар кескинлашиб кетмасдан ҳал бўлади».

Набира: «Бувижон, бугун ижтимоий тармоқ бор. Инсонлар еганини, ичганини, қаерга борганини, нималар олганини минглаб одамларга кўрсатишади», деди.

Буви: «Булар жуда ҳам нотўғри иш, болам. Инсон ҳеч замонда еб-ичганини кўз-кўз қиладими? Кексаларимиз нима дейишган: еган-ичганинг ўзингга қолсин, менга нима билишингни айт. Яъни бу ибрат олишим мумкин бўлган ҳолат бўлса гапир, дарс олай, сабоқ чиқарай, деганидир. Бундан бошқаси кераксиз қизиқиш, холос, болам, инсонни чарчатади, васвасага чорлайди», деди.

Келин ортиқ чидай олмади, суҳбатга қўшилди: «Жуда ҳам тўғри айтяпсиз, ойижон, аммо, афсуски, бундан баттар ҳолатлар ҳам бор. Масалан, аёллар ёки эркаклар энг маҳрам ҳолатларини ва бир-бирлари билан яқин алоқаларини акс эттирган расмларини ижтимоий тармоққа қўйишади, яна камига буларга «лайк» ҳам кутишади». Буви: «Болам, булар қиёмат аломати бўлса керак. Биз хўжайинимиз билан ёнма-ён юришга ҳам тортинардик. Бевалар бор, турмуш қурмаганлар бор, кўнгиллари ўксимасин, дердик. Ярасига туз сепиб қўймайлик, қалблари оғримасин, дердик. Ҳозир жанжал ҳам, севги ҳам кўчада. Қандай ҳолга келдик-а? Маҳрамият бўлмаса, самимият ҳам бўлмайди. Катталарга ҳурмат бўлмаса, барака ҳам бўлмайди. Бугун эр-хотин ишлайди, лекин барибир қарздан қутула олмайди, чунки уйда бобо-бувилар йўқ. Унутманг қизим, уйнинг иффати пардадир, севгининг иффати махфийликдир, тананинг иффати тасаттурдир, уялиш ва ҳаёиймондандир». Келин: «Ҳақсиз, ойижон, биз ҳаё ва иффатдан узоқлашиб, депрессияга тушяпмиз, инқироз томон кетяпмиз», деди. Набира ҳам қўлидаги қошиқни қўйиб, «Мен дадамнинг келишини кутаман», деди. Буви гапларини уқиб олган набира ва келинини кўриб, Раббига ҳамдлар айтди.

УЙЛАРИМИЗ СУФФА МАКТАБИ БЎЛСИН!

Саодат асрида Пайгамбар алайҳиссаломнинг масжидлари ёнида хурмо шохларидан бошпана ва айвон қурилган эди. Бу ерда толиби илмлар, Пайгамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суҳбатлари ва маърузаларини тингловчи ёшлар истиқомат қилган. Бу ёшлар етим бўлганлари учун бу ерда жуда мустаҳкам дўстлик ришталари ўрнатишди ва етакчи ислом уламолари бўлишди. Уларнинг энг машҳурларидан бири ҳадис ривоятлари билан донғи кетган Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудир.

Шунча муаммолар, ёмон одатлар, одобсизликлар кенг тарқалиб, инсонга янгича таъриф берилаётган бу даврда уйимизни Суффа мактаби қилишдан бошқа чорамиз йўқ, дўстлар. Мусулмоннинг уйи бахт-соадат, тинчлик ва ибодат маскани бўлиши керак. Уйларимиз юзда қувонч билан кириб келинадиган, доим ёқимли суҳбат қуриладиган, камоли ахлоқ билан яшаладиган жой бўлиши керак. Фақат шу йўл билан биз фарзандларимизни ташқи дунёдаги тартибсизлик ва муаммоларга чидамли қила оламиз. Уй – маскан демакдир, яъни ичида хузур, осойишталик ва сакинат бор жойдир. Уйларимиз бизни хавф-хатарлардан ҳимоя қилади. Қуръондаги Сулаймон алайҳиссалом қиссаси биз учун мажозий-илоҳий огоҳлантиришдир: **«Сулаймоннинг жин, инс ва қушлардан бўлган лашкарлари тўпланиб, тизилган ҳолда турдилар. Улар чумолилар водийсига келганларида, бир чумоли: «Эй чумолилар, масканларингга киринглар, Сулаймон ва унинг лашкарлари билмасдан сизларни эзиб юбормасинлар», деди».**

(Намл сураси, 17 - 18-оятлар) Ушбу оятдан қуйидаги ўғитни оламиз: оила бошлиғи фарзандлари, оиласи ва жамиятни яхшиликка йўналтиришга масъулдир.

Оилада самарали вақт ўтказиш йўллари топиш ва бунини бир турмуш тарзига айлантириш керак. Уйни шод-хуррам, бахтли муҳитга айлантириш ниҳоятда муҳим. Бундан ташқари, фарзандларимизнинг илмий савиясини оширадиган, шунингдек, уларнинг ривожланишига ҳисса қўшадиган маърифий ўйинларини ўйнаш ҳам мумкин. Уйда ҳар куни маълум вақт давомида (камида 3 - 4 соат), ота-оналар ижтимоий тармоқ ва бошқа алоқа воситаларини бутунлай йиғиштириб қўйиб, фақат оила ичидаги юзма-юз мулоқот учун вақт ажратишлари керак. Биргаликда суҳбатлашиш, ҳикоялар ўқишлари мумкин. Бундан ташқари, тил ривожланишини таъминлаш учун турли ўйинлар ва биргаликда расм чизиш каби тадбирларни амалга ошириш, алоҳида китоб ўқиш соатларини белгилаб олиш жуда фойдали.

Дуо, ибодат, қаноат, сабр ва таваккул каби воситалар бизни руҳий, маънавий жиҳатларимизни ривожлантиради. Оилавий дуо қилиш, ибодат, Қуръон ўқиш, жамоат бўлиб намоз ўқиш, диний суҳбатлар ўтказиш оила ҳамжиҳатлигига ижобий таъсир кўрсатади. Уй ишларида оиланинг бошқа аъзолари ва болалар ота-оналарга ёрдам беришлари мумкин.

Уйдаги хонамизнинг бир қисмини кичик масжидга айлантиришимиз мумкин. Уйларимизни масжид ва намозгоҳга айлантиришда Қуръони Карим бизга йўл-йўриқ кўрсатади: «Мусога ва унинг акасига: «Икковингиз қавмингиз учун Мисрда уйлар тайёрланг. Уйлариңгизни қибла қилинглар ва намозни тўқис

адо этинглар. Мўминларга хушхабар бер», деб ваҳий қилдик». (Юнус сураси, 87-оят)

Раббимиз ушбу амри билан уйимизни диннинг устуни бўлган намоз билан безашимизни, ҳар жиҳатдан ибратли мусулмондек ҳаёт кечиришимизни буюрмоқда. Шу йўл билан кичик ёшдан эътиборан ибодат маскани бўлган бу хонада намоз ўқиб, тасбеҳ айтиб, Қуръон тиловат қилиб, фарзандларимиз онгида севимли дин тасаввурини шакллантиришимиз мумкин. Ҳатто ўйинчоқларини ҳам шу хонада ўйнатсак бўлади. Дин таълимида тарбиячи ўзига хос ўрнак, намуна ҳисобланади. Айни пайтда дин тарбиячиси бўлган ота-она ўргатаётган нарсаларининг илк амалиётчиси ўзлари бўлиши керак. Диний таълимда биринчи кўзга ташланадиган нарса ота-онанинг ҳолатидир. Ота-она диний ҳаёт тарзига эга бўлишса, айтаётган сўзларининг қиймати бўлади, акс ҳолда, динга ўзлари амал қилмай туриб, қилаётган насиҳатлари шунчаки маълумот бўлишдан нарига ўтмайди.

АҲДГА ВАФО, ИШОНЧ, МАРҲАМАТ

Ҳазрат Умар даври. Икки киши бир йигитни халифанинг олдига зўрлаб олиб келиб: «Эй халифа, бу одам отамизни ўлдирди», дейишади. Ҳазрат Умар айбланувчи йигитдан сўради: «Шу тўғрими?». «Тўғри», деди йигит. Ҳазрат Умар: «Қани, айтиб бер-чи, нима бўлди?» деди. Йигит тушунтира бошлади: «Мен бу ерларда муҳожирман, оилам билан шу ердан ўтаётган эдик. Менинг отим жуда асл ва зотдор от. Йўлни кесиб ўтаётганда отим мевали бокқа бошини сукди. Уларнинг отаси

тош отди, отнинг бошига тегди. От ўлди, мен ҳам жаҳл устида тошни олиб, ўша одамга қаратиб отдим. Бошига тегиб, у ҳам ўлди. Бори шу».

Ҳазрат Умар: «Бу жиноятнинг жазоси қасосдир. Жиноятнинг ҳам аён», деди. Йигит сўз олиб, бир узри ва илтимоси борлигини айтди: «Эй, мўминларнинг амири, бўйнимда бир омонат бор, отам ўлишидан олдин укамнинг меросини менга ишониб топширган. Мен уларни сақлаб қолишим керак эди. Мен бориб бу етимнинг ҳаққини топширай, бўлмаса сиз ҳам жавобгар бўлиб қоласиз. Менга уч кун муҳлат беринг», деди. Ҳазрат Умар: «Сен бу ерда муҳожирсан. Ким сенга бундай иш учун кафил бўла олади?» деб сўради.

Йигит атрофдагиларга кескин назар ташлаб, кўрсаткич бармоғи билан, «Мана бу одам менга кафил бўлади», деди. Кўрсатган кишиси Пайғамбар алайҳиссаломнинг саҳобалари Амр ибн Ос розияллоху анҳу эди. Ҳазрати Умар: «Эй Амр, йигитни эшитдингми?» деди. Улуғ саҳоба бироз хайратланиб туриб, сўнг: «Ҳа, мен бу одамга кафил бўламан», деди ва йигит уч кунлик шарт билан кўйиб юборилади.

Уч кун ўтди, берилган вақт тугашига оз қолди, йигит эса йўқ. Мадинанинг таниқли кишилари йиғилиб, йигитнинг ва Амрни қатл этиш ўрнига қурбоннинг диясини тўлашни таклиф қилишди. Йигитлар оталарининг қони ерда қолиб кетишини хоҳлашмади. Ҳазрат Умар: «Кафил бўлган одам отам бўлса ҳам, фарқи йўқ. Ўша жазони қўллайман», деди. Амр тўлиқ таслимият билан: «Биз сўзимизда турамиз», деб жавоб берди. Қатл соати яқинлашганда чуқур ҳаяжон ва ғам-қайғуга чўккан оломон ичида ғала-ғовур бошланади. Ҳалиги йигит оломон

орасидан чиқиб келди, Ҳазрат Умарнинг олдида келиб: «Мен тайёрман», деди.

Ҳазрат Умарнинг кўзлари ёшга тўлиб: «Эй йигит! Ўлимдан қутулиб қолгандинг, ўрнингга кафил ҳам топгандинг, нега келдинг?» деб сўради. Йигит оғир-босиклик билан шу гўзал жавобни берди: «Мен Куръондаги қуйидаги оятга қаттиқ иймон келтирдим: **«Аҳдга вафо қилинглар. Албатта, аҳд сўралажак нарсадир».** (Исро сураси, 34-оят) Бу оятни била туриб, қандай қилиб аҳдимга хиёнат қиламан? Мен мусулмонлар орасида аҳдга вафо қолмабди, дейилишига йўл қўймайман». Ҳазрат Умар бу сафар нигоҳларини Амр ибн Осга қаратиб: «Эй Амр, сен бу одамни танимайсан, қандай қилиб бу одамга кафил бўлдинг?» деб сўради. Амр ибн Ос: «Эй Умар! Биз, мусулмонлар орасида марҳамат қолмабди, дейилишига йўл қўймаймиз», деб жавоб берди.

Бу икки гўзал жавобни эшитган йигитлар олдинга отилиб чиқиб: «Эй, мўминлар амири! Биз даъвомиздан воз кечамиз, дея (товон) ҳам талаб қилмаймиз. Биз бу даъводан қайтдик», дейишди. Буни эшитган Ҳазрат Умар: «Эй, йигитлар, сизга мол таклиф қилинди, қабул қилмадингиз. Отамизнинг қони ерда қолмасин, дедингиз. Нега энди воз кечяпсиз?» Ёшлар ҳам ниҳоятда гўзал ва тарихий бир жавобни беришди: «Эй, Умар! Биз мусулмонлар орасида раҳм-шафқат қолмабди, дейилишига йўл қўймаймиз». Бу ҳолни бошидан кечирган Ҳазрат Умар шундай умматга халифа бўлганлиги учун Раббимизга беҳисоб ҳамдлар айтади.

МУСУЛМОННИНГ УЙИ ҚАНДАЙ БЎЛАДИ?

Мўмин-мусулмон сифатида уйларимиз қандай бўлиши кераклиги борасида бизга Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг уйлари ва оилавий ҳаётлари намуна вазифасини ўтайди. Аввало, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз шахсиятлари билан бизга қандай мусулмон бўлишимиз кераклиги борасида ўрнак бўлдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг уйлари Ер юзидаги энг меҳрибон уй, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам одамларнинг энг меҳрибони эдилар. Барча уйлар ичида энг содда, энг самимий ва энг ҳузурли уй шу уй эди. Зеро, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам раҳм-шафқат, марҳамат ва муҳаббат тимсоли эдилар. Қуръони Карим Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламни бизларга шундай таърифлайди: **«Батаҳқиқ, сизларга ўзингиздан бўлган, машаққат чекишингиз унинг учун оғир бўлган, сизни ардоқловчи, мўминларга мушфиқ, меҳрибон Расул келди».** (Тавба сураси, 128-оят)

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам болаларни жуда яхши кўрар, ҳатто набираларини елкаларида олиб юрардилар. Бир куни Ҳазрат Умар розияллоҳу анҳу ҳужраи саодатга кирди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг орқаларида Ҳасан ва Ҳусайн розияллоҳу анҳуларни кўрди. Болаларга: «Қандай ажойиб уловингиз бор», деди. «Булар қандай ажойиб чавандоз эканлар-а», дедилар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қизлари Зайнаб розияллоҳу анҳодан бўлган набиралари Умо-

мани намоз ўқиётганларида устларига чиқариб олардилар. Сажада қиладиган пайт уни қўйиб, сажадан тураётганларида яна елкаларига чиқариб олардилар. У зот ортларида бирор боланинг йиғлаётганини эшитсалар, намозни қисқа қилардилар.

Уйимиз илм-фан ва ҳикмат мактаби бўлиши учун мана шундай шахсиятга эга бўлишимиз керак. Аввало, уйимиз содда, камтарин, зеб-зийнат ва ҳашаматдан йироқ, қулай, ёруғ ва кенг бўлиши муҳим. Кераксиз буюмлар, ҳашамат ва дабдабадан холи уйда одамлар бахтлироқ бўлишади ва камроқ эмоционал муаммолар бошдан кечирилади. Фойдаланилмаётган, лекин фойдаланишга яроқли бўлган нарсаларни ва кийимларни вақти-вақти билан моддий аҳволи яхши бўлмаган одамлар билан баҳам кўриш бизни буюм тўплаш-йиғишдан халос қилади.

Моддий буюмларга ортикча аҳамият бермаслик керак. Улуғ Раббимиз бизни бу масалада шундай огоҳлантиради: **«Билингки, албатта, дунё ҳаёти ўйин-кулги ва кўнгилхушлик ҳамда зеб-зийнат, ўзаро фахрланиш, мол-мулкни ва бола-чақани кўпайтириш, холос. У худди ўсимлиги деҳқонларни ажаблантирган ёмғирга ўхшайдир. Кейинроқ қурийди ва унинг сарғайганини кўрасан. Сўнгра у хас-чўпга айланиб кетадир. Охиратда эса шиддатли азоб бор. Ва Аллоҳдан мағфират ва розилик бор. Ва дунё ҳаёти алдов матоҳидан бошқа нарса эмас».** (Ҳадид сураси, 20-оят)

Замонамизнинг энг катта муаммоси материализм (моддият) бизга завқ-шавқ, ҳукмронлик ва дабдаба руҳиятини сингдирар экан, маданиятимиз ор-номус, камтарлик ва қаноатни тавсия қилади. Моддият одам-

ларни бахтли қилмаяпти, одамлар моддий нарсалардан ҳузур топа олишмаяпти. Инсоният ҳеч қачон ҳозиргидек мазмунсиз ҳаёт, бўшлиқ, қаноатсизлик ва норозиликни бошдан кечирмаган.

Уйимиз мактаб ва намозгоҳ бўлса, биз ҳам дунёни доимий уй сифатида эмас, балки охиратимиз ризкини таъминловчи бекат сифатида кўрамиз. Биз бу ерда йўловчи эканлигимизни асло унутмаймиз. Ҳақиқий бахт охиратда эканини, фақат жаннатда яшаш билангина бахтиёр бўлишимиз мумкинлигини, бу эса ибодат ва зикр орқали амалга ошишини ёддан чиқармаймиз. Биз зикна бой бўлиш ўрнига кўзи тўқ камбағал бўлишни афзал кўрамиз. Сабрни, шукрни, таваккулу қаноатни ажралмас ҳамроҳимизга айлантирамыз. Бугун моддий муаммолар боис оилаларда тинчлик бузилаётгани одамлар бахтни буюмдан, роҳат-фароғатдан изланаётганидан келиб чиқмоқда.

Кўпчилигимиз болалигимизда камбағал бир оилада мавжуд бўлган ҳузур-ҳаловатни қидирамиз. Шунча йўқсиллик ва етишмовчиликка қарамай, ота-оналаримиз қанчалик бахтли бўлганини хотирлаймиз. Бу эса бизга ҳаловат ва бахт уйнинг эмас, кўнгилнинг кенглигига боғлиқлигини кўрсатади. Маданиятимиздан узоқлашиб, ғарблашганимиз сари қалб дунёмиз торайиб, расмиятчилик, мақом ва мансабга интилиш кучайди. Ғарблик одам қалб сўзининг маъносини тушунмайди, чунки у ҳамма нарсани моддий қиймати билан баҳолайди. Қалб кенглиги мўминни сабр ва қаноатли бўлишга, моддий қийинчилик ва мусибатларга сабр қилиб, Аллоҳ таоло берган неъматларга шукр қилишга ундайди.

Уйимизда Аллоҳ таоло берган неъматлардан унинг розилиги ва амрларига мос ҳолда фойдаланишимиз ва бу неъматлар Аллоҳга қуллик қилиш учун, ибодат учун берилганлигини ёдимизда тутишимиз керак. Бой бўлсак, шукр қилиш ва инфоқ қилишимиз, камбағал бўлсак, сабр қилишимиз ва рози бўлишимиз кераклигини унутмаслигимиз лозим. Бахтли бўлиш учун қай ҳолда ва қайси мансабда бўлишимиздан қатъи назар, аввало, банда эканлигимизни унутмаслигимиз, ибодатларимизда бардавом бўлишимиз ва ҳар ҳолимиз учун Аллоҳга ҳамд айтишимиз керак. Аммо замонамизда инсоният арзимаган кичик муаммога ҳам исён байроғини кўтаришга, гуноҳ ва ҳаромлардан лаззат олишга мойил бўлиб қолди. Шу тариқа ўзининг ҳам, оиласининг ҳам тинчлигини, бахтини ўзи билмаган ҳолда барбод қилмоқда.

Ҳикоя

КИМДАН ТОРТИНИШЯПТИ?

Кунлардан бир куни Умар розияллоҳу анҳу хужраи саодатга кириш учун изн сўради. Бу орада Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ёнларида Қурайш қабиласидан бир гуруҳ аёллар бор эди. Улар у зотнинг хузурларида баланд овозда гаплашиб, саволлар беришарди. Умарнинг овозини эшитишгач, парда ортига яшириндилар. Ниҳоят, Умар ичкарига кириб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг табассум қилаётганларини кўрди. Шунда у: «Ё Расулуллоҳ, ота-онам фидо бўлсин. Аллоҳ сизни доим кулдирсин. Табассумингизнинг боиси нима?» деб сўради. Расулуллоҳ соллаллоҳу

алайҳи васаллам яна табассум билан жавоб бердилар:
«Бу аёлларнинг ҳолига куляпман. Ўтириб олиб, ёнимда
гаплашишаётган эди, овозингни эшитиб қаёққадир
яшириниб олишди». Умар розияллоҳу анҳу аёлларнинг
Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳузурларида
бундай бемалол гаплашишганидан хафа бўлди ва деди:
«Ота-онам сизга фидо бўлсин, сиз уларнинг ҳурматига
мендан кўра муносиброқсиз», деди. Сўнг аёлларга юз-
ланиб: «Эй ўзига душман бўлганлар! Сизлар Расулул-
лоҳдан тортинмай, мендан тортиняпсизларми?» деди.

Аёллар эса шундай жавоб беришди:

«Сен қаттиққўл ва шиддатлисан!»

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам дарҳол
ўртага тушиб, орани ислоҳ қилдилар.

*«Эркак шундай кишики, у уйига кирганида бола
каби бўлиб қолади».*

Умар розияллоҳу анҳу

Бешинчи бўлим

ОИЛАМИЗ ҚУВОНЧИ –
ФАРЗАНДЛАРИМИЗ

@pdf_audio_kitoblari_bot

ТУҒИЛИШ: ИЛК ТРАВМАМИЗ

Нихоятда кулай, ҳар қандай эҳтиёжи бир зумда қондириладиган, иссиқлик, товуш, ҳид ва бошқа моддий шароитлар жамулжам бўлган она қорнидан ажралиб, ҳар эҳтиёжини қондириш учун алоқа қуриши керак бўлган дунёга келган чақалок, албатта, бир шокни/зарбани бошидан ўтказади. Туғилиш азоби она қорнини тарк этиб, ҳаётга кўзларини эндигина очган ҳар гўдакнинг бошидан кечувчи бир жараёндир. Шунинг учун «Бизнинг биринчи травмамиз туғилиш бўлади, ҳаётдаги барча бошқа травмалар унинг ҳосиласидир», дейди машҳур психолог Отто Ранк. Бу травманинг оғриқларини камайтирадиган, чақалокнинг травмаларини даволайдиган борлик онадир. Она ва чақалок ўртасидаги бу алоқа жараёнига «боғланиш» деб аталади. Агар она бўлмаса, бу жараён бошқа ғамхўрлик қилувчилар билан давом эттирилади.

Айниқса, дастлабки икки йилда жуда муҳим ҳисобланувчи она-бола ўртасидаги алоқага доир бир қатор тадқиқотлар ўтказилган. Ушбу тадқиқотлар натижасида олинган умумий хулосалар шуни кўрсатадики, она бу даврда бола учун ҳал қилувчи роль ўйнайди ва бу муносабатларнинг сифати ҳаёти давомида шахснинг психологик, ижтимоий ва ақлий ривожланишига ҳал қилувчи таъсир кўрсатади. Бошқа томондан, она-бола муносабатларида дастлабки икки йил ичида содир бўлган бузилишлар, келажакда бошдан кечирилиши мумкин бўлган бир қатор психопатологик ҳолатларнинг илдизи эканлиги таъкидланади.

Она ва боланинг жисмоний ҳамда онтологик яқинлиги она-бола ўртасидаги алоқани ўрнатишда жуда муҳимдир. Бугунги кунда аёлларнинг иш ҳаётида бўли-

ши ниҳоятда юксак даражали вазифа сифатида кўрсатилар экан, уйда фарзандлари билан машғул бўлган она, афсуски, қадрсизлантирилмоқда.

Ишлайдиган оналарнинг фарзандлари билан боғлиқ муаммолар бошдан кечираётганларини энди ҳеч ким инкор эта олмаяпти. Бундан ташқари, бугунги кунда энагалик муассасаларининг жуда кенг тарқалгани ва оналар туғилгандан сўнг кўп ўтмай ўз фарзандларини энагаларга қолдириб, иш ҳаётига қайтишлари жуда ташвишли ҳолдир. Тадқиқотлар натижасида ишлайдиган оналар ўз фарзандларига етарлича вақт ажрата олмаганликлари учун эмоционал эҳтиёжларини тўлиқ қондира олмасликлари, натижада кучли қайғу ва стрессга йўлиқишлари аниқланган.

Болани энага ёки болалар боғчасига қолдиришга ёрдам берадиган сиёсатдан кўра, боланинг онаси билан бирга жисмоний ва руҳий жиҳатдан соғлом ривожланишига ҳисса қўшадиган сиёсатга эҳтиёж бор. Бу эҳтиёж тегишли вазирликда ишлайдиган, оила масалалари билан шуғулланадиган мутасадди раҳбарлар томонидан ҳал қилиниши мумкинлигини эътибордан четда қолдирмаслик керак. Юритилаётган нотўғри сиёсатнинг оилага, айниқса, она-бола муносабатларига ҳалокатли таъсири орадан 10, балки 20 йил ўтиб намоён бўлади, аммо кейин буни ортга қайтариш жуда қийин ёки умуман имконсиз бўлади. Оила ва меҳнат вазирлиги зудлик билан она ва болани бир-биридан ажратиш ўрнига уларни яқинлаштириш сиёсатини ишлаб чиқиши, нафақат ишлайдиган аёллар тўғрисида, балки фарзандига ғамхўрлик қилаётган аёлларни ҳам қадрлайдиган сиёсат ишлаб чиқиши керак.

Фарзандини камол топтиришга бағишланган бир умрнинг бадалини ким ҳам тўлай олади?

Статистика: ЭНГ ЯХШИ БОҚУВЧИ КИМ?

Ҳар бир тугилган чақалоқнинг генетик хотиржамлик коди бўлади ва бу кодни фақат она билади. Буюк Раббимиз барча жонзотларда бўлгани каби, инсонларда ҳам она ва болани бир-бирига генетик ва махфий код билан боғлаб қўйган. Бу риштани бузишга давлатнинг ҳам, жамиятнинг ҳам, ота-оналарнинг ҳам ҳаққи йўқ.

Гарчи, Ғарб бизга энагалик институтларини замонавийлик мезони сифатида ажойиб ва чиройли қилиб кўрсатишга ҳаракат қилса-да, бу ишнинг ҳақиқати асло бундай эмас. Тадқиқотимизда биз ишлайдиган оналарнинг фарзандларини энагаларга қолдириш ҳақидаги фикрларини ўрганиб чиқдик. Биринчи саволда «Сиз, энага фарзандингиз шахси ривожланишига сиздан кўра кўпроқ ҳал қилувчи таъсир кўрсатишидан ташвишланасизми?» деб сўрадик. Иштирокчиларнинг 64 фоизи «Ҳа», 21 фоизи «Йўқ», 15 фоизи «Билмайман», деган жавобни беришди. Иккинчи саволда «Фарзандингиз энагага «она» дейиши сизни безовта қиладими?» деб сўрадик. Иштирокчиларнинг 60 фоизи «Ҳа», 27 фоизи «Йўқ», 13 фоизи «Билмайман», деб жавоб берди. Ниҳоят, «Фарзандингизни энагага ташлаб кетганингиз учун келажакда у ҳам сизни энага билан қолдиришидан ҳавотирланасизми?» деб сўрадик. Иштирокчиларнинг 29 фоизи «Ҳа», 5 фоизи «Йўқ», 20 фоизи «Билмасам», деган жавобларни белгилади.

Ҳикоя

СЕН УНИ «ОНА» ДЕБ ЧАҚИРАСАН

Фарзанд туғилиш арафасида эди. Кулай ва иссиқ она қорнидан қандай эканлигини ҳали билмайдиган манзилга саёҳат қилиши ҳақидаги ўй уни хавотирга соларди. Туғилган куни Аллоҳ таолодан сўради: «Раббим! Мен жуда кичик, ожиз ва ҳимоясизман, мен Ер юзида қандай яшайман?» Аллоҳ таоло: «Мен сенга фаришталаримдан бирини танладим, у сени дунёда кутиб турган бўлади. Сени ҳар хил хавф-хатарлардан, бало ва касалликлардан сақлайди», деди.

Чақалоқ деди: «Аммо мен жаннатдаман, мен бу ерда жуда бахтлиман, ҳар бир эҳтиёжим дарҳол кондирилади, мен шундай ҳам жуда бахтлиман». Аллоҳ: «Сенинг фариштанг сенга ҳар куни кулиб қарайди. Сен ҳам у фариштанинг севгисини ҳис қиласан ва дунёда ҳам бахтли бўласан», дея чақалоқни руҳлантирди. Чақалоқ: «Хўш, мен одамлар билан гаплашганда уларни қандай тушунаман, мен уларнинг тилини билмайман-ку?» деди. Аллоҳ таоло: «Фариштанг сенга дунёдаги энг гўзал ва энг ширин сўзларни айтади ва сен кўрган энг кучли сабр ва ғамхўрлик билан сенга гапиришни ўргатади». Чақалоқ: «Сен билан гаплашмоқчи бўлганимда-чи, унда нима қиламан?» деди. Аллоҳ таоло: «Фариштанг сенга дуо қилишни ўргатади», деди. Чақалоқ: «Эшитишимча, дунёда ёмон одамлар бор экан. Мени ким ҳимоя қилади?» деди. Аллоҳ таоло: «Хавотир олма, фариштанг ўз ҳаёти эвазига бўлса ҳам сени ҳимоя қилади», деб чақалоқни овутди. Чақалоқ: «Аммо мен Сени кўролмаганим учун маҳзун бўламан», деди. Ал-

лоҳ таоло: «Фариштанг сенга доим мен ҳақимда гап-риб беради ва менга қандай етиб боришингни айтади, сен мени кўра олмасанг ҳам мен доим сенинг ёнингда бўламан», деди. Шу пайт тўсатдан овозлар баландлаб, дунё садолари эшитила бошлади.

Туғилиш онлари келганини сезган гўдак шоша-пиша сўнгги саволини берди: «Хўп, Аллоҳим, ҳозир дунёга кетиш арафасидаман, мени ҳимоя қиладиган фариштанинг исмини айтасанми?» Аллоҳ таоло чақалоққа: «Фариштанинг исми муҳим эмас, сен уни «Она» деб чақирасан», деди.

ЙИҒЛАСА ОНАМ ЙИҒЛАР, БОШҚАСИ ЁЛҒОН ЙИҒЛАР

Биз дунёга келиб, кўзимизни очганимизда қаршимизда илк кўрадиган борлиқ онамиздир. Илк муносабатимизни онамиз билан қурамыз, ҳаётни у билан таниймиз, унинг ёрдами билан яшашни ўрганамиз. Шу сабабли, онаси билан соғлом алоқа ўрната олмаган, моддий ва маънавий эҳтиёжлари онаси томонидан қондирилмаган кишининг ҳаёти давомида ё ўта одамови, ёпиқ шахсга, ёки ўта қарам ва қочқин шахсга айланиб қолиши эҳтимоли жуда юқори. Дастлаб, чақалоқ онасини она сифатида эмас, балки унинг эҳтиёжларини қондирадиган мавжудот ёки борлиқ сифатида кўради. Шу сабабдан онанинг боласини эмизиши, овқатлантириши, унинг эҳтиёжларини қондириши, унга эътиборли ва меҳр-шафқатли бўлиши натижасида чақалоқ дунёни ижобий макон сифатида кўради ва одамларни дўстона мавжудот сифатида қабул қилади. Ғамхўрлик,

рахм-шафқат ва марҳамат дозаси ҳам жуда муҳим ва фақатгина она бу дозани тўғри белгилай олади, шунинг учун у боласи билан бирга бўлиши керак. Агар бола оч қолганда онасини топа олмаса, салбий ҳолатни бошдан кечиради. У ўзини ва бефарқ онасини салбий шаклда қабул қилиб, қўрқув ва ғазаб ҳолатига тушади, ҳаёти давомида доим бирор ёмон нарса рўй бериши ёки бирор нима етишмай қолишидан қўрқиб яшайди.

Бироқ барча эҳтиёжлари онаси томонидан қондириладиган бола онасини етарли даражада яхши инсон сифатида қабул қилади.

Ҳикоя ШАРТСИЗ ВА БАДАЛСИЗ ЯГОНА СЕВГИ

Биринчи марта фарзанд дунёга келтирган она ҳамширага: «Илтимос, боламни беринг», деди. Ҳамшира йўртакланган юмшоқ гўдакни онанинг бағрига узатди. Чақалоғи, жонининг бир парчаси энди кучоғида эди. Юзини очди ва боласига биринчи бор назар солди. Аммо шу он тили тутилиб, нафаси тикилгандек бўлди. Она чақалоғига қарар экан, хонадаги шифокор ва ҳамширалар унга қарай олмаётгандилар. Чунки чақалоқнинг қулоқлари йўқ эди. Текширувлар натижасида боланинг эшита олиши, аммо бу жисмоний нуқсон келажакда боланинг ўзига бўлган ишончига таъсир қилиши мумкинлиги айтилди. Орадан йиллар ўтиб, чақалоқ катта бўлди, мактабга чиқди. Бир куни у хўнграй-хўнграй мактабдан қочиб, уйга келди. У ўзини онасининг бағрига отди: «Менга бир дўстим жирканчсан, деди, ўзимни ёмон ҳис қиляпман, ойи!» деб йиғлашда давом этди.

Кичкинтой шу муаммо билан вояга етди, муваффакиятларга эришган, севикли бола бўлса ҳам доим бир томони ўксик бўлди. Одамлар орасига кириб кетолмасди, ўзини ночор ва хунук ҳис қиларди. Онаси ҳамиша фарзандига нисбатан жуда ҳам меҳрибон ва раҳм-шафқатли бўлди. Боланинг отаси шифокор билан гаплашиб, «Илтимос сиздан, бир нима қилайлик», деди. Шифокор, агар кулоқ топиладиган бўлса, орган трансплантацияси амалга оширилиши мумкинлигини айтди. Орадан икки йил ўтган бўлса-да, трансплантация учун мос донор топилмади. Бир куни отаси уйга келиб, боласига: «Ўғлим, касалхонага борамиз, онанг билан мен сенга кулоқларини берадиган одамни топдик. Ким эканлигини сенга айтолмайман, бу сир», деди.

Операция ниҳоятда муваффақиятли ўтди ва бир неча ҳафта ўтгач, бола ўзига келди ва юзини кўрди: жуда ҳам бахтли эди. Энди унинг ҳам кулоқлари бор эди. Кейинчалик у катта тадбиркор бўлди ва бахтли турмушини курди.

Орадан йиллар ўтиб, отасининг олдига келиб: «Дадажон, илтимос, менга кулоқларини берган ўша инсонни кимлигини билишим керак. Биламан, унинг бу қилган яхшилигининг бадалини тўлолмайман, лекин, барибир, унинг учун нимадир қилишни хоҳлайман», деди. Отаси: «Бирор нарса қила оласан, деб ўйламайман, шунинг учун ҳозир буни билишинг мумкин эмас, илтимос, бу мавзунини бошқа очма», деди.

Йиллар ўтиб, бу сир очиладиган кун келди. Умрининг энг оғриқли кунларидан бири эди, йигит онасини йўқотди. Отаси билан онасининг жанозаси бошида кутиб ўтиришарди. Дадаси қўлини аста онасининг боши-

га узатди, қаҳваранг сочларини қўллари билан орқага ташлади. Фарзанди ҳайратда эди, онасининг қулоқлари йўқ эди. Отаси ўғлига юзланиб: «Биласанми, онанг ҳеч қачон сочини кестиришга мажбур бўлмагани учун доим бахтли эди. Шунинг учун ҳеч ким онангни кўримсиз, деб ўйламади. Аммо, барибир, унутма ўғлим, ҳақиқий гўзаллик фақат қалбда бўлади. Ҳақиқий бахт асло кўри-ниб турган жойларда эмас, доим чуқур тубликлардадир. Ҳақиқий севги эса айтилган ишларда эмас, яширин нарсалардадир», деди.

НОТЎҒРИ НАМУНА БЎЛИШ

Ҳозирги кунда ота-оналарнинг оғзидан «Боламиз-ни энди назорат қилолмаяпмиз, нима қилишни билмай қолдик», деган шикоятлар тушмаяпти. Фитрати ила дунёга келган инсон яхшилик қилишга мойил бўлади. Дикқат қилишимиз керак бўлган жиҳат шуки, болаларимиз гўдаклик ва болалик даврида ҳамма нарсани монитор каби кузатади ва уни видеокамера каби ёзиб олади. Улар ўзлари бошдан кечираётган ва дунёда со-дир бўлаётган ҳодисаларни тушунишга ва бундан ҳуло-са чиқаришга ҳаракат қилишади. Гувоҳи бўлган ишлар унинг ўзига хос турмуш тарзини ривожлантиришни таъминлайди. Яъни уйда гапирилаётган гаплар, хат-ти-ҳаракатлар, ота-она ўртасидаги муносабат боланинг шахсияти ва характери шаклланишига замин яратади.

Ота-онамиздан бизга ўтган ирсий мерос ҳалоллик, меҳнатсеварлик ва ўзига ишонч каби кўплаб шахсий фазилатларга ҳал қилувчи таъсир кўрсатади. Шунинг учун ота-онамиз кўз ўнгимизда ёлғон гапириб туриб,

бизга «Тўғри бўлгин, болам», дейишларининг ҳеч маънисини йўқ. Болалар атрофида содир бўлаётган воқеаларга эътибор беришади, кузатишади, бу хатти-ҳаракатларни намуна деб билишади ва ўша намунага таклиф қилишади. Шундай қилиб, ота-она ўзидан «Бу бола нега бундай?» деб сўрашнинг ўрнига «Қаерда хато қилдимки, бу болага нотўғри ўртак бўлиб қолдим, ўзини бундай тутишига сабабчи бўлдим?» деган саволни бериши керак.

Ўсмирлар ва болаларнинг эмас, ҳаммаси ота-оналарнинг айби. Бугун жамиятда салбий, ахлоқсиз хатти-ҳаракатлар мавжуд бўлса, биз ота-она ва катталар ўлароқ ўзимизни сўроққа тутишимиз керак. Фарзандларимизни ёнимизга олиб, дўстона руҳда диний-ахлоқий мавзуларда суҳбат қуришимиз лозим. Фарзандларимиз билан «Мусулмоннинг шахсияти қандай бўлиши керак?» деган саволга биргаликда жавоб ахтаришимиз лозим. Ҳалол-ҳаром масалаларига эътибор қаратишимиз, бундай масалаларда эҳтиёткор бўлиш борасида жидду жаҳд кўрсатишимиз керак. Бундай муҳитда ҳақиқатан ҳам, гўзал оиланинг гўзал фарзандлари етишади, иншааллоҳ.

БИОЛОГИК ОТА-ОНАЛИК ОСОН, ХЎШ, ПСИХОЛОГИК ОТА-ОНАЛИК-ЧИ?

Бошқа тирик мавжудотлардан фарқли ўлароқ, инсон узоқ вақт, ҳатто бир умр ота-онасига эҳтиёж сезади. Шу сабабдан ота-оналик ниҳоятда қийин вазифа, молиявий жиҳати охириги ўринда турадиган масъулиятдир. Бугунги кунда масъулиятли ота-оналар фарзандлари ҳақида кўп ўйлашлари, уларнинг ривожланишида хатоликка

йўл қўймасликлари ва фарзандларини ташқи дунёдаги ғоявий, ахлоқий бузилишларга нисбатан кучли қилиб тарбиялашлари керак.

Ота-оналар сифатида биз фарзандларимизнинг ўз-ўзини англаши ва ривожланишида ҳал қилувчи роль ўйнаймиз. Айниқса, гўдаклик ва болалик даврида юкланган вазифалар, қилинган ҳаракатлар ва айтилган гапларнинг таъсири балоғат ёшида оғир муаммоларни келтириб чиқармоқда. Фарзандларимизнинг хато ва камчиликлари бўлиши мумкин, аммо ота-оналар сифатида биз уларнинг нотўғри хатти-ҳаракатлари билан шахсиятлари орасини ажратишни билишимиз керак. Нотўғри хатти-ҳаракатларни уларнинг «мени»га, шахсиятига боғлаш ўрнига, урғуни хатти-ҳаракатнинг ўзига беришимиз лозим. Ўзларини ёмон тутишганида, «Қанақа ёмон боласан!» дейиш ўрнига, «Ўзингни бундай тутишинг яхши эмас», дея олишимиз лозим. Шу орқали боламизнинг ўзи эмас, хатти-ҳаракати яхши эмаслигини унга билдирган бўламиз.

Инсон ҳаётидаги кичик бир ижобий ўзгариш билан яшаш тарзини бутунлай ўзгартириши мумкин бўлган бир пайтда, бизга оддий кўринган салбий хатти-ҳаракат фарзандларимиз ҳаётида жиддий зарбаларга йўл очиши мумкин. Шунинг учун биз ота-оналар сўзларимиз ва хатти-ҳаракатларимиз фарзандларимизга қандай таъсир ўтказишидан огоҳ бўлишимиз керак. Шу нуктада, биз ота-оналик таълими, ривожланиш психологияси ва соғлом муносабат моделлари каби масалалар бўйича билимларимизни тўлдиришимиз керак.

Ота-она ва бола муносабатида ягона усул ҳақида гапириш мумкин эмас, албатта. Ҳар бир шахс бошқасидан фарқ қилади.

Шунинг учун ота-оналарнинг тутумлари ҳам бир-биридан фарқли бўлади. Биз ота-оналар баъзан ўзимизни қаттиққўл ва талабчан тутиб, оилада ҳукмимизни ўтказишга ва ҳокимиятимизни шу йўл билан мустаҳкамлашга уринар эканмиз, баъзан ўта авайлаш ва ҳимоя қилиш билан фарзандларимизни мустақил ҳаракат қилишларига йўл қўймаётган бўлишимиз ҳам мумкин. Баъзан эса шунчалик банд бўлишимиз мумкинки, уйда ҳатто нималар бўлаётганини ҳам билмай, бефарқ ва бепарво ҳолда юраверамиз. Бундан ташқари, ота-оналар баъзан ўта синчковлик ва қаттиққўллик қилиб, келажакда фарзандларининг васвасали хатти-ҳаракат ва фикрларга дучор бўлишига сабаб бўлишлари мумкин.

Ота-оналар оркестр дирижёри сингари фарзандларига нисбатан ниҳоятда эҳтиёткор ва эътибор билан муносабатда бўлишлари керак. Энг муҳими, фарзандларининг соғлом ривожланишига ёрдам беришларидир. Баъзида ота-оналар ўзларини барча фарзандларининг учун бир хил ота-оналик қилишга мажбурдек ҳис қилишади. Аслида, қилиниши керак бўлган иш боланинг характери ва шахсий ривожланишига ёрдам берган ҳолда унинг учун айнан мос муносабат тарзини аниқлашдир. Бошқача қилиб айтганда, икки хил табиатдаги ака-ука ёки опа-сингил билан бир хил муносабатда бўлиш баъзан уларга зарар келтиради. Бу борада фарзандларимизнинг субъектив ривожланишига мос бўлган ва уларнинг ўз-ўзини ривожлантиришига зарар келтирмайдиган усул энг тўғри усулдир.

Набавий метод!

Ибн Аббос розияллоҳу анҳумодан ривоят қилинади:

«Бир куни Набий алайхиссаломнинг ортларида эдим. У зот: «Эй болакай! Мен сенга калималарни ўргатаман. Аллоҳни (Унинг буйруғу қайтариқларини) муҳофаза қилгин, шунда У Зот сени муҳофаза қилади. Аллоҳни муҳофаза қилсанг, У Зотни рўпарангда топасан. Сўрамоқчи бўлсанг, Аллоҳдан сўра. Кўмак истамоқчи бўлсанг, Аллоҳдан иста. Билки, агар бутун уммат (махлуқотлар) сенга бирор манфаат бериш учун жамланса ҳам Аллоҳ сенга ёзган нарсадан бошқасини бера олмайди. Агар уларнинг ҳаммаси сенга бирор зарар етказиш учун жамланса ҳам Аллоҳ сенга ёзган нарсадан бошқасини етказа олмайди. Қаламлар кўтарилган, саҳифалар қуриган», дедилар». (Имом Термизий ривояти)

«МАСЪУЛИЯТСИЗ ФАРЗАНД ЕТИШТИРИШ УЧУН ТАВСИЯЛАР»

Ҳозирда лаззатлар бизни бошқариб турган бир даврда яшаймиз. Ҳар бир инсон ҳамма нарса тез ва энг мукамал тарзда содир бўлишини хоҳлаяпти. Одамлар масъулият ва ташаббусни ўз зиммасига олмасдан, истакларига етишиш пайида. Бу аҳволда болаларга масъулиятни ҳис қилдириш анча мушкул масала. АҚШда Хюстон полиция департаменти бир флаер тайёрлаб, минтақадаги фуқароларга тарқатибди. Мақола номи:

«Жиноятчи ва масъулиятсиз фарзанд етиштиришнинг олтин қоидалари»

1. Илтимос, болангизга ёшлигиданок хоҳлаган ҳамма нарсасини беришни бошланг. Шунда фарзандингиз ҳамма унинг тирикчилигини таъминлаши кераклигига ишонади.

2. Ёмон сўзлар айтганида ва жаргонда гапирганида, унга табассум қилинг. Шунда болангиз буни мулоқот усули сифатида қабул қилади.

3. Унга фикрлашни, муаммоларни ҳал қилишни ва ақл билан ҳаракат қилишни ўргатманг. Барча қарорларни унинг номидан ўзингиз қабул қилинг, шунда фарзандингиз умрининг охиригача кимгадир ўзини қарам деб ўйлайди.

4. Ерга ташлаган ёки отиб юборган нарсаларини ўзингиз йиғиб олинг; кийимларини, китобларини, пойабзалларини сиз тартибга солинг. Шундай қилиб, болангиз барча масъулиятни бошқаларга юклашга одатланиб қолсин.

5. Уйда тез-тез жанжал қилинг. Шу тариқа бир кун келиб, болангиз буни табиий ҳол деб ўйласин.

6. Унга тежамкорликни ўргатманг, ҳар доим хоҳлаганича чўнтак пулини беринг. Шундай қилиб, у ҳеч қачон пул топиш учун кўп меҳнат қилиш керак, деб ўйламасин.

7. Унинг барча орзу-истакларини амалга оширинг, озиқ-овқат, ичимлик ва қулайлик борасида бўлган барча эҳтиёжларини қондиринг. Шунда фарзандингиз ҳар доим ўз хоҳиш-истаклари ва талаблари амалга ошишини билсин, чидамсиз бўлсин.

8. Ўзи ноҳақ бўлса ҳам қўшнилари, бошқа одамлар, ўқитувчилар ва милиция олдида доимо унинг тарафини олинг. Фарзандингиз ҳеч қачон хато қилиши мумкинлиги ҳақида ўйламасин.

ЛАЗЗАТЛАРДАН УЗИЛА ОЛМАГАН БОЛАЛАР

Ҳар бир нарсанинг ортиқчаси зарарли бўлгани каби фарзандларимизнинг хато ва нотўғри хатти-ҳаракатларини илиқ қаршилаш ҳам тўғри ёндашув эмас. Ваҳоланки, ҳар бир жамиятда фарзандининг бирон-бир камчилигини кўришни истамайдиган, бошқа одамлар бу жиҳатларга эътибор қаратса, жиғибийрон бўладиган ота-оналар учраб туради. Ҳаддан ташқари бағрикенг ота-оналар фарзандларининг хатти-ҳаракатлари ва сўзларига ҳеч бир чеклов қўймайдилар, уларнинг ишига умуман аралашмасдан, ўзларини сўроқ ва назорат қилишлари шарт эмасдек, катта қилишади. Ҳеч қандай чекловлар белгиланмаган боланинг ҳаёт тарзи жуда эркин ва мустақил бўлади. Ҳаддан ташқари бағрикенг ота-оналар фарзандларининг ижтимоий қоидаларга риоя қилишлари ва жамиятнинг бунга қандай муносабат билдириши билан ишлари бўлмагани сабабли бундай оилада ўсган бола ўзи хоҳлаганича яшайди ва истакларини, яъни қилишни истаган нарсаларини сўроқ қилишга, текширишга зарурат сезмайди, хоҳлаганини гапирди, хоҳлаганини қилади.

Фақат ўз мақсадлари, истаклари ва орзуларини ўйлаб, уларни амалга ошириш учун ҳаракат қиладиган бола жамиятнинг ундан нима кутаётгани ҳақида ўйлаб кўриш имконини йўқотади. Бошқача айтганда, ўз истакларини рўёбга чиқарар экан, жамият талабларини менсимайди. Ҳаддан ташқари бағрикенглик муҳитида ўсган боланинг хатти-ҳаракатлари ана шундай шаклланади.

Ўта бағрикенг ота-оналар томонидан тарбияланган болалар нотўғри хатти-ҳаракат қилишганида ота-онаси

томонидан ҳеч бир танбеҳ бўлмагани учун улар борган сари эркатойлашиб, шунга одатланиб қолишади. Бундай болалар ўзларининг энг яқин кишилари бўлган ота-оналаридан тортиб, дўстлари ва бошқа барча одамлар уларга хизмат қилиши керак, деб ўйлашлари мумкин.

Жаҳллари чиқарилса ёки бирор нима қилишларига тўсқинлик қилинса, бундан қаттиқ таъсирланишлари ва ўзларини тажовузкор тутишлари, вақт ўтиб эса ўзларини ҳаммадан устун кўриб, нарсистик шахс бўлиб ривожланишлари мумкин. Улар ўзларини яхши кўриш ва устун қўйишлари натижасида бошқа одамлар ва жамият томонидан четланиш хавфига дуч келишади.

Шу сабабларга кўра, биз фарзандларимизнинг ижобий томонларини қўллаб-қувватлаганимиз сингари, салбий томонлари ва нотўғри хатти-ҳаракатлари бора-сида уларга танбеҳ беришимиз, хушмуомалалик билан қарши туришимиз керак. Фарзандларимизнинг кечирим сўраш қобилияти, ўрни келса, уларда шакллантира олишимиз мумкин бўлган энг муҳим хусусиятдир. Фарзандларимизга ҳаддан ташқари бағрикенглик билан муносабатда бўлганимизда, улар хоҳлаган нарсани дарҳол бажарганимизда, дунё уларнинг атрофида айланаётгандек хаёл қилишларига замин яратганимизда уларга энг катта зарарни етказган бўламиз. Бу билан уларда масъулият ва ўз-ўзини тарбиялаш, тартибга солиш хусусиятининг шаклланишига халақит берамиз ва шу орқали ижтимоий муносабатларнинг бошланиш нуқтаси бўлган «ўз майлларини кейинга суриш» қобилиятига эга бўлишларига тўсиқ бўламиз. Боламиз майлларини кейинга сура олмагани учун ҳам хоҳлаган нарсасига бир

думда эришишга ҳаракат қилади, вақт ўтиши билан бу бир ҳаёт тарзига айланади, етишмовчилик, оғриқ ва муаммолар ва салбий ҳолатлар билан курашишга қарши куч топа олмайди.

БИР ТАЖРИБА: САБР ҚИЛГАН ДАРВЕШ МУРОДИГА ЕТИБДИ

Майлларни кейинга суриш – супер эгонинг ривожланиши билан биргаликда боланинг ўз орзу ва хоҳиш-истакларига кўра ҳаракат қилмаслигига доир тушунча ҳосил қилиб, ўзгалар учун ана ўша орзу-ҳавасларни бос-тира олиши демакдир. Бунинг ўрнига «wishful thinking», яъни истакли фикрлаш воситасида ижтимоий ҳаётга мослаша олиши ва шу орқали индивидуаллашув ва ижтимоийлашув орасидаги нозик мувозанатни ярата олиш қобилияти демакдир. Биз бир нарсаларни истаганимиздек, биздан ҳам нималардир исталади. Мана шу шуур ижтимоийлашувнинг биринчи босқичидир.

Сўнгра майлларимизни кечиктириш воситаси сифатида бошқа омиллар юзага чиқади. Улардан бири шубҳасиз мазмундир. Психопатлар гедонист, яъни завқларга мойил ҳаёт кечирганлари учун бахтлидирлар, лекин ҳаётларида маъно-мазмун йўқ. Баъзида мазмун бизга оғриқ, дард, муаммо бериши мумкин, лекин у ўз-ўзини алдашнинг енгил-елпилиги билан ижтимоийлашув ўртасида тўсиқ бўлиб хизмат қилади. Шунинг учун савол аслида шундай: бор бўлишнинг, яъни маъно-мазмуннинг оғриғи муҳимроқми ёки ўзини-ўзи алдашнинг, яъни завқланишнинг роҳатими?

1970 йилда ўтказилган ажойиб тажриба бизга болаларни тарбиялаш борасида кўп нарсаларни ўргатади. Колумбия университетида Уолтер Мишель томонида ўтказилган «Маршмеллоу тести»да болаларнинг «майларни ортга суриш қобилиятлари» текширилди. Тахминан 50 йил олдин ўтказилган бу тажриба шу қадар машҳур бўлдики, у ҳали ҳамон боғча ёшидаги болаларнинг ўзини назорат қилиш ва ҳис-туйғуларини бошқариш қобилиятини самарали баҳолаш учун ишлатилади.

Тажрибада биринчи бўлиб, болалар навбат билан кичик хонага олиб кирилади. Хонада кичкина стол, стол устида эса конфет бор. Болаларга шундай дейилади: «Сенга конфет қолдираман, мен ҳозир чиқиб кетаман, агар мен келгунимча бу конфетни емай сабр қилсанг, келганимда сенга яна битта конфет бераман, иккаласини ҳам ейсан. Агар мен келгунимча еб қўйсанг, фақат шуни еган бўласан». Хонадаги камералар ёрдамида болалар хонада ёлғиз қолганларида нима қилишлари кузатилади. Болаларнинг хатти-ҳаракати жуда қизиқарли. Баъзилар илк дақиқалардаёқ ўзини назорат қила олиши учун ўриндикдан туриб, хона бўйлаб айланиб юрибди, баъзилари конфетни ҳидлаш орқали уни ейиш истагини бостиришга ҳаракат қиляпти, кимдир конфетни олиб, чўнтагига солиб, кейин яна қайтариб столга қўйяпти, баъзилари шунчаки ялаяпти, лекин емаяпти, кимлардир эса ҳалиги киши хонадан чиқиши биланок конфетни паққос туширяпти.

Ушбу тажриба ўнлаб болаларда ўтказилади. Тадқиқотчилар конфетни еб қўйган ва емаган болаларнинг ўсмирлик давридаги ҳолатини таҳлил қилишади. Ҳайратланарли натижаларга гувоҳ бўлишади. Келинг, энг

муҳим натижалардан бир нечтасини санаб ўтамиз: конфетни емасдан, сабр қилган, яъни майлларини кечиктира олган болалар балоғат даврида кўп жиҳатдан устунликка эга бўлишган. Бу болалар кўпроқ мантиқдан фойдаланадиган, ҳис-туйғуларини яхши бошқара оладиган, юқори илмий муваффақиятга эришган, алкогольга қарамлик хавфи камроқ ва ижтимоий кўникмалари яхшироқ бўлиб вояга етишган. Бундан ташқари, майлларини кечиктирган болалар муаммоларни ҳал қилишнинг тўғри усулларида фойдаланишади, жиноятчиликка камроқ аралашади, мустаҳкам муносабатлар кура олишади, кўпроқ функционал етакчилик салоҳиятини намоиш этишади, ташкилотчилик ва режалаштириш қобилиятлари эса юксак. Улар бахтли оила кура олишган ва яхши фарзандларни тарбиялашган.

Хўш, нима дейсиз дўстлар? Болаларда жуда арзимас ва оддий туюлган майлларни кечиктириш қобилиятини шакллантириш қанчалар муҳим экан?

ҲАММА ЖОЙДА ЗАИФ БОЛАЛАР

Моддий муаммолар камайди, болаларни вояга етказиш шарт-шароити яхшиланди, эҳтиёжларни қийинчиликларсиз қондириш осонлашди. Ҳозирги даврда фарзандларимиз фонус ичида ўсяпти. Бир муаммога дуч келиб қолишса, тез ваҳимага тушишади ва чорасизлик ҳиссига ўралиб олишади. Биз болаларга мажбурлаш ва таққлаш билан кўп нарса бера олмаймиз, лекин баъзи ҳолларда машаққат ва қийинчиликлар ҳам ҳаётнинг бир қисми эканлигини тушунишлари керак. Жазо билан биз фақат болаларимизга нима қилмаслик кераклигини кўр-

сатишимиз мумкин, бу усул орқали улар нима қилишларини кераклигини тушуна олмайдилар. Шу билан бирга болага чексиз эркинлик бериш ҳам тўғри эмас. Чунки фарзандларимизнинг эркинлиги айни пайтда бошқаларнинг эркинлиги чекланаётганини ҳам англашти мумкин. Ҳаддан ташқари эркинлик ва чексизлик идрокига эга бўлган болалар маълум вақт ўтгач, ота-оналарини бошқаришни бошлашлари, ота-оналик меҳри устун келиб, ота-оналар ўзлари билмаган ҳолда фарзандлари атрофида парвонадек айланиб қолишлари мумкин.

Гарчи бундай хатти-ҳаракат ўша пайт учун фойда берса-да, узоқ вақт болаларга ҳам, ота-онага ҳам, оила тузилмасига ҳам зарар етказди. Ҳамманинг эътиборида улғайган болалар худбин, одобсиз бўлиши, ноҳақ бўла туриб, одамлардан ўз манфаатлари йўлида фойдаланишга мойил бўлишлари, доимо фақат олувчи, тайёрга айёр турдаги шахсга айланиб қолишлари мумкин. Шу боис, мен ҳар доим айтаманки, фарзандларимизга уларнинг ҳуқуқларини ўргатганимиздек, масъулиятларини, мажбуриятларини ҳам ўргатишимиз ва ҳаётдаги чегараларни белгилаб беришимиз шарт.

Статистика: БОЛАНИ БОШИГА КЎТАРУВЧИ ОИЛАЛАР

Фарзандларимиз жуда қадрли, лекин биз уларнинг айтганларини қилиш ва хоҳлаган нарсаларини олиб бериш орқали уларга ўзларининг қадрли эканликларини ҳис қилдира олмаймиз. Бугунги кунда ота-оналарнинг бу каби хатти-ҳаракатлари борган сари кўпаймоқда. Биз бу ҳолатни ўрганиб чиқдик ва иккита муҳим хулосага келдик.

Энг аввало, иштирокчиларга «Агар дастурхонда фарзандингиз ёқтирмайдиган нарса бўлса, унинг учун алоҳида таом тайёрлаб берасизми?» деган савол берилди. Иштирокчиларнинг 39 фоизи «Ҳа», 43 фоизи «Йўқ», 18 фоизи «Билмайман», деб жавоб берди. «Сиз ўз болалигингизда эриша олмаган нарсаларга фарзандингиз етишишини хоҳлайсизми?» саволига иштирокчиларнинг 54 фоизи «Ҳа», 31 фоизи «Йўқ», 15 фоизи эса «Билмайман», деб жавоб берди.

Натижалар муаммо мавжудлигини кўрсатмоқда. Болани унинг хоҳлаганини қилиш билан бахтли қила олмайсиз. Фарзандларимиз вақти-вақти билан етишмовчилик, йўқчилик ва муаммоларни ҳам кўришлари керак, чунки машаққатлар инсонни ривожлантиради.

ОТА-ОНА ҚАНДАЙ БЎЛИШИ КЕРАК?

Бу саволнинг жавоби қийин бўлиши билан биргаликда ҳар кимнинг ёндашувига кўра фарқлидир. Бу ерда оила муҳити ва оилавий динамика муҳим. Умумий қилиб айтганда, ота-оналар фарзандлари билан ишонч устига қуриладиган муносабат ўрнатишлари шарт. Ота-оналар фарзандагарини ҳар томонлама билишлари, уларнинг кучли ва заиф томонларидан бохабар бўлишлари, ривожланишини, ўсишини кузатишлари, ривожланиш даврига мос равишда ўз вазифаларини бажаришда ёрдам беришлари керак. Фарзандларини тенгдошлари билан қиёсламасдан, уларнинг индивидуал фарқларини ҳисобга олган ҳолда, улардан қизиқишлари, қобилиятлари ва шахсий хусусиятларига мос келадиган нарсаларни умид қилишлари керак.

Бугунги кунда ота-оналарнинг энг муҳим муаммоларидан бири ўз фарзандларига шартли севги таклиф қилишлари, улардан ҳаддан ташқари муваффақият кутишлари ҳамда уларда мукаммал бола тимсолини излашларидир. Ота-оналар болалари ўзлари қўйган юқори натижаларга эриша олмаса, дарҳол умидсизликка тушадилар. Фарзандларига улар билан бирга эканликларини ҳис қилдириб, уларнинг олдида ҳуқуқлари билан бир қаторда, масъулият ва ҳаётий бурчлари ҳам борлигини англаб етадиганлар энг яхши ота-оналардир. Ҳа, бу қийин туюлиши мумкин, аммо эришиш мумкин.

Ота-она ва болалар ўртасидаги муносабат шаффоф бўлса, болада ота-онасига нисбатан ишонч уйғонади. У ўзини тушунишаётгани ва яхши кўришаётганига ишонади ҳамда бирор нарсани яширишга эҳтиёж сезмайди. Шу сабабли оилада меҳр-шафқат муносабати вужудга келади, бола катта ва жиддий хатоларга олиб келадиган таҳдидлардан ҳимояланган бўлади. Шунинг учун маслиҳат керакки, ташқи дунё уйдан кўра жозибали. Ҳозирги даврда ота-оналар ҳеч бўлмаганда ташқи дунё ва айниқса, биз виртуал олам деб атайдиган Интернет ва ижтимоий тармоқлар сингари фарзандларининг эътиборини ушлаб туришда ғайратли бўлишлари керак.

Яхши таъсир ўтказа оладиган ота-оналар фарзандларининг муваффақиятини қадрлашади ва уларнинг ижобий томонларини, хулқ-атворини, малакасини олқишлайдилар. Бу ерда энг муҳими, тўғри муносабат билан уларнинг муваффақиятини тўғри тарзда мукофотлашдир.

Фарзандимизни мақташ уларни талтайтириб қўймайди, бу нотўғри тушунча. Ҳақорат ва камситиш би-

лан хатони тузата олмаганимиз сингари, уни мақташ билан ҳам «болача худбинлик» шаклланишига йўл очган бўлмаймиз. Шу сабабли, вазиятга кўра, тўғри суҳбатдош бўлишни, ўз ўрнида муносиб мукофот билан тақдирлашни билишимиз даркор.

Ҳикоя МЕН БИЛАН ЎЙНАЙСИЗМИ, ДАДАЖОН?

Ҳаёт ҳар биримизга турли ташвишларни турли кўламда тақдим қилади. Баъзан шу қадар тушкунликка тушиб, туннелнинг қарши тарафдаги – очик томони-ни ҳам кўра олмаймиз. Ҳа, ота-она сифатида, биз ҳам ҳақмиз. Унутишимиз мумкин бўлмаган нарса шуки, фарзандларимизга кўрсатадиган эътибор ва меҳр етарли даражада бўлмаса, келажакда ҳал қила олмайдиган муаммолар юзага келиши мумкин. Келинг, бир мурғак қалбнинг қуйидаги ҳикоясини тингласак.

Ота ҳолдан тойиб уйга қайтди. Нима қилса ҳам ота-ку, чарчаган бўлса-да, ундан алоҳида эътибор ку-тадиган фарзандлари борлигини унутмаслиги керак. Ичкарига кириши биланоқ, етти яшар ўғли дарров отасининг бағрига отилди. Отасига: «Дадажон, бир соатда қанча пул топасиз?» дея савол берди. Ота бундай саволни кутмаган эди, ҳеч ўйлаб ҳам ўтирмасдан «Катталарнинг ишига аралашма. Хўш, нима қиласан?» деди ўғлига бақирганча. Боланинг қатъиятини кўриб, «Шунчалик билишни истасанг, айтақолай, соатига 20 лира топаман», деб жавоб берди. Бу сафар бола отасидан 10 лира қарз сўради, у янада қизишиб, «Ўйинчоқларинг кўп бўлса, чўнтагингга ҳам ҳар куни пул бераман,

энди 10 лира қаердан чиқди? Хонангга бор, эшигининг ёпгин-да, дарсингни қил!» деди. Бола маъюс ҳолда хонасига кириб, эшикни ёпди ва йиғлай бошлади. Отаси ҳали ҳам тушуна олмас эди. Ўғли нега қарз сўради экан?

Орадан бироз вақт ўтиб, отанинг ғазаби босилиб қолди, ичини пушаймонлик ҳисси тўлдирди. Қанчалик чарчаган бўлмасин, болага бу қадар ғазаб сочишга ҳаққи йўқ эди. Дарҳол ўрнидан туриб, ўғлининг хонаси ёнига келди ва эшикни тақиллатганча, «Ўғлим, эшикни оча оласанми?» деди. Ўғлининг кўзлари йиғлаганидан шишиб кетган эди. Отаси жуда афсусланди ва узр сўради. «Сенга бироз олдин кўполлик қилганим учун афсусдаман. Кун бўйи ишлаб чарчаган бўлсам ҳам сенга бундай қилмаслигим керак эди», деди ва чўнтагидан 10 лира чиқариб, ўғлига узатди. «Мана ол, аммо ҳали ҳам қизиқяпман, бу пулни нима қиласан?» деб сўради. Бола севиниб кетиб, «Раҳмат, дадажон!» деди. Кейин у шкафини очиб, пул йиғиб қўяётган кутичасини олди ва тангаларини санади. Унинг нақд 10 лираси бор эди ва отасидан олгани билан қўшса 20 лира бўларди. Бунни кўриб, отаси янада қизиқиб қолди, «Пулинг бўлса ҳам нега мендан қарз сўрадинг, ўғлим?» деди. Ўғли: «Мен сотиб олмоқчи бўлган нарсам учун 20 лира керак эди», деб жавоб берди. Отасининг қизиқиши тобора ортиб, «20 лирага нима оласан?» деган саволига ўғлининг берган жавоби унга тарсаки бўлиб тегди: «Дадажон, ҳар кун жуда чарчайсиз ва мен билан ўйнашга вақтингиз йўқ. Мана сизга 20 лира. Бугун сиз билан бир соат бўлса ҳам бирга вақт ўтказмоқчи эдим, мен билан ўйнайсизми, дадажон?» деди. Ота ҳайратдан муздек қотган эди.

ЖАЗО БИЛАН ФАРЗАНД ТАРБИЯЛАБ БЎЛМАЙДИ

Муҳаббат ўрнига кўркув, мукофот ўрнига жазо, бу гўё уй эмас, концлагерга ўхшайди. Ҳа, дўстлар, афсуслар бўлсинки, баъзи уйлар шундай. Боланинг кўрганлари фақатгина қайғу, таъна-дашном ва қондалар. Ягона воқелик интизом, ягона борлиқ мантиқ. Ҳеч қандай ҳис-туйғу, ҳазилга ўрин йўқ, ҳамма нарса бўлиши керак бўлганидек бўлади. Бундай муҳитда нафақат инсон, балки гул ва ҳатто кактус ҳам ўсмайди.

Доимий равишда буйруқ ва тақиқлар остида ўсган, муваффақият ва муҳаббат ҳиссини татиб кўрмаган бола ўта носоғлом муҳитда ўсганлиги учун ҳар қандай таҳқирлашларга рўбаро келиши мумкин. Бундай болалар келажакда жамият учун жиддий хавф туғдириши мумкин. Бундай болалар доимий равишда бошқалардан буйруқ ва кўрсатмалар олишга одатланганлари ва ҳар бир муваффақиятли уринишлари тўхтатиб қўйилгани учун ўрганиб қолган тобеликлари сабабли ҳам ташаббускорлик хусусиятига эга бўла олмайдилар. Шубҳасиз, ўзлари муваффақият қозонишлари мумкин бўлган ишларни ҳам бошлашга, бажаришга қодир эмасликларини ҳис қиладилар.

Фарзандларимизнинг хулқ-атвори гўзал, тарбияли, қолаверса, жамиятга киришиб кета оладиган шахс бўлиб етишишини таъминлаш барчамизнинг умумий истагимиздир. Бироқ тақиқлар, таҳдидлар, ишончсизлик ва қўполлик билан бунга эришиб бўлмайди. Фарзандлар тақиқлар билан эмас, гўзал ахлоқ билан тарбияланишини унутмайлик. Ахир улар биздан фақатгина меҳр

ва эътибор кутадилар. Агар биз буни уларга кўп кўрсак, вақт ўтиши билан улар исёнкор хатти-ҳаракатларни намоён қилишлари, ҳаддан ошиш йўлига ўтишлари мумкин. Шу ҳолда фарзандларимиз ноаниқ, тушқун, ишончсиз ва ўзини кўрсатишга ҳамиша уяладиган шахсга айланиб қолиш эҳтимоли юқори. Шунинг учун унутмаслик лозимки, бирор иш бажартиришнинг, бирор тўғри қарор қабул қилдиришнинг йўли болага ўша ишнинг мақсадини, муҳимлигини идрок қилдириш ва унинг мазмунини аңлатишдир. Итоатдан, жазодан ва кўркувдан пайдо бўладиган муносабат доимий ҳам, самимий ҳам бўлмайди.

ФАРЗАНДЛАРИМИЗДАН АВВАЛ ЎЗИМИЗНИ ТАРБИЯЛАЙЛИК

Агар бола

- Агар бола ўз оиласида жанжалнинг гувоҳи бўлса, жанжаллашишни ўрганади;
- Оилада кўркув исканжасида яшаса, кўрқоқликка ўрганади;
- Оилада доимий равишда ўзига нисбатан ачиниш ҳиссини туйса, ўзини бечорадек ҳис қилишни ўрганади;
- Оилада ҳасад ичида улғайса, нафратланишни ўрганади.

Агар бола:

- Агар у оиласида ўзаро меҳр-муҳаббат муҳитида вояга етса, севиш нималигини ўрганади;
- Унга жасорат бериладиган оилада улғайса, ўзига ишонч пайдо бўлади;
- У ютуқлари қадрланадиган муҳитда яшаса, қадрлаш нима эканини ўрганади;

– Агар уни қадрлашадиган оилада камол топса, ҳаётида мақсади бўлади;

– Оилада унга ҳаққоний муомала қилинса, адолат нима эканлигидан хабар топади;

– Агар у меҳр-муҳаббат, дўстлик, табассум улашувчи кишилар орасида ва уни тушунадиган муҳитда яшаса, у дунё яшашга арзирли гўзал жой эканлигини тушунади.

Шу сабабдан, биз ота-оналар қуйидагиларни унутмайлик:

– Кулгили вазиятга туширилган бола уятчан-тортинчоқ бўлади;

– Доимо танқидга учраган бола ўзида айбдорлик ҳиссини шакллантиради ва ўзига ишончи йўқолади;

– Унга ишонч билдирилмаган бола келгусида ёлғончи ва фирибгар бўлиши мумкин;

– Гина ва нафрат ичида улғайган болада душманлик, адоват ҳисси пайдо бўла бошлайди;

– Унга нисбатан сабр билан муносабатда бўлинган бола бағрикенг бўлиб улғаяди.

– Қисқаси, биз қандай бўлсак, фарзандимиз ҳам шундай бўлади. Яъни барчаси бизнинг саъй-ҳаракатларимизга боғлиқ.

Олтинчи бўлим

УЙИМИЗ ЖАННАТГА
АЙЛАНСИН

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН ЭРКАК АЁЛИНИ АЛЛОҲНИНГ ОМОНАТИ ДЕБ БИЛАДИ

Оила учун масъул, энг аввало, эркак бўлади. Аллоҳнинг амри ила рафиқаси билан никоҳланади. Олдин бир-бирига ҳаром бўлганлар энди никоҳ билан ҳалол бўладилар. Эр аёлини Аллоҳнинг омонати деб билади. Омонат соҳибига ярашадиган муомала қилади. Аёлини бахтли қилиш учун барча ҳаракатларини эвазига савоб берилишини англаган ҳолда бажаради. Оилада муҳаббатнинг энг ашаддий душмани шайтон эканлигини яхши англайди. Аёлини шайтоннинг тузоғига туширмайди. У яна шуни билადики, иблиснинг энг катта мукофоти эр-хотин ўртасига совуқчилик туширишдир.

Сўнгги йилларда эр-хотин ўртасида пойга бошланди. Вазифалар аралашди. Турмуш ўртоклар орасида доимо жанжал ҳолати ҳукм сурмоқда. Ушбу мусобақанинг охири эса парокандаликдир. Бунда ғолиб бўлмайди. Биз жавобгарликни Раббимиздан оламиз. Энг аввал ўртак олишимиз керак бўлган зот Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламдирлар. Одатда, уйни таъминлаш эркакнинг зиммасида, унинг ички вазифалари аёлнинг жавобгарлигида. Турмуш ўртоклар бир-бирларини тўлдирувчи ҳамда ёрдамчидирлар. Вазифалар қатъий қоидалар билан эмас, муҳаббат билан бажарилмоғи даркор. Севиқли Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қизлари ва куёвларига айтган шу насихатларини қулоғимизга қуйиб олишимиз керак. У зот Алига: «Сен Фотиманинг кулисан», Фотимага эса: «Сен Алининг чўрисисан», деган эдилар. Бундай фазилатга эришган

турмуш ўртоқлар ўртасида муҳаббат ҳеч қачон битмади. Аммо биз аслий қадриятларимизни йўқотдик. Қад-бимизни кибр эгаллади. Ўлчовсизликни ўлчов деб қабул қилдик.

Раббимиз шундай буюрган:

«... ва улар ила маъруф ҳолатда яшанг. Агар уларни ёқтирмасангиз, ажаб эмаски, Аллоҳ сиз ёқтирмаган нарсада кўпгина яхшиликларни қилса». (Нисо сураси, 19-оят)

Ҳабибимиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам шундай марҳамат қилганлар:

«Аёлларга доимо яхшилик қилинг! Улар сизнинг хузурингизда омонатдирлар!» (Абу Довуд ривояти)

«Сизларнинг яхшиларингиз ўз аҳли аёлига яхши муносабатда бўлганингиздир. Мен сизларнинг ичингизда ўз аҳли-аёлига энг яхшисиман». (Термизий ривояти)

Ҳикоя

ОШИҚ ИЛА МАШУҚАНИНГ ҚИССАСИ

Ошиқ ёрининг оstonасига келиб, эшикни тақиллатди. Севгилиси ичкаридан: «Ким бу эшикни тақиллатаётган?» деб сўради.

Ошиқ: «Менман, мен!» дея жавоб берди.

Маҳбуба: «Сен бўлсанг, кет бу ердан! Сен ҳали камолга етганинг йўқ», деди.

Бечора ошиқ ноилож ортига қайтиб кетди. Кун сайин уни ишқ азоби ва севгилисининг ҳасрати чулғаб борарди. Орадан роппа-роса бир йил ўтгач, яна маҳбубасининг эшигини тақиллатди. Ичкаридан: «Ким бу?» деган таниш овоз янгради.

Ошиқ: «Эй махбуба, бу сенсан сен!» деди.

Махбубаси: «Ичкарига мархабо! Бу уй тор. Унга фақатгина бир жон сиғади. Ип икки хил бўлса, нина тешигидан ўтмайди. Модомики, сен бирсан, келавер!» деди.

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН ЭРКАК БАНДА МУКАММАЛ ЭМАСЛИГИНИ БИЛАДИ

Бировнинг айбига кўра муомала қилиш ноқис кишиларнинг ишидир. Аҳли аёлининг айбларини излайдиган айғоқчи эмас, ўз камчиликларини тузатишга уринадиган киши мўминдир. Ўзининг айбларини билиб, тузатишга уринадиган кишилар бошқаларнинг, айниқса, аҳли аёлининг камчиликларини кўра олмайдилар.

У шуни ҳам биладики, камчиликсиз дўст излаган, дўстсиз қолур. Умр йўлдошидан нолийдиган дўстларимдан шуни сўрадим:

«Аёлингнинг камчилигини кўрдинг. Ҳаммасини тўғри деб қабул қилайлик. Кўплаб уринишларингга қарамай, уларни тузата олмадинг. Ажрашишни хоҳлайсан. Бу ҳам қабул, дейлик. Хўш, кейинги турмушингда айни шу ҳолатлар содир бўлмаслигига кафолат борми? Йўқ. Бундай вазиятда сабр деб аталмиш ибодатга мурожаат қилиш лозим. Сабрнинг сўнги ҳаловатдир. Негаки, Аллоҳ сабр қилгувчиларни севади ва улар билан биргадир. Вазиятга шу тарафдан қараган одам оиласини асраб қолади. Ҳузур-ҳаловати бардавом бўлади.

Ақлли киши турмуш ўртоғининг ҳар хатосини танқид қилувчи эмас, уларни тузатишда ёрдам берувчи бўлади.

Набавий тавсия!

«Амин бўлмангки, ёмон амаллар қилиб юрган киши яхшилик йўлига ўтиб, яхшилик узра кетиши мумкин. Ва яна амин бўлмангки, яхши амаллар қилиб юрган киши ёмонлик йўлига кириб, ёмонлик узра вафот этиши мумкин. Шунга кўра, ўз нафсингиз ҳақида билганларингиз (қусурларингиз) сизни бошқалар билан машғул бўлишдан тўссин».

(Ромуз ал-Аҳадис 296/5)

Пайғамбаримиз (с.а.в.)нинг Абу Зар розияллоҳу анҳуга қилган насиҳатлари:

- Сенга Аллоҳдан қўрқишни насиҳат қиламан. Зеро, Унга нисбатан қўрқув жамики ишларнинг зийнатидир.
- Қуръон ўқишни, Аллоҳни зикр қилишни тавсия қиламан. Зеро, бу сенинг самоларда эсланишингга сабаб, Ер юзиде эса сен учун нурдир.
- Сукутинг узоқ бўлишини насиҳат қиламан. Аммо эзгу сўз бундан мустасно, зеро, сукут сендан шайтонни узоқлаштиради ва дин ишларида сенга ёрдамчи бўлади.
- Кўп кулишликдан ҳам узоқ тур. Чунки бу қалбни ўлдиради, юзнинг нурини кетказади.
- Мискинларни яхши кўр, улар билан бирга бўл.
- Ўзингдан қуйидагиларга назар ташла, юқоридагиларга эмас. Зеро, Аллоҳнинг сенга берган неъматларини қадрлашинг учун айни шу иш муносибдир.
- Қариндошинг сен билан алоқани узган бўлса ҳам уни зиёрат қил.
- Оғир бўлса-да, ҳақиқатни сўзла. Аллоҳ йўлида маломатчининг маломатидан қўрқма.
- Ўз нафсинг ҳақида билганларинг сени бошқалар билан машғул бўлишдан тўссин. Қилган ишларингда ўзингни улардан устун қўйма.

Қуйидаги уч хислатнинг мавжудлиги инсонга айб сифатида кифоя қилади:

- Ўз айбини билмай, ўзганинг айбини кўриши;
- Ўзида ҳам айна ҳол бўлса-да, бошқалар учун буни уятли ҳол деб санаши;
- Биродарига азият етказиши.

Эй, Абу Зар! Эҳтиёткорлик каби ақл, ўзини ҳаром ёки шубҳали нарсалардан сақлаш каби тақво, хушфёъллик каби шараф йўқдир.

(Ромуз ал-Аҳадис 157/4)

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН КИШИ АЁЛИНИНГ КЎНГЛИНИ ОЛИШНИ БИЛАДИ

Инсон яхшиликка ошнодир. Хонадонини жаннатга айлантирмоқчи бўлган киши гўзал сўзлар, илтифотлару ҳадялар билан аёлининг қалбини забт этади. Ҳаётидаги бир хилликка барҳам беради. Аёли ва ўзи ўртасидаги муҳаббатни давомий қилади. Табассум ва ширинсўз билан қалб музларини эритиб юборади. Ва унинг ўрнини илиқ баҳор нафасларига тўлдиради.

Ҳадя – уни тақдим этган инсон сизни қадрлашининг нишонасидир. У севгининг мустаҳкамланишига хизмат қилади. Баъзан жуда оддий совға бўлса ҳам орадаги адоватни кетказади.

Раббимиз бу ҳақиқатни бизга шундай баён қилган:

«Яхшилик билан ёмонлик баробар бўлмас. Сиз (ёмонликни) гўзалроқ (муомала) билан даф қилинг! (Шунда) бирдан сиз билан ўрталарингизда адоват бўлган кимса қайноқ (қалин) дўстдек бўлиб қолур».
(Фуссилат сураси, 34-оят)

Суюкли Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бу оятни ҳаётга татбиқ этишда бизга энг яхши ўрнак бўлганлар. Неча бор неча юракларни забт этганлар. Душман томондагиларни ҳам ўзларига яқин дўст қила олганлар. Сиз ҳам ҳаётингизда буни бажариб кўришингиз мумкин. Моддий аҳволи яхши бир дўстим ҳар доим яқинларига, ходимларига ҳадя улашади. Ва бундан ўзи жуда мамнун бўлади. Атрофидагилар эса аҳволи яхши деб, унга совға билан жавоб қайтаришмайди. Бир куни бир дўсти унга совға юборди. Гарчи эҳтиёж сезмаган нарсаси бўлишига қарамай ўшанда: «Совғадан бунчалар қувонишимни ўйлаб ҳам кўрмас эдим. Агар мен эҳтиёж сезмаган нарса учун шунчалар суюнсам, ким билсин, муҳтожлар қанчалик қувонар экан», деган эди.

Оилада совға улашишнинг аҳамияти катта. Инсоний фитратларни энг яхши билгувчи, қалбларимиз султони Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам **«Ҳадялашинг, бир-бирларингизга муҳаббатли бўласизлар»**, деган эдилар.

Мана шу кунларда бир даста гул юракларга баҳор нафасини олиб киродади. Буни кўп кўрманг, турмуш ўртоғингиздан буни аяманг. Севгингизни илк кўргандаги каби давом эттиринг. Яна кимларнидир ширинликлар билан хурсанд қилиш мумкин. Юртни забт этишдан қалбни забт этиш муҳимроқ. Шу жойда яқин тарихимиздан ибратли воқеани айтиб ўтиш ўринли деб ўйлайман.

ИСТАСАНГ ЁҒГА БОТИР, ИСТАСАНГ АСАЛГА

Яҳё афанди даргоҳ курдирганида ўша маконда Ортақўй юнонлардан бошқа ҳеч ким йўқ эди. Бир куни бир юнон чўпон қўйларини ўтлатиб юрганида қўйлардан иккитаси ўша даргоҳга кириб кетибди. Қўйларини чиқариш мақсадида даргоҳнинг боғига кирган чўпон бир дарвешнинг:

«Нимани излаяпсан?» деган саволига, «Қўйларимни излаяпман», деб жавоб берди, чўчиб тушиб.

Чўпонни кўрган Яҳё афанди «Келақол, қара... Қўйларингни истайсанми ёки ўзингними, ёки иккисини ҳамми?» деб чўпонни қулайроқ жойга ўтиришга таклиф қилди.

Яҳё афанди «Сариёғ, асал ва нон келтиринглар», деб буюрди. Дастурхон тузалгач, Яҳё афанди юнон чўпонга: «Келақол, қани... Бисмиллоҳ, мана сариёғ ва асал. Истасанг ёғга ботир, истасанг асалга», деди.

Бундай ёқимли муҳитдан сўнг, чўпон қўйини эмас, ўзини танлади. Ўша куни ўша ҳодиса сабаб мусулмон бўлгани учун исми Балабан (асалга ботир) бўлиб қолди.

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН КИШИ АЁЛИНИ УЙИГА ҚАМАБ ҚЎЙМАЙДИ

Табиийки, оиланинг ташқи вазифалари эркак кишининг бўйнида бўлса, унинг ички вазифалари аёл кишининг зиммасидадир. Сўнгги пайтларда бунга истисноли ҳолатлар кўпайди. Биз бу ўринда эркаклар ўз аёллари билан кўпроқ вақт ўтказишлари муҳимлигига диққат

каратмоқчимиз. Пайғамбаримиз сафарга чиққанларида аёлларидан бирини ўзлари билан олиб кетар эдилар. Улар билан гоҳ-гоҳида мусобақаланиб турардилар. Уларнинг мароқли ҳордиқ чиқаришлари учун эътибор қаратардилар.

Таассуфки, маълум муддат бу борада кўплаб хато-ларга йўл қўйилган. Аёллар болалари билан уйда ўтиришга маҳкум этилган. Уларнинг жисмоний эҳтиёжлари қондирилган бўлса-да, маънавий эҳтиёжлари эътиборга олинмаган. Жиддий хатолар бўлган. Балки айни хатоларни, айниқса, бошқа ҳудудларда давом эттираётганлар ҳали ҳам бордир. Бу инсоний ёки исломий хатти-ҳаракатлар эмас. Бу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларига ҳам тўғри келмайди. Турмуш ўртоғимизни мамнун этиш Раббимизнинг розилигига эришиш демакдир. Чунки турмуш ўртоқларимиз Аллоҳнинг бизга инъомидир. Шу билан бирга уларга яхшилик қилиш суннат амаллардан саналади. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам аёлларига доим яхши муомалада бўлганлар.

«Сизларнинг яхшиларингиз ўз аҳли аёлига яхши муносабатда бўлганингиздир. Мен сизларнинг ичингизда ўз аҳли-аёлига энг яхшисиман». (Термизий ривояти)

Бахтли қилган, бахтли бўлади. Турмуш ўртоғингизни бахтли қилиш фарзандлар тарбиясига катта таъсир кўрсатади. Охиратда оладиганимиздан аввал, бу дунёда олдиндан олинадиган бир мукофот бор. Бунга тарихдан бир мисол келтирайлик.

Ҳорун ар-Рашид вазири билан айланиб юрганида, богида хурмо кўчатларини экаётган бир чолни кўриб

қолди. Салом берганидан кейин улар ўртасида қуйида-
ги суҳбат бўлиб ўтди:

«Хорманг, нималар қияпсиз?»

«Хурмо кўчатларини экяпман».

«Яхши, сиз экаётган бу кўчатлар қачон ўсиб, мева
бера бошлайди?»

«Ким билади, балки ўн, балки йигирма йилдан кейин
ўсар ва мева беришни бошлар».

«Унда, унинг ҳосилини кўра оласизми?»

«Бу ёшим билан кўра олмайман. Аммо биздан аввал-
гилар ўтказган дарахтларнинг мевасини биз едик. Энди
биз ҳам ўзимиздан кейинги авлодлар учун шу хурмо кў-
чатларини экяпмиз».

Бу жавоб Ҳорун ар-Рашидни мамнун қилгани сабаб
унга бир қоп олтин берди. Чол Аллоҳга ҳамд айтиб:

«Эккан дарахтим шу заҳоти мева берди», деди.

Унинг бу сўзларидан кейин Ҳорун ар-Рашид яна бир
қоп тилла ҳадя қилди. Чол:

«Ҳамманинг эккан дарахти йилига бир марта ҳосил
беради, мен эккан дарахт эса шу онда ва икки бора ҳо-
сил бера бошлады...» деди.

Набавий тавсия!

*«Бир киши аёлига муҳаббат билан боқса ва аёли
ҳам унга шу кайфиятда юзланса, Аллоҳ таоло икка-
ласига ҳам раҳмат назари билан қарайди ва қўлла-
рини қўлларига қўйганларида иккаласининг ҳам гу-
ноҳлари бармоқлари орасидан тўкилиб кетади».*

(Имом Муслим ривояти)

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН ЭРКАК
АЁЛИНИНГ ҚОБИЛИЯТЛАРИ ЮЗАГА ЧИҚИШИДА
УНГА ЁРДАМ БЕРАДИ

Ҳар инсон бир мўъжиза демакдир. У Аллоҳнинг ўзига хос дизайни. Кундалик ҳаётнинг монотонлигини бузиш усулларида бири бу – ўзимиз севган нарсалар билан банд бўлиш. Бу, шунингдек, чарчаган пайтимизда дам олишнинг яхши усули ҳамдир. Раббимиз бизларни шундай ҳидоят қилади: **«Бас, албатта, қийинчилик билан осончилик бордир. Албатта, қийинчилик билан осончилик бордир. Фориг бўлсанг, (ибодатга) урингин».** (Шарҳ сураси, 5 – 7-оятлар)

Бўш фурсат топишимиз биланок хайрли ишга уринишимиз буюрилган. Нафсни яхшиликлар билан машғул қилиш яхши инсонларга хос иш. Агар биз нафсимизни хайрли ишга ундасак, у шайтонга кулоқ тутди. Шайтондан дарс оладиганларнинг ҳоли эса барчамизга аён. Унга имкон бермаслик учун аёлимизнинг махсус қобилиятларини юзага чиқаришда ёрдамчи бўлайлик. Уларнинг вақти мароқли ўтиши учун чиройли шароит яратайлик. Уларни рағбатлантириб, муваффақиятларини қадрлайлик.

Масалан, кашта тикиш, абру санъати, безак бериш курслари билан шуғуллантириш, дунё ва охират саодатига сабаб бўлувчи хайрия ишларида қатнашиш каби. Маҳалладаги етимларни топиб, уларга суянч бўлиш қандай чиройли амал. Ёки Куръон ўқишни билмаган кўни-кўшнларга Куръон ўқишни ўргатиш Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи вассаламнинг мактовларига сазовор ишдир.

Сизга Германияга биринчи марта борганимда танишган, кейинчалик бир неча бор қўшма лойиҳалар устида

мен билан бирга ишлаган, сўнгги лойиҳамиз – «Ишқнинг уйи» китобини биргаликда ёзган, ногирон бўлишга қарамай, қобилиятлари ила эътиборимни тортган синглим Гулсерен Кумуш ҳақида айтиб ўтмоқчиман.

У ҳаётга шундай қарар эди:

«Биз Аллоҳ томонидан яратилдик. Аллоҳ бизга ақл, ирода берди. Мақсадимиз Унинг дини билан яшаш бўлиши керак. Биз ҳозир Аллоҳнинг дини унутилган жамиятда яшайпмиз. Мусулмонлар бор, аммо улар ташқаридан ўзларини мусулмондек кўрсатиб, Ғарбга тақлид қилган ҳолда ҳаёт кечиришмоқда. Улар бундай ҳаёт тарзидан воз кечишлари керак».

Туғилганидан буён жисмоний ногиронлиги унга тўсиқ бўлмади. У ижтимоий бирдамлик уюшмасига асос солди, ногиронлар аравачасида ҳаёт кечирган ҳолда уч дона китоб ёзди.

«Ногиронлигим мени ҳаётдан тўсиб қўймади», деган 39 ёшли Гулсерен Кумуш бир гуруҳ кўнгилли аёллар билан учрашиб, 2007 йилда Дуисбургда ташкил этилган «Антология бирдамлик уюшмаси»нинг асосчи президенти бўлди. Мазкур уюшма аёллар учун анъанавий курслари ва болалар учун мўлжалланган лойиҳалари билан расмий таълим муассасаси мақомини олди. Унинг ўз тилидан қисқа парчалар:

«Мен, Гулсерен Кумуш, асли трабзонликман. 1972 йилда туғилганман, Дуисбургда яшайман. Менда туғма орқа мия мушаклари атрофияси мавжуд. Ҳар куни ҳаётда олдинга силжиш учун куч топиб, яшаб қолишга интиламан. Мендан аввал опам ҳам худди шундай хасталик билан дунёга келган, у беш ёшга ҳам етмасдан вафот этган. Шифокорлар менинг 10 йил яшашимни

тахмин қилишган эди. Аммо ҳаёт берган Раббим мени ҳали ҳануз яшатмоқда.

Уюшмамиз билан «Исломий оила қандай бўлиши керак?» номли лойиҳаларни амалга оширяпмиз. Ҳар ойлик конференциялар, ҳафталик семинарлар ва уй суҳбатлари бўйича фаолиятларимиз узлуксиз давом этиб келмоқда. Биз ассоциация сифатида кўнгиллилар билан ўз агентлигимизни туздик. Мақсадимиз эса Европада тобора авж олиб бораётган «кексалик муаммолари»га ечим топиш. Кекса ёшдаги кишилар ё қариялар уйида, ёки ўз уйларида қаровсиз ёлғиз ташлаб кетилмоқда. Бундай ижтимоий муаммо анча томир отганлигини кўргач, «Ҳар оилада бир оқсоқол» лойиҳасини бошладик. Ушбу лойиҳамиз билан Дуисбург шаҳар ҳокимлигининг муваффақиятли мукофотиға лойиқ деб топилдик. Улар лойиҳамизни маблағ жиҳатидан қўллаб-қувватлашларини айтишди. Мени ҳамиша ўйга толдирадиган нарсаси шуки, ҳаракатланиб турган мана шу уч бармоғимнинг ҳисобини Раббимга қандай бераман? Шу уч бармоқ билан Аллоҳ учун яна нималар қила оламан? Биламан, ҳисоб сўраладиган кунда, нафақат қилганларим учун, балки бажара олишим мумкин бўла туриб, қилмаганларим учун ҳам Раббимга ҳисоб бераман. Мени ҳамиша сергак қилиб турган нарсаси қиёмат кунининг хавотиридир».

АЛЛОҲ УЧУН ОЁҚҚА ТУРИНГ!

Келинг, ушбу бобни у бутун инсоният учун берган сабоқ билан яқунлайлик. Гулсерен хонимни Анадўлунинг бир вилоятидаги анжуманга таклиф этишди. Зал аёл томошабинлар билан тўла. Гулсерен хоним но-

гиронлар аравачасида микрофон қаршисига ўтиради ва дастур бошланади. У ўз тақдимотини ғайриоддий тарзда бошлайди:

«Илтимос, ўрнингиздан тура оласизми?»

Бутун зал тик турди, қизиқувчан нигоҳлари билан изоҳ кутишарди, аммо ҳеч қандай изоҳ йўқ.

«Марҳамат, ўтиринг». Шу он яна ўша таклиф билан залга иккинчи бор юзланади ва «Яна ўрнингиздан турсангиз», деди. Томошабинлар хоҳламасдан бўлса ҳам, иккинчи бор ўрниларидан туришди. Аммо ҳеч ким бунинг сабабини англай олмади. Улар иккинчи марта ўринларига ўтирганларида, Гулсерен хоним жуда совуққонлик билан учинчи маротаба улардан туришларини сўради:

«Илтимос, яна бир бор ўрнингиздан тура оласизми?»

Залдаги довдираб қолган ва хижолатли кўзлар ила боққан томошабинларнинг аксарияти ўрнидан турмади, баъзилар хижолатдан ўринларидан туришди.

Гулсерен хоним ғоят сокинлик билан бу ҳолатни изоҳлаш учун шундай унутилмас сўзларни айтди:

«Илк бор сизлардан туришингизни сўраганимда, сиз дарҳол турдингиз. Гарчи иккинчи бор туришга унчалик рози бўлмасангиз ҳам одоб билан яна турдингиз. Учинчи марта илтимос қилганимда эса кўпчилигингиз, ҳатто турмадингиз ҳам. Ҳозир мен сизларга оёққа тура олиш қандай буюк неъмат эканлигини қай тарзда англатсам экан? Оёққа тура олиш сизларга Аллоҳ таолонинг улкан икромии эканлигини қандай изоҳлай? Юра олиш Аллоҳнинг лутфи, карами эканлигини сизга қандай баён қилай? Йиллар бўйи Раббимга, «Ё Раббим, бир бор бўлса ҳам оёқда туриб намоз ўқий олишнинг таъмини то-

толаманмикан?» деб, қанчалик ёлворганимни сизга яна қандай англатай?

Кучингиз, қувватингиз бор экан, жисмоний соғлиқ, рухий саломатлик, ақлий соғломлик сизни тарк этмаган экан, Аллоҳ учун оёққа туринг. Унинг учун йўлгачикинг. Унинг йўлида қадам босинг. Оёқларингиз толсин. Чуқур нафас олинг. Вужудингиз терласин».

Бу сўзлардан сўнг ҳам яна нима дея олардим? Гулсерен Кумуш у ерни ортида асл тўсиқ нима эканлиги ҳақида катта эслатма қолдириб, тарк этди. Раббим у каби инсонларни чин маънода англай олишни ва жаннатда уларга кўшни бўлишни насиб айласин.

Шифокорлар кўпи билан 10 йил яшайди деган Гулсерен Гумуш 39 ёшида бу дунё имтиҳонини яқунлади. Уни сўнгги йўлга кузатиб, видолашмоқчи бўлганлар дафн маросими ўтказилган Дуисбург масжидида тўпланишди. Масжид ҳовлиси гавжум оломон билан тўлиб кетганидан жаноза намози шу масжид атрофидаги очик майдонда ўқилди.

Жаноза намозида иштирок этганлардан бири, Дюсселдорф бош консули Фират Сунел жаноза намозидан олдинги нутқида, «Гулсерен Кумуш ўзининг кичкинагина аравачасида ўтказган қисқагина ҳаётида анчагина серсавлат ва ҳар қадамидан ер гурсиллайдиган бизга ўхшаш кўплаб одамлардан кўра буюк ишларни бажарди. Қисқагина ҳаётига шундай хизматлар, фойдали ишларни сиғдира олдики, биз уни ҳамиша муҳаббат, ҳурмат билан хотирлаймиз. Жойи жаннатдан бўлсин», деди.

Жойи жаннатдан бўлсин...

Энди биз нималар қила олишимиз ҳақида суҳбатлашамиз.

Набавий хушхабар!

«Мўминнинг ишидан ажабланиман. Албатта, ишининг барчаси хайрлидир, бу нарсa мўминдан бошқа ҳеч кимда бўлмайди. Агар унга бирор хурсандчилик етса, шукр қилади, бу унга хайрли бўлган бўлади. Агар унга бирор хафалик етса, сабр қилади, бу ҳам унга хайрли бўлган бўлади». (Имом Муслим ривояти)

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН ЭРКАК МУАММОСИНИ УЙИГА ОЛИБ КЕЛМАЙДИ

Уйимиз хузур-ҳаловат ва бахт маконидир. Бу ерни жаннатга ёки жаҳаннамга айлантириш ўзимизнинг кўлимизда. Оиласига масъул эркак ишини уйига олиб кирмаслиги керак. Негаки, ишдаги муаммоларини уйга олиб келиб, оила ҳаловатига путур етказади. Ўзимиз яшайдиган жойнинг ҳаққини адо этмоқ бурчимиздир. Ишдаги кайфият билан уйга қайтмайлик.

Вақти-вақти билан шу каби вазиятларга боғлиқ шикоятларни эшитамиз. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар бир масалада бўлгани каби бу борада ҳам ўрнатилган қоидалар керак бўлган энг яхши намунадирлар. У зотдан-да бандроқ, у зотдан ҳам кўп иши бўлган, у инсондан ҳам кўпроқ масъул кимдир борми орамизда? Аммо шуларга қарамай, у зот оилаларни энг бахтли қилган инсон сифатида энг муносиб ўрнатилган бўлиб қолдилар.

Эркаклар ишда нақадар толиқиб чарчасалар, аёллар ҳам уй юмушлари, фарзанд тарбияси билан камида шу қадар чарчайдилар. Турмуш ўртоқлар бир-бирларига юк бўлишга эмас, бир-бирларининг юкини енгиллатишга уринсалар, ўша уй хузурга тўлади.

Уйга салом берган ҳолда, табассум билан кириб, аёлининг юзига бокиб, ҳол-аҳвол сўраш оилада тинч муҳит яратиш учун энг яхши бошланғичдир. Аёл ҳам шунга муносиб тарзда кутиб олса, на дард қолур ва на муаммо. Бироқ биз ҳаммамиз буларни энг аввал қарши тарафдан кутамиз. Ҳолбуки, чин мўминга ёмонликка ҳам яхшилик билан жавоб қайтариш ярашади. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай деганлар:

«Уч нарса борки, улар кимда мужассам бўлса, Аллоҳ унинг ҳисобини осонлаштиради ва Ўз раҳмати ила жаннатига киргизади. Маҳрум қилганга эҳсон қилиш, зулм қилганни кечириш, йўқламайдиганни зиёрат қилиш».

(Ромуз ал-Аҳадис, 263/7)

Турмуш ўртоғимиз динимизни камолга етказувчи ҳамроҳимиздир. Унга гўзал муносабатда бўлайлик.

УЙНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН ЭРКАК АЁЛИНИНГ КАМЧИЛИКЛАРИНИ КЕТКАЗИШДА УНГА ЁРДАМЧИ БЎЛАДИ

Кўп ҳолларда, турмуш қуриш борасида, гарчи ахлоқи гўзал инсонни танлаш тавсия этилган бўлса-да, чиройлиси афзал кўрилади. Чунки юзи гўзал инсон билан турмуш қуриш бир кун, ахлоқи гўзал одам билан оила қуриш эса бир умр инсонни бахтли қилади. Биз буни билсак ҳам нафс билан муроса қилиш қийиндек туюлади кўпинча. Турмуш қураётганингизда, нафсининг йўлига кириб, хатога йўл қўйган бўлсангиз, сиқилманг. Ҳаракат, ғайрат қилинг, турмуш ўртоғингизга унинг маънавий оламини бойитишда кўмакчи бўлинг.

Аёлингизнинг камчиликларини танкид қилиш ўрнига унга таклифлар беринг. У билан рухий озика бўлувчи суҳбатлар қулинг. Сиздан чиройлироқ яшайдиган oilalar билан дўст тутинг. Уларникига меҳмонга боринг, ўзингиз ҳам уларни уйингизга таклиф қилинг. Инсон ўз дўстининг динидадир. Унга дўстлари анчагина таъсир кўрсатади. Ўзингизни ривожлантирадиган асарлар ўқинг.

Аёлингизни ёлғизлатиб, уни сериалларга асир қилиб қўйманг. Шунинг унутмайликки, аёлимиз бизнинг мусулмон биродаримиз, тан маҳраимиз, фарзандларимизнинг онаси, йўлдошимиз ҳамда сирдошимиздир. Унга берган ёрдамимиз ўзимизга берган кўмагимиздир. Чунки фарзандларнинг вояга етишида оналарнинг роли биз оталарникидан кўра анча кўп. Фарзандлар билан оналари орасида сўт билан боғланган маънавий ришта бор. Онанинг камолоти — бир авлоднинг камолотидир. Қанча ҳаракат қилинса арзийди. Бизнинг узоқ замонлардан бери орзуимиз ва тилагимиз келажакдаги оналарни ўз маданиятимиз ва эътиқодимизга кўра тарбиялашдир. Турмуш қуришдан олдин oila мактабида таълим олиб, никоҳ қурилса, нақадар яхши бўлар эди. Иншааллоҳ, шу кунларни ҳам кўраимиз.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам келтирган илоҳий баёнда, айниқса, эркакларга хитоб қилиб, эркакнинг аёли билан чиройли сўзлашиши, аёлига гўзал муносабат кўрсатиши, агар унда ўзига ёқмаган нарсани кўрса ҳам жанжал чиқармай, буни ажрашишга сабаб қилмай, буларга сабр қилиши тавсия қилинган. Шунда унга ўзи билмаган бошқа жойдан мукофотлар берилиши (Нисо сураси, 19-оят) ваъда қилинган. Бундай тавсия турмуш ўртоқлар ўртасидаги тотувлик нақадар муҳимлигини кўрсатади.

Пайғамбаримиз аёлларига азият етса, уларга ғамхўрлик қилар, йиғлаётганини кўрсалар, уларни юпатар, кўллари билан кўз ёшларини артиб, уларни йиғлашдан тўхтатардилар. Масалан, кунлардан бир куни София онамизнинг маҳзун юрганларини кўрдилар. Бошқа аёлларидан бири София онамизнинг яҳудий эканлигини айтиб, буни юзларига солиб: «Эй, яҳудий қизи», деган экан. Онамиз бу ҳолатни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга айтдилар ва хафа бўлдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам онамизга шундай тасалли бердилар: «Агар яна сенга шундай гап айтишса, уларга шундай жавоб бер: «Менинг отам Ҳорун алайҳиссалом, амаким Мусо алайҳиссалом, турмуш ўртоғим эса Муҳаммад алайҳиссаломдирлар. Сиз менга нимангиз билан мактаняпсиз?»

Бундай мукамал ечим кимни ҳам қувонтирмайди?! Шундай ҳам бўлди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам онамизнинг ҳузуридан кетар эканлар, София онамиз бутун қайғуларидан халос бўлган эдилар.

Оиша онамизнинг фарзандлари йўқ эди. Шу сабабли кунялари ҳам йўқ эди. Ўша вақтларда арабларда куняга жуда катта аҳамият бериларди. Оиша онамиз бу масалада ғам чекардилар. Бир куни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга шу ҳақида сўз очдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай дедилар: «Сен жиянинг Абдуллоҳ ибн Зубайрни ўзингга фарзанд қилиб оласан ва унинг исми билан куняланасан».

Шундан сўнг Оиша онамиз жиялари Абдуллоҳ ибн Зубайрга нисбат берилиб, Умму Абдуллоҳ деган куняни олдилар.

Набавий ахлоқ эркакларни ўз аёлининг кўнглини олишга, уни руҳлантиришга ундайди.

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН ЭРКАК НАРСА ТАНЛАШДА, АВВАЛО, АЁЛИНИНГ ФИКРИНИ СЎРАЙДИ

Эркаклар умрининг кўп қисмини уйдан ташқарида ўтказади. Уйқуда бўладиган вақтини кўшиб ҳисобласак ҳам уйда ўтказадиган вақтлари барибир оз. Аёллар деярли барча вақтларини уйда ўтказишади. Улар уй жиҳозларидан кўпроқ фойдаланадилар. Шундай қилиб, нарсa танлашда биринчи навбатда уларнинг фикрини олиш яхши бўлади. Қолаверса, бу ҳам уларни кадрлашимизнинг нишонаси бўлади ҳамда уйда хотиржам вақт ўтказишларига ёрдам беради.

Аёлимиз бизга Раббимизнинг омонати бўлганлиги учун ўзимизни омонат эгасига муносиб шаклда тутишимиз даркор. Биз уларни ошхонага асира қилмаслигимиз керак. Ошхона ишларида ҳам уларга ёрдам берайлик. Аёлимизнинг қалби ёрдам олганини ҳис қилиши билан бундай хатти-ҳаракат унинг севгисини янада оширади. Орамиздаги муҳаббат янада мустаҳкамланади.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам аёлларига ёрдам берардилар. Уй юмушларида уларга кўмаклашардилар. Ёрдамчилари, хизматчилари йўқ эди. Либосларини муборак қўллари билан ўзлари тикиб ямоқлар, узилиб қолган тугмаларини тикиб, чорваларини ўзлари соғар, оёқ кийимларини ҳам ўзлари таъмирлар, ўз хизматларини ўзлари қилардилар. Бозордан олган молларини ўзлари таширдилар, фарзандлар тарбиясида ҳам аёлларига ёрдамлашардилар. Набиралари Умоманинг юзидаги доғни кўришлари билан ҳеч кимга айтмай, ўзлари унинг юзини артиб қўйганлар.

Зайд розияллоху анхунинг ўгли Усома розияллоху анху ерга йикилиб, юзи қонаганда, югуриб бориб уни турғизиб: «Агар Усома киз бўлганида, уни зеб-зийнат билан безаб, чиройли либослар кийдирар эдим», деганлар.

Табиатан нозик бўлган аёлларга одамгарчилик билан муносабатда бўлишни зулм деб кўрувчилар ҳақида нима дейиш мумкин, билмайман. Афсуски, олатларимиз диндан устун бўлиб қолган. Бизда тузатилиши керак бўлган салбий ҳолатлар мавжуд. Унутмайлик, аслиятга қайтган инсонлар ғалаба қозонади.

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН ЭРКАК АЁЛИНИНГ ОИЛАСИНИ ҲУРМАТ ҚИЛАДИ

Оилавий бахтнинг омилларидан бири оила катталарига кўрсатиладиган ҳурматдир. Аксинча, оиладаги жанжалнинг энг осон йўли турмуш ўртоғининг оила аъзоларини кўпол сўзлар билан ҳақоратлашдир. Турмуш қураётган экансиз, турмуш ўртоғингизнинг оиласига, айниқса, онасига эътиборли бўлишингиз кераклигини ўнлаб тажрибаларимиз исботлаган. Агар унинг онаси билан яхши муносабатда бўлсангиз, бу жуда чиройли рўзғор бўлади. Агар бундай бўлмаса, сизни оғир синов кутиб туради, демакдир. Ушбу қоидага амал қилиб, улар билан яхши муносабатда бўлсангиз ҳаёт осонлашади.

Турмуш ўртоғимизнинг оиласига ҳурмат кўрсатишда камчиликка йўл қўймайлик. Вақти-вақти билан уларга ҳадялар улашайлик. Аёлимиз оиласидагиларни зиёрат қилганда унга ҳамроҳ бўлайлик. Чунки Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам шундай деганлар:

«Барака катталар биландир. Кичикларимизга раҳм-шафқат қилмаган ва ёши улугларимизнинг ҳурмати билмаган биздан эмас».

(Ромуз ал-Аҳадис, 195/1)

Ҳабибимиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аёллари билан муносабатларидаги яна бир диққатга сазовор жиҳат аёлларининг яқинларига, дугоналарига эътибор кўрсатишлари, вақти-вақти билан уларга ҳадя жўнатишлари эди. Масалан, у зот уйларига ташриф буюрган ёши катта бир аёлга илтифот кўрсатган эдилар. Оиша розияллоҳу анҳо бунинг сабабини сўраганларида, «Эй Оиша, бу аёл Ҳадичанинг дугонаси. У соғлиғи яхши вақтида ҳам бизникига ташриф буюрар эди. «Дўстликка садоқат иймондандир», деганлар. У зот бу ишни Ҳадича онамизга бўлган муҳаббатларининг бир белгиси деб билганлар. Шу билан бирга, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар сафар кўй сўйилганида, Ҳадича розияллоҳу анҳонинг дугоналарига ҳам улуш юборар эдилар.

Оиладаги тинчлик ё нотинчликнинг энг муҳим нуқталаридан бири ҳам шудир. Ўз оилам учун аёлимдан нимани кутсам, энг аввал ўзим аёлимнинг оиласига шуни кўрсатишим керак, ўз оилам учун истамаган нарсаларимни аёлимнинг оиласига ҳам раво кўрмаслигим керак, дейдиганлар бахтли-саодатли ҳаёт кечиришади.

Набавий мезон!

«Сизлардан бирингиз ўзи учун яхши кўрган нарсани биродари учун ҳам раво кўрмагунча, чинакам мўмин бўла олмайди».

(Имом Бухорий ривояти)

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН ЭРКАК АЁЛИНИНГ УЗРЛИ КУНЛАРИДА УНГА ҒАМХҶҮРЛИК ҚИЛАДИ

«Бугун ўзимни жуда ёмон ҳис қиляпман», «Кийинга кийимим қолмади», «Ҳеч ким мени тушунайди», «Ўзимни жуда хунук ҳис қиляпман», «Семирибман», «Ҳеч нарса қилгим йў» ва шунга ўхшаш жумлаларни ҳар ойда қўлаб аёллардан эшитамиз, бу каби муаммоларга дуч келганликларига шохид бўламиз. Эркаклар умуман тушуна олмайдиган бу каби ҳолатлар аёллар учун ҳеч бегона эмас.

Ҳаддан ортиқ ҳиссиётга берилиш, таъсирчанлик, йиғлаш, ғазаб, бўлар-бўлмас нарсалар ҳақида ўйлаш, ички безовталик, кўнгил айланиш ҳисси ила кечувчи ҳайз даври ҳақида сўз юритамиз. Бу даврда аёлларда қоринда оғриқ, ҳолсизлик, чарчоқ, ҳаддан ортиқ уйқучанлик, кўнгил айланиши ва қайд қилиш, иштаҳа очилиши, бош айланиши, терлаш, ошқозон-ичак йўллари бузилиши, суяк оғриқлари, танада сув йиғилиши, мигрен хуружлари каби бир қанча жисмоний муаммоли ҳолатлар кузатилади. Бунга қўшимча равишда, психологик оғриқлар ҳам аёлларнинг кунлик ҳаётига етарлича таъсир ўтказди ва чидаб бўлмас ҳолга айланади. Айнан мана шу даврда эркаклар аёлларининг ҳолини тушунишга ҳаракат қилиб, уларга ёрдам беришлари, уларни ўз ҳолига ташлаб қўйиб, ёлғиз қолдирмасликлари лозим.

Эркак киши ҳайз ҳолидаги аёлининг аврат жойларига тегмаган ҳолда у билан ҳар қандай жинсий яқинлик қилиши мумкин. Аёлининг қўли билан ёки вужудининг бошқа ерлари билан қаноатланиши мумкин ва аврат жойларидан ҳам ёпиқ турган ҳолатида фойдаланиши мумкин. Бунда ҳеч қандай муаммо бўлмаганидек, ҳам

харомдан сақлангани, ҳамда ҳайз даврида эътиборга муҳтож бўлган ва ёлғизлик ҳис қилиши мумкин бўлган аёлига ғамхўрлик қилгани учун бу савоб ва қилиниши керак бўлган бир ишдир. Пайғамбаримизнинг барча аҳли аёлларига, уларнинг ҳайз даврларида бу шаклда яқинлашганликлари ривоят қилинган.

Бу даврда аёлларимизга ишларида ёрдам беришимиз лозим. Уларга бошқа вақтдагига нисбатан кўпроқ ғамхўрлик қилишимиз керак. Улар билан бирга сайр қилиш, суҳбатлашиш ва аҳволларини тушуниш уларни янада мамнун қилади.

Бахтли қилсанг, бахтли бўласан...

Набавий хушхабар!

«Банда оиласининг эҳтиёжлари учун йўлга чиққанда, ҳар бир қадами учун Аллоҳ таоло унга бир даража ёзади ва оиласининг эҳтиёжларини тамомлаганида эса мағфират қилинади».

(Ромуз ал-Аҳадис, 42/15)

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН ЭРКАК ФАРЗАНДЛАРИНИНГ ОЛДИДА АЁЛИНИ ЕРГА УРМАЙДИ

Фарзанд тарбияси масаласида эр-хотиннинг ҳам-фикрлиги фарзандларга ижобий таъсир қилади. Улар ишларини маслаҳатлашган ҳолда амалга оширадилар. Фарзанд тарбиясида бир-бирларига қарши ҳаракат қилмайдилар. Бир-бирларининг айбларини фарзандларнинг ёнида айтмайдилар. Эр-хотиннинг бир-бирига ёмон муносабатда бўлиши фарзанд тарбиясида салбий оқибатларга олиб келиши мумкин.

Онасига ёмон муносабатда бўлиниши фарзанд руҳиятининг бузилишига олиб келади. Отасига нисбатан ишончига дарз кетади. Вояга етганларида эса жиддий муаммолар келтириб чиқаради.

Фарзандингизнинг ёнида аёлингизни асло ёмонламанг ва унга танқид қилманг. Аёлингизга нисбатан ғазаб, араз, танқид ҳисларини фарзандларингизнинг ёнида ошкор қилманг. Ўз умидсизлигингизга фарзандларингизни ҳам шерик қилманг. Фарзанд ота-онасининг бир-бирини ёмонлашини, танқид қилишини хоҳламайди, аксинча, бир-бирини севиб, ардоқлашини истайди.

Фарзандингизга аёлингиз билан нақадар бахтли эканлигингиз ҳақида айтинг, ҳаракатларингиз билан буни кўрсатинг. Асабийлашган пайтларда «Онанг бу ишни мени хафа қилиш учун қилмади, ёмон нияти йўқ эди», дейиш билан вазиятни тушунтириш мумкин.

Фарзандда ақл ва шахсият ривожланишининг пойдеворида ота-она ҳаракатларининг аксини кўришимиз мумкин. Уларнинг шахсияти, бир-бирларига бўлган муносабатлари ва фарзандларига кўрсатган эътиборлари ҳақиқатдан жуда муҳим. Фарзанднинг ақл ва шахсияти ривожланишида, айниқса, ота-она муносабатларининг роли ўта муҳим саналади.

Баъзи болалар ҳаётининг кейинги босқичларида айнан ота-онаси каби ҳаракат қилади.

Баъзи болалар шундай қийинчиликлар кўрадики, жавоб сифатида унга берилган таълим-тарбияга бутунлай зид иш қилади. Тўғри ёки нотўғри эканлигига аҳамият бермайди... Ичида тўпланган оғриқ ва муаммолар сабабли шундай қилади...

«Уйимиз жаннатга айлانسин»

Баъзилари эса ўз ота-оналарининг хатти-ҳаракатларини онгли равишда элакдан ўтказди ва энг яхшисини, энг тўғриси амалда қўллашга ҳаракат қилади. Фарзандлар айтган сўзларимизга эмас, қилган амалларимизга эргашади. Ота сифатида яхши ўрнак бўлиш энг гўзал тарбиядир.

Набавий хушхабар!

«Аллоҳ азза ва жалла эркак кишининг аҳли аёли билан ҳазиллашишини хуш кўради ва бу сабабли иккисига ҳам савоб ёзади. Ва ризқларини ҳам ҳалолдан зиёда қилади.»

(Ромуз ал-Аҳадис: 90/5)

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН ЭРКАК АЁЛИ БИЛАН БЎЛГАН ШАХСИЙ МУНОСАБАТИНИ БОШҚАЛАРГА АЙТМАЙДИ

Эр-хотин ҳалол йўл билан бир-бирини мамнун қилиш учун алоҳида ғайрат кўрсатиши лозим. Оғиз ва бадан тозалигига эътибор беришлари керак. Турмуш ўртоғи яхши кўрадиган атирларидан фойдаланиши лозим. Турмуш ўртоғидан кутган нарсаларини, аввало, ўзи унга бериши керак.

Турмуш ўртоғининг жинсий хоҳишини жавобсиз қолдирмаслиги жоиз. Уни қандай мамнун қилиш мумкин бўлса, шундай муомала қилиши керак. Уни бошқалар билан солиштирмаслиги ва порнографиядан узоқ туриши лозим. Беҳаё тасвирларни кўриш ҳаром эканлигини билиши керак. Гуноҳга ботиш осонлашган ҳозирги даврда, афсуски, бундай тасвирларни кўриш ва кўрганларини жуфтидан кутиш муҳим ҳалокатларнинг энг бошида турибди.

Мусулмон эркак ва аёл турмуш ўртоғи билан бўлган шахсий муносабатларини бошқалар билан асло бўлишмайди. Бу нарса аврат жойини жамоат ичида очиниш қадар бемаъниликдир. Бундан ташқари, бу иш бошқа фитналарнинг ҳам сабабчисидир.

Турмуш ўртоғининг жинсий қониқишига эътиборли бўлади. Уни ярим йўлда қолдирмайди. Ўзининг хоҳлаганини жуфти учун ҳам хоҳлайди.

Бу мавзуда сўнгги сўзни яна Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам айтганлар:

«Сиз, эркалар покиза ва иффатли бўлингки, аҳли аёлларингиз ҳам иффатли бўлсинлар ва шарафларини сақласинлар. Сиз номусли бўлингки, аёлларингиз ҳам номусли бўлсинлар». (*«Жомеъ ас-сағир»дан*)

Иффат ва ҳаё бобида чўққига чиққан, эркалар учун намуна бўладиган шахсиятлардан бири Ҳазрати Усмондир. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам, ҳаттоки фаришталар ҳам ундан ҳаё қилишини айтганлар. (*Имом Аҳмад ривояти*)

Ҳазрати Усмон розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: **«Аллоҳга қасамки, мен жоҳилия даврида ҳам, ислом даврида ҳам ҳеч зино қилмадим. Жоҳилия даврида жирканганим учун мусулмон бўлгандан кейин эса иффатим сабабли зинога яқинлашмадим».** (*Абу Довуд ривояти*)

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг куйидаги сўзларини қулоғимизга қуйиб олишимиз керак:

«Ҳаромга назар солиш Иблиснинг заҳарли ўқларидан бир ўқдир. Кимки Аллоҳдан кўрққанлиги учун буни тарк этса, Аллоҳ унга қалбида ҳаловатини ҳис қиладиган бир иймон бахш этади». (*Ҳоким ривояти*)

«Кимнингдир кўзи бир чиройли аёлга тушиб, дарров ундан кўзини олса, Аллоҳ унга қалбида ҳаловатини ҳис қиладиган бир ибодат савоби бахш этади». (Имом Аҳмад ривояти)

Иффатли бўлайлик, шунда аёлларимиз ҳам иффатли бўлишади...

«Бир хонадонда Қуръон ўқилганда малаклар ҳозир бўлади. Шайтонлар у ердан қочади. Хонадон аҳлида нур ҳосил бўлади ва яхшилик кўпайиб, ёмонлик озаяди. Бир хонадонда Қуръон тиловат қилинмаса, у ерда шайтонлар ҳозир бўлади, яхшилик камайиб, ёмонлик кўпаяди». (Ромуз ал-Аҳадис, 196/2)

Набавий таҳдид!

«Аллоҳ таоло кўшнисининг аёли билан зино қилган кишининг юзига қарамайди; уни покламайди ва унга жаҳаннамга кир дейилади». (Ромуз ал-Аҳадис: 211/17)

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН АЁЛ ЭРИНИ БАХТЛИ ҚИЛИШНИ ИБОДАТ ДЕБ БИЛАДИ

Мусулмон аёлнинг ўлчови ўз қадру қийматидир. У ҳаётга Қуръон ва суннат нуқтаи назари билан қарайди. Никоҳни Аллоҳнинг амри ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатлари деб билгани учун ҳам эрини бахтли қилишни ибодат деб билади. Раббига қулликнинг фақат намоз, рўза, ҳаж ва закотдан иборат эмаслигини англаган бўлади.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай деган эдилар:

«Аёл беш вақт намозини ўқиса, (йилда) бир ой (фарз) рўзасини тутса, ўз фарғисини ҳаромдан сақласа ва эрига итоат қилса, унга «Жаннатнинг истаган эшигидан кир!» дейилади».

(Ромуз ал-Аҳадис, 52/8)

Уйини жаннатга айлантирадиган аёл ҳаётини уни берган Зот буюргандек яшайди. Замоннинг йўлдан оздирувчи фитналарига қарши хушёр туради. Уйини жаннатга айлантириш учун қўлидан келганича ғайрат қилади. Биладики, ҳаёт фақатгина бу дунёдан иборат эмас, ҳақиқий ҳаёт охират ҳаётидир. Охиратнинг яхшиликларига эришиш эса шу ердан бошланади. Шу тушунча билан ўз хожасига аёллик қилади.

Уйини жаннатга айлантирадиган аёл эрининг яхши кўрган нарсаларини биринчи ўринга қўяди. У яхши кўрган нарсаларни яхши кўради, у ёқтирмаган ишлардан эса узоқ туради. Хожасига итоат қилишни куллик эмас, Аллоҳ ризосига эришиш йўлидаги восита деб қабул қилади. Албатта, бандага ўз-ўзидан итоат қилиб кетилавермайди. Аллоҳга исён мавжуд бўлган ишда бандасига итоат қилинмайди. Ҳалол доирада турмушдаги бахт-саодати учун бу шартдир. Эрининг оиладаги ролини ўғирлашга ҳаракат қилмайди.

Уйини жаннатга айлантирадиган аёл намозларини ўз вақтида ўқишга имкон қадар ҳаракат қилади. Хожаси уйда бўлса ва масжидга кетмаган бўлса, у билан бирга жамоат ҳолда намоз ўқишади. Фарзандларнинг тарбиясида бу жуда фойдали ҳаракатдир. Намозни суннатга мувофиқ ўқишга, ҳушу ила адо қилишга тиришади ва эҳсон мақомида ўқишни мақсад қилади. Фарзлар билан баробар суннатлар ва нафл намозлар ҳақида ҳам қай-

гуради. Буларнинг барчаси уни Аллоҳга яқинлаштиришини билади. Ҳеч қандай ҳолатда намозини қазо қилмайди. Намозда дангасалик қилувчилар билан дўст бўлмайди. Улар билан муносабати фақатгина давъат мақсадида бўлади. Чунки феъл-атворлар ҳам юқумлидир. Бенамозлар билан бирга бўлиб, ғафлатда қолиш инсонга зарар етказади. Бу борада ўзидан кўра ҳас-сосроқ ва ғайратлироқ кишилар билан дўст бўлишни афзал кўради. Уларни қидириб топади. Топганда сўнг уларни қадрлайди.

Уйини жаннатга айлантирадиган аёл рамазон рўзасини интизорлик билан кутади. Рўзани руҳининг байрами сифатида деб билади. Рўза ила руҳлар тирилади. Рўза ила абадий дунёга саёҳат қилиш тажрибадан ўтказилади. Рўзасини сабабсиз қазо қилмайди. Узрли ҳолатдаги кунларида тута олмаган рўзаларини имкон бўлиши билан қазосини тутиб беради. Нафл рўзаларга муҳаббатли бўлади. Инсоннинг маънавий ривожланишида рўзанинг нақадар буюк таъсири борлигини синовдан ўтказади. Рўза Аллоҳ дўстлари учун ризқларнинг энг каттасидир. У нафсни тарбия қилади, шайтоннинг ишини қийинлаштиради ва бандани Аллоҳга яқинлаштиради.

Уйини жаннатга айлантирадиган аёл номусини ҳимоя қилади. Номахрам қаршисида Аллоҳнинг қўйган ўлчовларига асосан кийинади. Моданинг қули бўлмайди. Танловларини инсонларга кўра эмас, Раббул оламинга кўра амалга оширади. Эркаклар билан бўлар-бўлмас суҳбат қилмайди. Улар билан суҳбат куришда диққатли бўлади, жуда яқин бўлмайди. Яқин қариндоши бўлса-да, эркаклар билан ёлғиз қолмайди. Буни ўлимдан баттар эканлигини билади. Бир аёл

билан эркак хилват жойда ёлғиз қолганида учинчиси шайтон бўлишини ақлидан чиқармайди. «Қалбим тоза» деган ёлғонларга алданмайди. Эри хушламайди-ган кишиларни уйга киритмайди. Айниқса, ижтимоий тармоқларда эркаклар билан дўстлашмайди. Улар билан алоҳида чатда ёзишмайди. Огоҳ бўлингки, сўнгги даврнинг энг буюк фитнаси шудир.

Уйини жаннатга айлантирадиган аёл эрига итоат қилади. Бир аёл эрига итоат қилганида унинг кўнглини козонади. Биргаликда жуда ширин ҳаёт кечиришади. Буларни амалга оширган аёл жаннатнинг барча эшикларидан давъат қилинади. Аммо бутунги куннинг бузғунчи ғоялари, афсуски, аёлларимизни, қизларимизни исёнга ундаб, «эркинлик» ёлғони билан уларни ўз сохта дунёларининг қулига айлантормоқда. Минг афсус билан ёзғупман буни. Тез-тез саёҳат қилиб турадиган бир биродарингизман. Самолётда хизмат қилувчи борт қуловчи сингилларимнинг ҳоли кўз олдимга келяпти. Ҳар куни юзлаб инсонга хизмат қиладилар. Оилаларидан, фарзандларидан йироқда шунчалик кўп одамларнинг инжиқлигига чидайдилар. Баъзан худбин инсонларнинг ҳақоратларига сабр билан, табассум билан жавоб қайтардилар. Муаммо чиқмасин деб, бор кучлари билан ҳаракат қилишади. Эрига ва фарзандларига хизматни қуллик деб билганлар, сиздан шуни сўрайман, битта эркакка хизмат қилиш ёки юзлаб одамларга қуллик қилиш, қайси бири яхшироқ. Танлов ўзингиздан. Бу ердан аёлларимиз, қизларимиз ишламасинлар, деган хулоса чиқмасин. Шунчаки биринчи ўринга нимани қўйиш кераклигига эътибор қаратишни хоҳлаймиз. Бу ерда ёзилганлар ўнлаб тажрибаларнинг хулосасига асосан қаламга олинди.

Итоат қил, тинч яша...

«Аёлларнинг яхшиси – назар солсанг, хурсанд қиладиган, амр қилсанг, итоат этадиган ва гойиб бўлсанг, сени ўз нафсида ва молингда муҳофаза қиладиганидир».

(Ромуз ал-Аҳадис, 280/10)

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН АЁЛ ЭРИГА ТАШАККУР АЙТИШНИ БИЛАДИ

Эрининг у учун қилган ишларини қадрлайди. Унга ташаккур айтишда сусткашлик қилмайди. Аёллар севги изҳорини эшитишни хуш кўрганлари каби эркалар ҳам қадрланишни хуш кўрадилар. Эри уйга келганда уни имкон қадар у яхши кўрган кўйлақда, хуш ифор ва табассум ила уни кутиб олади. Эрини эшикда кутиб олади, кўлида нарсалари бўлса, олади ва ҳол-аҳволини сўрайди. Уйдаги муаммолар билан, қовоғи солинган юз билан кутиб олмайди. Бу нарса ҳар икковларига ҳам катта зарар беришини билади.

Эрида хушланмайдиган жиҳатлар бўлса, буни муносиб вақтда чиройли сўзлар билан айтади. Эрининг яқинлари олдида, ҳаттоки фарзандларининг олдида асло бундай иш қилмайди. Бунинг фойдасидан зарари кўпдир. Бу эр-хотин орасидаги севгига путур етказди. Ҳаттоки ўртадаги муносабатни тугатишгача олиб келади.

Бандага ташаккур айтмаган Аллоҳга ҳам шукр қилмайди.

Шукр қилсангиз, шукр қилган неъматингиз ортади.

Набавий ўғит!

«Ким инсонларга шукр қилмаса, Аллоҳ таолога шукр қилмабди. Неъматларни гапириш шукрдир. Уни тарк қилиш эса куфрдир».
(Имом Шайбӣ ривояти)

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН АЁЛ АМАЛДА КЎРСАТИБ НАМУНА БЎЛАДИ

Энг гўзал таълим-тарбия унга амал қилган ҳолда ўргатилганидир. Тилдан чиққан қулоқда қолади. Тил билан айтилган сўзлар энг чиройли нутқ техникалари билан айтилса-да, ўттиз ёки қирқ фоиз таъсир кўрсатади, аммо амалда қилиб кўрсатилган ишлар олтмиш ёки етмиш фоиз таъсир кучига эга. Қисқаси, амалда кўрсатиш энг таъсирли таълим воситасидир.

Уйини жаннатга айлантиришни истаган аёл фарзандларида кўришни хоҳлаган ахлоқини уларга ўзи намуна бўлиб ўргатади. Болалар бизнинг айтганларимизни эмас, қилганларимизни такрорлайди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бу борада жуда эътиборли бўлганлар ва бизга ҳам шуни тавсия қилганлар. Масалан, бир ҳадисда шундай деганлар: «Ким бир болага «Бу ерга кел, сенга бир нарса бераман», деб, сўнгра ўша нарсани бермаса, бу бир ёлғон бўлади».

Бугунги кунда фарзандларга салбий таъсир қилаётган воситалар орасида телевизор, компьютер ва Интернет пешқадамлик қилмоқда. Ҳар бир оиланинг асосий муаммоси сифатида бу ҳолат билан доимо юзлашмоқдамиз. Аввало, шуни айтиб ўтишимиз керакки, телевизор, компьютер ёки Интернет мавжуд жойларда фарзандларни ёлғиз қолдирмаслик, улар билан бирга бўлиш назорат

нуктан назаридан ўта муҳимдир. Болалар бу воситалар билан ёлғиз қолишса, уларни бу воситаларга топшириб қўйган бўламиз. Улар ҳам дуч келган ҳар нарсани томоша қилиш ва кўриш имконига эга бўладилар. Ҳолбуки, телеканалларда зўравонлик, ахлоқий бузғунчиликлардан иборат кўпгина зарарли фильм ёки сериаллар, компьютерларда ҳам анчагина зарарли ўйинлар, видеолар мавжуд. Уларни бу каби фильмлардан ҳимоялаш учун баъзи эҳтиёт чораларини кўриш муҳим саналади. Зарарли ва бузғунчи ғоялар акс этган тасвирлар болаларга ҳам ахлоқий, ҳам руҳий жиҳатдан салбий таъсир қилмоқда. Бу каби зарарли тасвирларни кўриш ўрнига уларга муқобил танловлар таклиф қилиш, уларни фойдали ва тарбияли ўйин ва фильмлар билан таъминлаш лозим. Бола кўрган ҳар нарсасини аниқ шаклда идрок этади, мавҳум нарсаларни идрок этишга қийналади, фильмлар ва ўйинларда кўрганларининг барчасини ҳақиқат деб ўйлайди. Унга тушунтирилмаса, баъзи нарсаларни нотўғри идрок қилиб қолиши мумкин. Масалан, ёлғончилик, фирибгарлик ва жиноятларни ҳар вақт тўғри таҳлил қила олмайди. Унга буларнинг ҳақиқатини, моҳиятини у тушунадиган тилда аёнлаштириш керак.

Қуръони Каримда, «Эй иймон келтирганлар! Ўзингизни ва аҳли аёлингизни ёқилғиси одамлару тошдан бўлган ўтдан сақланг...» (*Таҳрим сураси, б-оят*) деб буюрилган. Ҳимоя қилишнинг энг муҳим воситаси таълим-тарбиядир. Болаларнинг катталардан таъсирланиши уларни яхши кўришига ва уларга қаттиқ ишонишига боғлиқдир.

Набавий танбеҳ!

«Исро кечасида лаблари оловли қайчилар билан кесилаётган кишиларни кўрдим». Мен: «Эй Жаброил,

улар кимлар?» дедим. У: «Улар умматинг ичидаги хатиблар бўлиб, улар китобни ўқийдилар ва инсонларни яхшиликка буюрадилар-у, ўзларини унутадилар. Ақлларини ишлатмайдиларми?» деди», дедилар».

(Ромуз ал-Аҳадис, 15/5)

«Эй ниймон келтирганлар! Қилмайдиган ишингизни нега айтасиз?»

(Соф сураси, 3-оят)

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН АЁЛ ҲАР ҚАНДАЙ ҲАРОМДАН УЗОҚ ТУРАДИ

Раббимиз буюрган чегара доирасида яшаш асосий тамойилимиздир. У буюрган ишларни қилиб, қайтарган ишларидан қочамиз. У хоҳлагандек ахлоқимизни зийнатлаймиз. Мусулмон аёл иффатини ҳимоялаган, кўзига эгалик қилган ва ҳаромнинг ҳар қандай туридан узоқлашишга ғайрат қилган аёлдир.

Чўчка гўштини ейишдан узоқ тургани каби ёлғондан, ғийбатдан, гап ташишдан, тухматдан ва ёлғон қасам ичишдан ҳам узоқ туради. Спиртли ичимликлар маст қилгани каби гуноҳлар ҳам маст қилса эди, қанча инсон хушёр қолар эди, ажабо? Ғийбат қилмаганимиз каби ғийбат қилинишига ҳам рухсат бермаймиз. Ғийбат қилинаётган биродаримизни йўқлигида ҳимоя қиламиз. Ғийбат қилиш ўлган биродаримизнинг гўштини ейиш каби ёмон иш эканлигини бизга Раббимиз ўргатди. Ҳар эшитганимизни, бизга келган ҳар хабарни тўғрилигини текширмай туриб, уни бошқаларга етказмаймиз. Бундай қилсак, ёлғон хабар билан бир биродаримизнинг ҳаққи-га зулм қилган бўламиз. Ижтимоий тармоқ, афсуски, бу борада жуда жирканч платформа.

Намозларимизда ҳушуга эришиш, рўза инъом этган фазилатини топиш, Куръон ўқишнинг завқини кашф қилиш ва зикрнинг лаззатини топиш фақатгина қалбимизга ва меъдамизга кирган нарсаларни назорат қилиш орқали амалга ошади. Меъдамизга ҳалол лўқма кирса ва қалбимизни шайтоннинг васвасаларига беркитиб, уни Раббимизнинг ваҳийсига очсак, ана шундагина тилимиздан ҳикмат булоғи томади.

Аллоҳ бандаларига зулм қилмайди. Бандаларнинг бошига келган ва охиратда келадиганлар бу дунёда қилган амалларининг натижасидир. Ҳикматли бир қисса билан ўзимизга тегишли дарс олайлик:

Аббосийларнинг машҳур халифаси Ҳорун ар-Рашид замонида яшаган Баҳлул Доно ўз даврининг авлиёси эди. Гоҳ-гоҳида ақлий хаста инсонларга хос ҳаракатлар қилар ва шу сабабли ҳамма уни телба деб ҳисобларди. Аммо у буни бир мақсад билан қилар эди. Баҳлул Доно доимо Ҳорун ар-Рашиднинг ёнида бўлар, турли сабаблар пайдо қилиб, уни огоҳлантирарди. Бир куни Баҳлул Доно устбоши чангиб тўзғиган, узун сафардан келган кўринишда Ҳорун ар-Рашиднинг ҳузурига чиқади. Ораларида шундай суҳбат бўлиб ўтади. Ҳорун ар-Рашид сўради:

«Бу нима аҳвол, Баҳлул, қаердан келяпсан?»

«Жаҳаннамдан келяпман, эй ҳукмдор».

«Нима ишинг бор эди жаҳаннамда?»

«Олов керак эди, олов олишга бордим».

«Хўш, олиб келдингми?»

«Йўқ, хошам, олиб келолмадим. Жаҳаннамнинг кўрикчилари билан кўришдим, улар: «Сен ўйлагандек, бу ерда олов бўлмайди, оловни дунёдан ҳар ким ўзи олиб келади», дейишди».

Набавий тавсия!

«Бас, ким шубҳалардан сақланса, дини ва обрӯси учун покланган бўлади. Ким шубҳаларга тушса, ҳаромга тушади. Бу худди кўрикхона атрофида (ҳайвон) боққан чўпонга ўхшайди. Ундан ўтлаб қўйини турганган. Огоҳ бўлинглар! Албатта, ҳар бир подшоҳнинг ўз кўрикхонаси бордир. Огоҳ бўлинглар! Албатта, Аллоҳнинг кўрикхонаси Унинг ҳаром қилганларидир».
(Бешовлари ривоят қилинган)

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН АЁЛ ЧИРОЙИНИ ЭРИГА НАМОЙИШ ҚИЛАДИ

Аллоҳга таслим бўлган аёл ўз чиройини фақатгина эрига кўрсатади. Нафсини шайтонинг ўйинчоғи бўлишдан ҳимоя қилади. Уйдан чиқаётганда гўзаллигини беркитувчи, бошқаларнинг диққатини ўзига тортмайдиган, тана аъзолари кўринмайдиган кўйлак танлайди. Аллоҳ буюргандек кийинишга ҳаракат қилади. Баданини кўз-кўз қилувчи кийимларни киймайди. Раббимизнинг шу икки буйруғи бу борада мезондир:

«Сен мўминаларга айт: Кўзларини тийсинлар, фаржларини сақласинлар ва зийнатларини кўрсатмасинлар, магар зоҳир бўлган зийнатлар бўлса (майли). Рўмолларини кўксиларига тўсиб юрсинлар». (Нур сураси, 31-оят)

«Эй Набий, жуфтларингга, қизларингга ва мўминларнинг аёлларига айт: жилбобларини ўзларига яқин қилсинлар. Ана ўша танилмоқлари ва озорга учрамасликлари учун яқинроқдир. Аллоҳ ўта мағфиратлидир, ўта раҳмлидир». (Аҳзоб сураси, 59-оят)

Уйини жаннатга айлантиришни истаган аёл бозорда эҳтиёжидан ортиқ вақт сарфламайди. Шайтоннинг аскарлари бундай жойларда ҳозир бўлади. У аёл умрини савдо марказларида ўтказмайди.

Уйда эри яхши кўрган чиройли кийимларини кийиб юради. Эрини ҳар қандай турдаги ҳаромдан ҳимоя қилувчи қалқон бўлади. Унинг жинсий талабларини рад этмайди. Диний ва соғлиқ тарафлама узри бўлмаса, бу борада истаксиз ҳаракат қилиши тўғри эмас. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу масалада жиддий танбеҳлари мавжуд. Бу борадаги ривоятларни, тушунмовчиликка сабаб бўлмасин, деб бу ерда келтирмадим. Ҳадис китобларидан ўқишингиз мумкин.

Замон аёлларининг фитналарига аралашмайди. Оилани бузишни мақсад қилган бузғунчи кучларга қарши сергак туради. «Аёллар озодлиги» номи остида ўз нафсининг қулига айланганларга алданмайди. Асл эркинлик Аллоҳга итоатдир. Бундан бошқаси нафсга ва шайтонга қулликдир.

Аллоҳнинг ризоси ҳамма нарсадан аъло ва устундир. Уйини жаннатга айлантиришни истаган аёл ҳар амали ила жаннат сари илдамлайди. Фоний дунёга эҳтиёжи қадар қиймат беради. Дунёни охирати учун фидо қилади. Охиратини обод қилиш учун ғайрат қилади.

«Уч киши эсаҳаннам отаида ёнмайди: хожасига итоат қилган аёл, ота-онасини ҳурмат қилган фарзанд ва қаҳри қаттиқ эрининг раиқига сабр қилган аёл».

(Ромуз ал-Аҳадис, 267/5)

Набавий тавсия!

«Тўрт нарсa саодатдандир. Солиҳa аёл, кенг маскан, муносиб кўшни, қулай маркаб. Ва тўрт нарсa

бахтсизликдандир: ёмон кўшини, ёмон хотини, ёқим-
сиз улов, тор маскан».
(Ромуз ал-Аҳадис, 69/5)

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН АЁЛ ЭРКАКЛАРГА ЎХШАШДАН ЭҲТИЁТ БЎЛАДИ

Мусулмон киши Аллоҳ унга ёзган тақдирга рози бўлади. Ота-онамизни, ватанимизни, жинсимизни, рангимиз ва бошқаларни танлаш бизга боғлиқ эмас. Бу борада Аллоҳнинг танловига розимиз.

Инсоннинг азалий ва абадий душмани бўлмиш шайтон уни ўз йўлига оғдириш учун турли тузоқлар қурган. Инсонлардан бўлмиш аскарларидан фойдаланиб, инсонни аҳсани тақвимдан асфаласофилинга (энг гўзал ҳолатдан энг қуйига) тушириш учун унинг фитратини бузишга ҳаракат қилади. Раббимиз шайтоннинг бизга душмалигини шундай хабар беради:

«У деди: «Мени йўлдан оздирганинг сабабли, уларга тўғри йўлингда, албатта, тўғанок бўламан. Сўнгра уларга олдиларидан, орқаларидан, ўнг томонларидан ва чап томонларидан келаман. Ва уларнинг кўпларини шукр қилувчи ҳолда топмассан».
(Аъроф сураси, 16 - 17-оятлар)

Сўнгги йилларда кийиниш борасидаги инқирозимиз, учинчи жинс машмашаси ушбу мақсаднинг ҳосили бўлса керак. Кеча яширин қилинган гуноҳ ишлар бугун ошкора ҳолда қилинмоқда. Бу ҳам етмагандек, буларни реклама қилишмоқда. Ҳолбуки, бу борада Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам очиқ-ойдин огоҳлантирганлар:

«Набий соллаллоху алайхи васаллам аёлларга ўхшаб либос кийган эркакни ва эркакларга ўхшаб либос кийган аёлни лаънатладилар». (Абу Довуд ва Насоий ривояти)

Шайтоннинг душманлиги илк инсон даврида бошланган ва киёматга қадар давом этади. Бизнинг вазифамиз эса огоҳ бўлиш.

«Эй Одам болалари! Шайтон ота-онангизни авратларини ўзларига кўрсатиш учун устиларидан либосларини ечиб, жаннатдан чиқарганидек, сизни ҳам фитнага солмасин. Албатта, у ва унинг тўдаси сизни сиз кўрмайдиган томондан кўради. Биз, албатта, шайтонларни иймон келтирмайдиганларга дўст қилганмиз».

(Аъроф сураси, 27-оят)

Сен учун энг хайрлиси Аллоҳ сенга насиб қилгандир...

Набавий мерос!

«Тўрт нарсa борки, улар кимга берилган бўлса, бас, унга дунё ва охират яхшилиги берилибди: шукр қилувчи қалб; зикр қилувчи тил; балога сабр қилувчи бадан; эрининг эсони ва молида (хиёнат билан) ноёжўя иш қилишни истамайдиган хотин».

(Рамуз ал-Аҳадис, 68/11)

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН АЁЛ ЭРИГА БОШҚА АЁЛЛАР ҲАҚИДА ГАПИРМАЙДИ

Аллоҳнинг амрига кўра, эр-хотин бир-бирининг маҳраמידир. Ётоқхонада яшашлари уларнинг маҳрамытларидир. У ерда бўлган ишларни бошқаларга айтиб бермайдилар. Жуда яқин қариндош ёки жуда қадрдон

дўстларига бўлса ҳам. Аёл эрига бошқа аёлларнинг гўзаллигини тасвирлаб бермайди. Бу шайтоннинг фитнасига қадах тутиш бўлади. Эрининг ҳам унга бошқа эркаклар ҳақида гапиришини хоҳламайди.

Аралаш таълим, аралаш ўйин-кулги, аралаш ҳаёт тарзи бизни йўлдан оғдирди, оғдиришда давом этмокда. «Менинг қалбим тоза» сўзидан бошланиб, давом этадиган жумлалар кишининг ўз-ўзини алдашидан бошқа нарса эмас. Неча-неча қалби тозаларнинг бу фитнадан оиласи бузилган. Аллоҳ буюрган ўлчовлардан ташқарида ҳузур ва бахт йўқ. Хиёнат, тажовуз миз йўқ. Буларнинг замирида маҳрамиятнинг доимий оёқ ости қилиниши ётибди.

Интернетнинг кенг тарқалиши кўзнинг зиносини осонлаштирди. Кўзнинг гуноҳга мубтало бўлиши кўнгилнинг оғишини осонлаштирди. Кўнгилнинг оғиши эса инсонни Раббимиз тақиқлаган зинога қадар етаклади. Бунинг учун биздан, айниқса, кўзни сақлаш талаб қилинади.

Меҳмондорчиликда маҳрамият доирасидаги салом-алик ҳар томонлама чиройли. Имкон қадар бунга эътиборли бўлайлик.

Интернет оламида ахлоқимизни бузувчи тасвирларни кўришдан нафсимизни асрайлик. Сиз жуфти ҳалол ва она сифатида ўзингизни нақадар ҳимоя қилсангиз, Аллоҳ ҳузурида қийматингиз шу қадар ортади, ибодатнинг лаззатини сеза бошлайсиз. Аллоҳ билан бирга бўлиш ҳузурига эришасиз.

Шайтоннинг васвасасига эргашсангиз, кўзингизу қалбингиз кирланади. Раббимизнинг қалбимизга назар

солишига мазкур гуноҳимиз соя солади. Аллоҳ бизнинг суратимиз ва молимизга эмас, қалбимизга ва амалларимизга қарашини доимо ёдда тутмоғимиз лозим. Бугунги кунда оила бузилишларининг асосида айнан мана шу гуноҳлар ётибди.

Хотирамиз пастлигининг энг муҳим сабаби кўзимизнинг гуноҳлар билан бандлигидир. Кўзи кўрмайдиган қанча одамлар билан танишдим, ҳофизи Қуръон бўлишибди, бир қанчаси нуфузли даргоҳларни битиришибди. Бундай қийин ишларни қандай қилиб амалга оширишди, деб ўйларсиз? Қуръоннинг таржимасини эшитиб ёд олган бир киши билан танишдим. Кўзимизни ҳимоя қилиш шу қадар муҳим. Кўзимизни тийишнинг бу дунёда шунчалик фойдаси бор бўлса, охирагдаги фойдаларини тасаввур қилаверинг.

Турмуш ўртоғингизнинг кўзини шайтоннинг тузокларидан ҳимоя қилиш учун унга ёрдам беринг. Жисмоний ҳолатингизга эътиборли бўлинг. Ўзингизни кўйиб юборманг. Вазнингизга диққатли бўлинг. Айниқса, туғурукдан сўнг баъзи аёлларнинг ўзларига қарамай кўйишларидан эрлари жиддий безовта бўлишади. Огоҳлантиришларга қулоқ тутмагач, бошқа йўллар қидиришга кириша бошлайди. Айниқса, диний ҳассосияти йўқ бўлса, шайтоннинг ҳийласига алданиб қолади.

Ўзингизни тартибга солинг, нафсингизни ва ёрингизни асранг.

Набавий танбеҳ!

**«Бир эркак зинҳор бир аёл билан холи қолмасин!
Агар шундоқ бўлса, учинчилари шайтон бўлур».**

(Термизий ривояти)

Аҳмет Дулут, Аҳмет Ақин
УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН АЁЛ
ЎЗ УСТИДА ИШЛАШДА ДАВОМ ЭТАДИ

«Кимнинг икки куни бир хил бўлса, у зиён қилибди». «Бешикдан қабргача илм изла». Бу каби ўнлаб набавий тавсия ва танбехларни кўп ўқиймиз. Булар ҳаётимизга нур киритган, бизни камолотга етаклаган сўзлардир.

Мусулмон аёл Раббининг ризосига эришиш учун ҳар лаҳзасидан энг самарали шаклда фойдаланиш мақсадида ҳаётини режалаштириб олади. Уй ишларининг баробарида зарур китобларни ҳам ўқийди. Фойдали илмлар олиш мумкин бўлган тақводор олимларнинг суҳбатларини тинглайди. Раббининг унга инъом қилган қобилиятларини кашф этади, бу борада ўзини ривожлантиради. Исломиё санъатлардан бирортасида банд бўлади. Руҳини озиқлантирувчи кунлик режалар тузади. Масалан, ҳар куни маълум миқдорда Қуръон ўқийди, уни тушунишга ҳаракат қилади ва унга амал қилишга тиришади. Ҳадисларни ўзига йўлбошчи қилиб олади. Ҳадис китобларини оилавий бўлиб ўқишади. Хонадонининг кун тартибини шу ҳадислар белгилайди. Саҳобаи киромларнинг ҳаётини ўқиб, ўзларига дарс чиқаришади. Чунки улар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг илк талабаларидир. Бизлар учун энг гўзал ўрнакдирлар. Оиламиз саодати учун Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тавсиялари шундай бўлган:

«Агар бир уйда Қуръон ўқилса, албатта, (бу уй ўз) аҳли учун кенгаяди, у ерга фаришталар ҳозир бўлиб, шайтонлар қочади ва у ерда яхшилик кўпаяди. Агар бир уйда Қуръон ўқилмаса, албатта, (ундай уй ўз)

аҳлига торлик қилади, у ердан фаришталар қочиб, шайтонлар ҳозир бўлади ва у ерда яхшилик камаяди». (Имом Доримий ривояти)

Улар вақтларининг бир қисмини исломга хизмат учун ажратишади. Динимиз йўлидаги хизмат ила Аллоҳнинг ёрдами келишини биладилар. Бу борада энг гўзал намуна Пайғамбаримизнинг аёлларидир. Хадича розияллоху анҳонинг ҳаётида жуда чиройли дарслар мавжуд. Хадича розияллоху анҳо Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламга моддий ва маънавий ҳамроҳ эди. Бу ўринда унинг ҳаётидан қисқа бир парча билан ўртоқлашамиз:

Хадича розияллоху анҳо Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга пайғамбарликларидан аввал у зотни қандай ҳурмат қилиб, бахтли қилган бўлса, пайғамбарлик даврида ҳам у зотга илк иймон келтирган, у зот билан бирга намоз ўқиб, жамоатдаги илк уммат бўлишга эришди. Доимо Муҳаммад соллаллоху алайҳи васалламни қўллаб-қувватлади. У зотга маънан ёрдам берди, чиройли муносабати ва ширин сўзлари билан у зотнинг муваффақиятларига ҳисса қўшишга ҳаракат қилди.

Хадича (р.а.) Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламга (Аллоҳ уларни пайғамбарлик билан мукофотлаган вақти) тасалли бериш учун: «Эй, амакимнинг ўғли, фаришталар келганда менга хабар бера оласизми?» деб сўради. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: «Ҳа», деб жавоб бердилар. Бир куни Хадича розияллоху анҳонинг ёнида эканликларида, олдиларига Жаброил келди: «Эй, Хадича! Мана бу Жаброилдир, менинг ёнимга келди», дедилар. Хадича розияллоху анҳо: «Ҳозир уни кўряпсизми?» деб сўрадилар. «Ҳа», деб жавоб бердилар.

Хадича бу сафар ўнг томонига ўтиришларини сўради. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Хадича розияллоҳу анҳонинг ўнг тарафига ўтирдилар. Хадича: «Энди кўряписизми?» деб такрор сўради. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам яна кўраётганларини айтганч, Хадича розияллоҳу анҳо рўмолини ечди. Бу вақтда халифам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бағирларида ўтирган эди. «Энди уни кўряписизми?» деб қайта сўради. Бу сафар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам «Йўқ», деб жавоб бердилар. Хадича розияллоҳу анҳо: «Бу шайтон эмас, бу, шубҳасиз, фаришта, эй амалкимнинг ўғли! Сабр қилинг, сизга хушхабар бор», деди.

Хадича розияллоҳу анҳо Аллоҳнинг саломига ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мактовларига ноил бўладиган даражада фазилат соҳибаси ва ҳурматга сазовор аёл эди. У иймонда, сабрда, иффатда, гўзал ҳулқда, қисқаси, ҳар тарафлама ўрнатилган она эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Насроний аёлларнинг энг хайрлиси Имроннинг қизи Марям, мусулмон аёлларнинг энг хайрлиси эса Хувайлиднинг қизи Хадичадир», деганлар. Бу масалада яна бир ҳадис қуйидагича: «Дунё ва охиратда тўрт мўътабар аёл бордир. Булар Имроннинг қизи Марям, Фиръавннинг аёли Осиё, Хувайлиднинг қизи Хадича ва Муҳаммад (соллаллоҳу алайҳи васаллам)нинг қизи Фотимадир».

Бир куни Жаброил алайҳиссалом Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ёнларига келиб, шундай деди: «Хадичага Аллоҳнинг саломини айтинг». Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Эй Хадича, Жаброил сенга Аллоҳдан салом олиб келди», дедилар. Хадича розияллоҳу анҳо Аллоҳнинг саломини буюк мам-

пунят билан қабул қилди ва Жаброилга ҳам қайтариб салом йўллади.

(Ибн Хушом, *ас-Сийра*, I, 257)

«Аллоҳнинг розилигини, оиласининг бахтини, дунё ва охирагининг саодатини орзу қилган барча оналар учун унинг гузал намуна бўлмиш Хадича розияллоҳу анҳо нубувватининг ўнинчи йилида, Рамазон ойида вафот этди ва Маккадаги Хожун қабристонига дафн этилди».

(Мустафо Осим Кўксал, 302 б.)

Турмуш ўртоғининг Хадичаси бўлишга ҳаракат қил, токи у ғамга ботганида сенга суянсин.

Набавий хушхабар!

«Уч киши жаҳаннам оташида ёнмайди: хожасига итоат қилган аёл, ота-онасини ҳурмат қилган фарзанд, қаҳри қаттиқ эрининг рашикига сабр қилган аёл».

(Роғуз ал-Аҳадис, 267/5)

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН АЁЛ ЭРИНИНГ ОИЛАСИНИ ДОИМ ҲУРМАТ ҚИЛАДИ

Оила ичида чиройли ҳаёт кечириш оила катталари билан бевосита боғлиқдир. Эрининг ота-онасини ҳурмат қил. Уларга хизмат қилиш учун ғайрат қил. Уларни зиёрат қил. Йўқлай олмаган вақтларингда кўнғирок қилиб, ҳол-аҳволларидан хабар ол. Зиёрат қилганингда улар яхши кўрган таомлардан ҳам олиб бор. Гоҳ-гоҳида катта-кичик ҳадялар ҳам улаш. Фарзандларинг улар билан бирга вақт ўтказиши учун шароит ярат. Булар жуда оғир ва қийин ишлар эмас. Яхшиликларинг, албатта, жавобсиз қолмас. Бу дунёда бўлмаса ҳам охирада ажрини оласан.

Баъзи қайноналар ўғлини келинидан қизганали. Турли хил бўлар-бўлмас ўйларга боради. Суюкли фарзандини бегона бир киз келиб, ундан олиб қўйган эмиш. Ўғли олдингидек хабар олмаяпти. Қолбуки, онаси уни минг машаққат билан вояга етказган. Қанча меҳнати сингган ва ҳоказо. Шу каби нарсаларни ҳаёл қилмасди. Сўнгра аламини келинидан олади. Нима қилса ҳам ўз кизи эмас-да барибир. Афсуски, баъзида бу каби ҳолатларга дуч келамиз. Буни ҳаммада бир хил, деб қабул қилиш тўғри бўлмайди. Бунинг асосида ахлокий норасолик ётади. Аклли она бундай қилмайди. Фарзандининг бахтидан мамнун бўлади. Бахтлари доимий бўлиши учун ёрдам беради, дуо қилади. Хатоларига қўз юмади. Камчиликларини бартараф этишда уларга ёрдам беради. Ўғли шикоят қилса ҳам келинини химоя қилади, уни қўллаб-қувватлайди. Ҳамжихат бўлишлари учун ҳаракат қилади. Кўп ҳолларда, хато қилганлар хато қилаётганларини билмайдилар ҳам. Чунки ўзининг келинлик даврида қайнонасидан кўп ёмонлик кўрган. Энди эса ёмонлик қилиш навбати унда. Буни табиий ҳолат деб қабул қилади. Бироз ўйлаб кўрганда эди, ҳамма муаммолар ҳал бўлар эди. «Келиним менга қизимдек. Қизимга қайнонаси қандай муомала қилишини хоҳласам, мен ҳам келинимга шундай муомала қилишим керак», деб фикрлаганда эди, ҳеч қандай муаммо бўлмасди. Раҳматли онам бувим билан айна уйда яшаганлари учун кўпгина муаммоларга дуч келишган экан. Баъзан бизга шундай дер эдилар: «Мен кўп қийналдим, келинларимга бундай қайнона бўлмайман». Биз эса: «Ўша вақт келганда унутасиз. Сиз ҳам айнисини қиласиз», деб ҳазиллашардик. Аллоҳга шукурки, онам бу маса-

лада жуда гўзал намуна кўрсатдилар. Икки келинлари билан қизларидек муносабатда бўлдилар. Умрларининг сўнггида оғир хасталикка дучор бўлдилар. Келинлари ҳам у кишига беками-кўст хизмат қилди. Нима эксанг, шуни ўрасан.

Сиз ҳар ҳолингизда мукамалсиз. Аммо на эрингиз, на ота-онаси сизни тушунишмаяпти. Қилган меҳнатингизни кўришмаяпти ва қадрлашмаяпти. Шу сабабли анчагина тушкунлика тушгансиз. Унутмангки, барча амалларимизни кўргувчи, билгувчи ва эшитгувчи Раббимиз бор. Барчасининг ажрини мутлақо беради. Бандаси билмаса ҳам, Раббинг билади, шу етмайдими?

Эрингнинг оиласини танқид қилма. Айниқса, охири яхшилик билан тугамайдиган тортишувларни бошлама. Орқаларидан чиройли сўзлар билан эсла. Яхшиликларини бўрттир. Орқаларидан гапирма. Чунки сен Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг гўзал хулқларини ўзингга йўлбошчи қилгансан. У зот душманларига ҳам гўзал муомала қилар эдилар.

Яна Саодат асридан бир мисол келтирайлик:

Имкон бўлиши билан оқ яхшилик қилишни, одамларга ёрдам беришни қайси биримиз хоҳламаймиз? Айниқса, эҳтиёжманд одам ҳеч кими йўқ, мазлум ва ғамхўрликка муҳтож киши бўлса, баъзан ўз эҳиёжларимизни унутиб, унинг ҳожатини раво қилиш учун шошамиз. Емай едириб, киймай кийдирамиз. Қила олишимиз мумкин бўлган ҳар қандай яхшиликни қиламиз. Ҳазрати Алининг муборак онаси Фотима ҳам шундай инсон эди. Каттакон оиланинг юки эри Абу Толиб билан унинг елкасида эди. Абу Толиб Қурайшнинг эътиборли киши-си бўлса-да, рўзгорини базўр юритаётган, камбағал ин-

сон эди. Отаси Абдулмуталлиб оламдан ўтгач, суюкли жияни Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам унга омонат қолган эди.

Саккиз ёшли норасида етимнинг моддий ҳимояси амакисининг бўйнида эди, аммо ҳаммасидан кўра, аввало, у она меҳрига, қайноқ ва меҳрибон қалбга муҳтож эди. Айнан Фотима бу муборак болага онасининг ўрнини билинтирмаслик учун қўлидан келганча ҳаракат қилди. Ўз фарзандларидан аввал уни едириб ичирар, ўз фарзандларидан олдин бу қутлуғ омонатнинг кийимини кийдирар, сочини тарар эди. Бундан ташқари, унга энг муҳтож бўлган нарсаси, яъни оналикни ҳис қилдирар эди. Шу тариқа суюкли Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз оилаларини қургунга қадар амакилари ва янгаларининг ҳимоясида қолган эдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга пайғамбарлик вазифаси берилган вақтларда у зот мушрикларнинг ақлга сиғмас тазйиқига дучор бўлдилар. Бу ҳолат Фотимани қаттиқ хафа қилар, қалбини ўртар эди. Абу Толиб билан бирга у зотни ҳимоя қилар, укубатларни ёдларидан чиқаришлари учун қўлларидан келганча ҳаракат қилишарди. Маълум вақт ўтиб, у мусулмон бўлди. Онадек яхши кўрган инсонининг мусулмон бўлиши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни мамнун қилди, машаққатларини унуттирди.

Фотима Мадинага ҳижрат қилиб, Аллоҳ йўлида муҳожир бўлиш саодатига эришди. Аммо уни янада бахтиёр қилган асл ҳодиса ҳеч шубҳасиз, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «Мендан бир парча» деган суюкли қизлари Фотима розияллоҳу анҳога

қайнона бўлиши эди. Буни ўзи учун буюк бахт деб билар, Ҳазрати Фотимани ранжитмаслик учун имкон қанг ҳаракат қилар эди. Уйдаги ишларни тақсимлаб олган эдилар. Ҳар иккиси ҳам ўз вазифаларини чиройли тарзда бажаришар, бу орада бир-бирларига ёрдам ҳам берардилар. Улар келиннинг қайнонага, қайнонанинг эса келинга нисбатан қандай муносабатда бўлиши кераклиги борасида энг жонли намуна эдилар. Уларнинг меҳр-муҳаббат ва ҳурмат-эҳтиром муҳотида яшашлари ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни, ҳам Ҳазрати Алини мамнун қилар эди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Фоти-ма бинти Асад розияллоҳу анҳонинг олдида қарздор эканликларини, у қилган яхшиликларни қадрлашларини ҳар доим амалда кўрсатардилар. Уни доимий равишда зиёрат қилар, ҳол-аҳволдан хабар олар, ёрдам берар эдилар. Ҳар фарзанд ўз онаси учун қиладиган хизматни ортиғи билан қилардилар. Уни «волидам» деб чақирар, «волидам» деб ёд этардилар.

Пайғамбаримизнинг Мадинага кўчиб ўтганларига тўрт йил бўлган эди... Ҳар доим юзларида сурур ва саодат гуллари барқ урадиган суюкли Пайғамбаримиз ўша куни маҳзун эдилар. Маҳзунликларининг сабабини ўзлари шундай ифода қилганлар:

«Бугун волидам вафот этди!»

Нубувват қуёшини ўз уйида камолга етказган, сўнгра унга илк иймон келтирганлар орасидан жой олган, Мадинага ҳижрат бошлангач, Пайғамбар соясидан узоқда қолишга чидай олмай, ватанини тарк этиб, гурбатга йўл олган бу муборак аёл Фотима бинти Асад розияллоҳу анҳо эди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам кўй-лакларини ечиб бердилар ва кафан тикишни буюрдилар. Жаноза намозини ҳам ўзлари ўқидилар. Қабр ёруғ эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қабрга кирдилар ва бироз у ерда ётдилар. Кейин чиқдилар. Кўзлари ёшланган эди. Ёшлари қабрга тўкиларди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу ҳаракатлари унга нисбатан бўлган ҳисларини ўзида мужассам қиларди. Аини вақтда бу бир илтифот эди. Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг муборақ вужудлари теккан қабр жаннат боғларидан бири бўларди.

Саҳобалар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бундай муносабатларидан ҳайрон бўлиб сўрадилар: «Ё Расулуллоҳ, биз бу аёлга нисбатан кўрсатганчалик самимий муносабатингизни бошқаларга кўрсатганингизга гувоҳ бўлмадик».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларнинг бу кизиқишига шундай жавоб бердилар:

«У менинг онам эди. Ўз фарзандлари оч ҳолда экан, аввало, менинг қорнимни тўйдиради эди. Ўз фарзанларининг уст-боши чангиб-тўзғиб турар экан, аввало, менинг сочимни тарар, гул ёғи билан ёғлар эди.

У менинг онам эди. Амаким Абу Толибдан сўнгра бу аёл сингари менга яхшилик қилган бошқа бир аёл бўлмади. Унга жаннат либосларидан кийдирилсин, дея ўз кўйлагимни кафан сифатида кийдирдим. Қабр ҳаёти осон ва хотиржам бўлсин деб бироз қабрида ётдим».

Фотиманинг устига тупроқ ташалганидан сўнг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам суюкли оналари учун шу дуони ўқидилар:

«Аллоҳ сизга раҳм қилсин ва сизни яхшилик ила мукофотласин! Волидам, Аллоҳ сизни раҳматига олсин! Онамдан сўнг менга оналик қилдингиз. Ўзингиз оч қолиб, мени тўйдирдингиз. Энг яхши неъматларни ўзингиз емай, менга едирдингиз. Буни ҳам фақатгина Аллоҳ ризоси учун ва охиратдан умидвор бўлган ҳолда қилардингиз.

Аллоҳ ҳам тирилтирувчи, ҳам жон олгувчидир. Аллоҳим, онам Фотима бинти Асадни афв эт, қабрини ёруғ қилгин! Мен Расулинг ва мендан олдинги пайғамбарларинг ҳаққи учун дуоимни қабул айла, эй марҳаматлиларнинг марҳаматлиси!»

Бироздан сўнг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам табассум қилдилар ва у ердагиларга шу хушхабарни етказдилар:

«Жаброил алайҳиссалом «Бу аёл жаннат аҳлидандир», деб менга хабар берди. Бундан ташқари, Аллоҳ таоло 70 минг фаришталарига бу аёлнинг жаноза намозини ўқишларини буюрди. Фаришталар ҳам унинг жаноза намозини ўқидилар».

Сен ҳам улар каби яшашга ғайрат қилсанг, улар қўлга киритган яхшиликларга эришасан. Қийин дейсанми? Жаннат арзон жой эмас, унутма!

УЙИНИ ЖАННАТГА АЙЛАНТИРАДИГАН АЁЛ БЕАДАБ ВА ТАКАББУР БЎЛМАЙДИ

Мусулмоннинг ахлоқи Қуръон ва суннатга таянади. У Аллоҳ таоло ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни рози қиладиган амалларни қилади. Шайтоннинг васвасалари, найрангларига қарши сергак туради. Ин-

сонинг икки аъзосини асраши дунё ва охират саодати учун старлидир. Буларнинг бири тили, иккинчиси эса фаржидир. Ким уларни сақлай олса, нажот топади. Уларнинг асирига айланган киши ютқазади.

Бошимизга келган балолар бу иккисини муҳофаза қила олмаганимиз туфайли содир бўлади. Тушунмовчиликлар, оила бузилишлари ва фарзандларнинг бўйни эгик қолиши – барчаси мана шулар туфайлидир. Ёлгон, ёлгондан қасам ичиш, гап ташиш, тухмат, инсонларни масхаралаш, уларни ранжитиш, буларнинг барчаси тил офатларидандир. Бу борада доимо ёдда тутишимиз керак бўлган бир сурани ушбу ўринда эслаб ўтамыз:

1. Ҳар бир обрў тўкувчи ва айбловчига вайл бўлсин.
2. У мол жамлади ва уни санаб турур.
3. У, албатта, мол мулки уни мангу қолдирур деб ҳисоблар.
4. Йўқ! Албатта, у «хутома»га улоқтирилур.
5. «Хутома» не эканини сенга нима билдирди?
6. У Аллоҳнинг ўчмас ўтидир.
7. Қалбларгача етиб борадигандир.
8. Албатта, у уларнинг устидан қоплангандир.
9. Узун-узун устунларга боғлангандир. (Хумаза сураси, 1 - 9-оятлар)

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай деган эдилар:

«Эй инсонлар! Икки нарса борки, уларнинг ёмонлигидан Аллоҳдан паноҳ сўраган киши жаннатга киради. Булар икки жсаг ораси ва икки оёқ орасидир».

Хулқ-атворингда тавозели бўл, Аллоҳ сени севади. У зот кибрли ва ўзига бино қўйганларни севмас. Аввалимиз маний ва охиримиз тупроққа кўмиладиган жасад

бўлса-ю, яна нимамизга ишонамиз?! Бизни юксалтирадиган нарсая фақатгина ахлоқимиздир. Аллоҳ таоло тавозели кишиларни юксалтирар экан, тақаббурларнинг даражасини пасайтиради.

Аллоҳ дўстларининг ҳаётидан ибратли воқеа мавзусини янада очиб беради:

Набавий тавсия!

«Аёлларнинг хайрлиси қараганда кўз қувонадиган, буйруққа итоат қиладиган ва эрига ўз эсониди ва молида у ёқтирмайдиган нарсая ила хилоф қилмайдиганидир».

(«Сунан» эгалари ривоят қилганлар)

КИБР БИЛАН КЕЛДИНГ, ТАВОЗЕ БИЛАН КЕТМОҚДАСАН

Ҳиндистон Султони Маҳмуд Ғазнавий кўшини билан кетаётганида Дехлида мўриси тутаётган бир кулбага кўзи тушади. Ичкарига кириб қараса Абул Ҳасан Ҳарқоний ҳазратлари. Олим китоблари ва талабалари билан машғул бўлиб, султонга илтифот кўрсатмади. Бу ҳолатдан султон қаттиқ ғазабланди. У буни билдирмасликка ҳараката қилиб, шундай деди:

«Устоз!»

«Нима?»

«Устозингиз Боязид Бистомий қандай одам эди?»

Ҳарқоний устозининг исмини эшитиб:

«Устозим шундай бир зот эдики, мусулмон бўлмаган киши юзларига қараса, иймон билан шарафланарди».

«Бу қандай гап? Пайғамбар алайҳиссаломни Абу Жаҳл ва бошқа мушриклар кўрдилар, аммо иймонга

келмадилар. Сизнинг устозингиз Пайгамбаримиз сол-
лаллоху алайҳи васалламдан ҳам улугроқмидики, юзи-
га қараган киши иймонга келса?»

Абул Ҳасан Ҳарқоний ҳазратлари куйидаги жавобни
берди:

«Абу Жаҳл ва қолган мушриклар Расулуллоҳ соллал-
лоху алайҳи васалламни Абу Толибнинг қарамоғида-
ги бир етим сифатида кўрганлар, пайгамбар сифатида
эмас. Худосиз ёки бирор яҳудий устозим Боязид Бисто-
мий ҳазратларининг юзига «Бу Боязид Бистомий ҳаз-
ратларидир» деб қараб, иймон билан шарафланган».

Султонга унинг бу гапи хуш келди ва жавобдан мам-
нун бўлиб, у ердан кетди. Абу Ҳасан Ҳарқоний ҳазрат-
лари султонни ташқарига кузатар экан, султон ажабла-
ниб сўради:

«Сизни тушунмадим, келганимда юзимга ҳам қиё
боқмадингиз, энди кетаётганимда ташқарига кузатиб
қўйяпсиз. Бунинг сабаби нима?»

«Келаётганимда кибр билан ичкарига кирдинг, ке-
таётганимда тавозе билан кетяпсан. Энди ҳолатинг гў-
заллашди».

ЯКУНЛАШДАН ОЛДИН БИР ИЖТИМОИЙ ТЕКШИРУВ

Мақом, мавқе, пул, статус, куч ва ижтимоий муҳит
бир воситадир. Яхши яшаш яхшилиқни тарғиб қилиш
ва уни тарқатиш, ёмонликнинг олдини олиш воситадир.
Соғлом инсон ўз мақсадига эга, ҳаёт компасининг оёғини
сирпанчиқ ерга ўрнатмаган, ушбу воситалар билан ин-
сониятга фойда келтирадиган кишидир. Пул, мақом, куч

ва ҳаттоки диндорлик ҳам ўз-ўзини қадрлаш манбалари ҳисобланади. Инсонлар бу воситалар билан яхши инсон бўла олсалар, яъни бу воситаларни роҳат-фароғатли ҳаётнинг мақсадига эмас, балки маъно ва қаноатга қаратилган ҳаётнинг қуролига айлантира олсалар, бахтли бўлишади. Лекин мақсад фақат пул топиш, кучга эга бўлиш ва бирор мақомга эгалик қилиш бўлса, вақт ўтиши билан одам невротик бўлиб боради, уни қондириб (тўйдириб) бўлмай қолади. Янада яхшисини истай бошлайди. Шунинг учун биз моддий мақсадларни маънавий ҳаёт лангари билан соғлом заминга мустаҳкамлашимиз керак.

Охирги вақтларда ислом жамиятида ҳаётий мақсадлар ва ўз қадр-қиммати манбаларини белгилашда жиддий заифликлар кузатилмоқда. Бизнинг ҳаётимиз энди тобора гедонистик, материалистик ва капиталистик заминда ўтяпти ва бу ҳолат барча иқтисодий, ижтимоий ва диний қатламлардан қатъи назар, барча қатламларда умумий ва ўхшаш суръатда содир бўлмоқда. Унинг тезлиги кундан-кунга ортиб бормоқда. Сўнгги 10 йил давомида Ғарб ва деярли барча ривожланган давлатлар ўзларининг ўтмиши ва маданий илдизларига қайтишга, ўз қадриятларини тиклашга уринаётган бир пайтда, биз бошқа тарафга кетяпмизми?

Европанинг энг йирик лойиҳаларидан бири бу «Болалар уйидаги болаларни қариялар уйидаги қариялар билан бир ерга жамлаш»дир. Нақадар аянчли лойиҳа. Даставвал модернизация қилиш учун бобо-бувиларни уйдан чиқарасиз, сўнгга уларни бирлаштириш учун катта маблағли лойиҳаларни амалга оширасиз. Бизда ҳали бобо ва бувилар уйдан чиқишмаган, аммо бу тез орада содир бўладиганга ўхшайди. Ўша вақтда биз ҳам

Англия каби Ёлғизлик вазирлиги, ёлғизлик туфайли ўз жонига қасд қилганларни ҳимоя қилиш ва бу ҳолатнинг олдини олиш учун масъул бошқарма ташкил қилишимиз керак бўлади. Зеро, Англияда камида 10 миллион ёлғизлар бор. Давлат бу ёлғиз одамлар суҳбатлашишлари, дардлашишлари, ўзларини ёлғиз ҳис қилмасликлари ва шу тариқа ўз жонига қасд қилмасликлари учун махсус телефон линияларини ўрнатган. Қўнғироқ қиласиз ва ўша куни нималарни бошдан кечирганингизни, кимдан жаҳлингиз чиққанини, қандай чиройли лаҳзаларни ўтказганингизни айтиб берасиз, болаларингиз, ҳеч бир яқинингиз билан суҳбатлаша олмайдиган тарзда суҳбат қурасиз. Европа ва Ғарб мана шу ҳолатда. Бундан ташқари, ҳар 10 йилда дини ва жинсини ўзгартириш ҳаракатлари, айниқса, Скандинавия давлатларида ортиб бормоқда. Бизда эса кўп нарса ўз жойида, қариндошлик, қўшничилик, катталарга ғамхўрлик, меҳмондўстлик каби ижтимоий ришталар мустаҳкам. Аммо хавф қўнғироқлари шиддат билан чалинмоқда.

Пулимиз кўпайса, қадримиз ошади, деб ўйладик, мақом ва мавқеимиз ошса, обрў-эътиборимиз кўтарилади, қудратимиз ошса, кўнглимиз хотиржам бўлади, деб ўйладик. Аммо хато қилдик. Шу йўлда кетар эканмиз, хато қилишда давом этаверамиз. Энг катта бойлик хотиржам уй, энг буюк хазина яхши тарбияланган фарзандлардир. Буни унутдик, бошқача хаёллар қурдик, маҳрамиятни йўқотдик, оиламизни унутиб қўйдик.

БИЗ ЯХШИМИЗ, ЛЕКИН ФАРЗАНДЛАРИМИЗ-ЧИ?

Ижтимоий ҳаёт консерватизм ва диндорликда жуда тез деформацияланиши мумкин. Лаззатларни кечиктириш, айрим жиҳатларда ортда қолиш ҳисси, эркинлик ва ҳуқуқларнинг чекланганлиги ҳақидаги тасаввурлар деформацияни тезлаштириши мумкин. Ҳозир ислом жамиятида ўзига хос аморф ижтимоий қатлам пайдо бўлмоқда. Хусусан, ўз-ўзини алдаш даражаси ниҳоятда юқори. Ушбу жамиятдаги бизлар баъзи нарсаларни янада осонроқ беркитиш йўллари кашф қилдик ва мавжудлик азобининг ўрнига кўпинча ўзимизни алдашнинг чидаб бўлмас енгиллигини бошдан кечирмоқдамиз.

Биз болаларимизнинг тобора кучаяётган ижтимоий аномалиясини ривожланиш ва индивидуаллашув сифатида кўрмоқдамиз. Фарзандимиз Фарб хусусиятларини ўзлаштирганида, биз уни ўзига ишонган ёки ўзлигини ифодалаган шахс сифатида қабул қиляпмиз. Ҳолбуки, улар ўз ҳақ-ҳуқуқларини билади, лекин ҳад ва чегараларини билмайди. Биз бу ҳақиқатни кўздан қочиряпмиз. Болага саҳобалар ҳаёти, анбиёлар қиссаси, зарур фикҳий масалаларни уюшмалар, фондлар ва жамоатлар эмас, ота-оналар ўқитиши керак. Боланинг илк мураббийси, устози ота-онаси бўлиши керак. Биз айти пайтда ярим кунлик ота-оналик давридамиз. Телеграм гуруҳларида ёзишмалар ва ижтимоий тармоқлардаги «лайк»ларга фарзандларимиздан кўра кўпроқ вақт сарфлаётганимиз ҳақиқат. Уларни энг яхши гитара курсига, лицей тайёрлов курсига ва спорт зали мавжуд бўлган мактабга юборишга эътибор берамиз. Аммо имом

Газзолий болаларнинг ривожланиш ўлчови сифатида «ўқиш, ёзиш ва расм чизиш»ни эмас, «уялиш ва ҳаё» қилишни олган.

Уйга бормай кўйдик, биз ҳамма нарсани ўзимиз учун жонз деб (мубоҳ) кўра бошладик. Уй ташқарисида ҳаёт кечиришни ўзимизга қулай (комфорт) деб билдимиз. Ҳолбуки, уй бола улғаядиган, у ўз маданияти ва динини ўрганадиган жойдир. Биз ташқарида нонушта қилсак, фарзандларимиз ҳам ташқарида турли кафе-ларда улғаяди. Қаҳвасининг устига юрак чизиб, ёнига шоколад ҳам кўйиб, ўзини улғайяпман деб ўйлайди. Сўнгра кадам ташлаб юрар экан, ҳар босган қадами-ни Ватсапп тармоғига жойлайди. Яна «Бугун жуда кўп юрибман», деб ҳам кўяди. Бундай ҳолда бўлмаганлар ҳам бор. Уларнинг ягона фарқи шундаки, улар уйларидида уйдагидек яшашади, уларнинг уйида мунтазам ҳаёт бор. Аслини олганда ҳеч бир нарсаси тасодиф эмас. Нимани эксан шуни ўрамиз, нимага сармоя киритсак, озми-кўпми, ўшандан даромад оламиз.

Туғилган кунлар ҳар доим гавжум, дабдабали ва серхаражат никоҳлар ва тўйлар, косметик ва эстетик муаммолар, ўз танасини ёқтирмаслик, турли спрейлар, овқатларни чала еб қолдириш каби ҳолатлар тобора кўпайиб бормокда.

Ғарб ҳаёт тарзи бизни ҳам алдаяпти. Аввалига улар сарғиш аёлларнинг гўзал эканлигига бутун дунёни ишонтиришди. Шу сабабдан Осиёдаги 300 миллион аёл мунтазам равишда оқартирувчи совун ишлатди. Уларнинг аксарияти тери саратонига чалинди. Энди улар бизга ҳам шундай қилишмоқда.

Биз болаларимизга, айниқса, ёш қизларимизга гап уқтира олмаяпмиз, улар эътиқод ва турмуш тарзи жиҳа-

тидан биздан тобора узоқлашиб боришмоқда. Биз бу ҳолатдан эсанкираб қолдик. Худдики тунда кетаётган қуён ёруғликка дуч келганда шошиб, эсанкираб қолгани каби. Шу ҳолга келдикки, бунга рози эмасмиз, дейдиган ҳеч нарсамиз қолмади.

Биз Ғарб 100 йил ичида бошдан кечирган ўзгаришларни 10 йилда ҳайратланарли тарзда тажрибадан ўтказдик. Исмат Ўзел айтганидек, ҳамма нарса биз яшаган даврда содир бўлаётгандек, гўё.

ЧОРА НИМА?

Сўнгги бўлимдаги сатрларни ўқиган биродарим, умидсизликка тушиб қолгандирсиз. Иймон бўлса, имкон топилади, ташвишланманг. Иймони бор кишида умидсизлик бўлмайди. Дардингиз нақадар буюк бўлса бўлсин, у дардни кетказадиган буюк Раббимиз бор. У умидсизликдан қайтаради. Гуноҳимиз нақадар улкан бўлмасин, жонимиз бўғзимизга келмагунча тавба ва офият тилашимиз мумкин. Жамиятимиз икки асрдан бери азият чекади. Қибламизни йўқотдик, янглиш йўлга юз тутдик. Шунинг учун ўтган ҳар кун аслий қадриятларимиздан узоқлашдик. Энди ўзлигимизга қайтиш вақти келди.

Бугун эскиликка, янаям тўғрироғи, эскирмаган эскиликларга интилиш бошланди. Эски тушунчалар ўрнини «Биз ҳозирги вақтни қадрлашимиз, ўтмиш тажрибасидан фойдаланишимиз ва келажакни қуришимиз керак», деган тушунча эгаллай бошлади. Ёзилганлар ва айтилганларга амал қилиш даври бошланди. Саодат асрининг муҳитини уйимизда, маҳалламизда жорий қилишимиз

мумкин. Биз нимани қидираётганимизни ва нимани исташимизни билсак бас.

Келинг, уйимизга қайтайлик. Уйимизни тўфон ва туғёнга қарши Нух алайҳиссаломнинг кемаси каби бошпанага айлантирайлик. Асримизнинг турли фитна ва фасод тўлқинларига қарши уйимизни энг мустаҳкам бандаргоҳга айлантиришимиз керак. Буларни бажариш ўз қўлимизда. Ўтмишда буни уддаладик. Башариятнинг энг хайрлисини ўзимизга раҳбар айладик ва саодатга эришдик. Бугун ҳам у зотнинг йўлларида юрсак, ўша саодатни ортиғи билан ҳис қилиб яшаймиз. Бунинг учун уйимизда сафимиз, дастурхонимиз, қалбимиз ва мақсадларимизнинг бирлигини таъминлашимиз керак.

Аввалига бир умр бир ёстикқа бош қўйган турмуш ўртоғимиз билан ёстиғимизни ажратдик. Сўнгра дастурхонда идишларимиз ажралди. Кейин ҳар ким турли вақтда ўз билганича овқатланадиган бўлди. Намозларимиз кетди, уйда жамоат билан намоз ўқиш ҳузурини йўқотдик. Кўнгилларимиз яраланди, муҳаббатимиз зое бўлди. Мақсадимизни унутдик, нафсимизнинг асирига айландик.

Айтилганларни бажариш унчалик қийин эмас. Ортиқча харажат ҳам керак эмас. Мақсадимиз Раббимизнинг розилигига эришиш, дунёда саодатли, охиратда жаннатий бўлиш, келажакка муносиб авлод етиштириш учун уйларимизни Дорул Арқам қилишдир. Бу борада йўлбошчимиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам, китобимиз Қуръон. Бизга ўрнак бўлувчилар эса Пайғамбар алайҳиссаломнинг илк талабалари бўлмиш саҳобалар розияллоҳу анҳумлар ва улардан кейинги муттақий уламолардир.

Қилиш керак бўладиган ишларни қисқа ва лўнда айтиб ўтаман. Келинг, уларни биргаликда амалга оширишга ҳаракат қилайлик:

Барчамиз ўз оиламизда Қуръони Каримни ўз тилида, қондага мувофиқ ўқишни ўрганайлик.

Раббим менга ҳаётий қўлланмамда нима буюрган, деб уни англашга ҳаракат қилайлик. Қуръони Карим ҳаётий қўлланмамиздир.

Тирик Қуръон бўлмиш Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳаётлари ҳақида ҳикоя қилувчи ҳеч бўлмаганда бир асар ўқийлик. У зотнинг муборак калималари жамланган ҳадис китобларидан мунтазам фойдаланайлик.

Фикҳ китобини оиламизнинг дарслигига айлантирайлик.

Вақти-вақти билан саҳобаларнинг ҳаётини ўқиб турайлик.

Энг камида ҳафтада бир марта бизга маънавий озуқа бўладиган бирор суҳбатда қатнашайлик.

Намозларимизни ўз вақтида ва жамоат билан ўқийлик.

Ҳеч бўлмаганда кечки овқатни бутун оила аъзолари билан биргаликда ейлик. Таомланиш жараёнида имкон қадар телевизор ва телефонларни ўчириб қўяйлик. Бир-биримизга қараб, меҳр-муҳаббат ила таомланайлик.

Турмуш ўртоғимизга ва болаларимизга меҳримизни берайлик. Уларнинг меҳнатини қадрлайлик. Маълум кунларда уларнинг қалбини хушнуд қилувчи совғалар харид қилайлик.

Кексаларимизни зиёрат қилайлик, уларнинг дуоларини олайлик. Унутмаслик керакки, уларнинг дуоси дунё ва охирагимиз учун сармоядир.

Вақти-вақти билан фақирларни зиёрат этайлик. Улар билан бир дастурхонда ўтириб, уларга икром кўрсатайлик. Касалхоналар ва қариялар уйини зиёрат қилишни канда қилмайлик.

Етимларнинг кўнглини олайлик. Уларга ғамхўрлик қилайлик. Бу охиратнинг энг катта сармоясидир. Буни билганларгина билади.

Вақт бўлиши билан табиат қўйнига чиқайлик. Узоқ сайр қилайлик. Аллоҳ таолонинг бизга ато этган мухташам манзараларини томоша қилиб, фикр юритайлик. Табиатнинг овозига қулоқ тутиб, юрагимиздаги кирларни тозалайлик. Ўзимиз учун фойдали бўлган ҳужжатли фильмларни томоша қилайлик. Аллоҳнинг коинотдаги мўъжизаларига гувоҳ бўламиз.

Ҳалол, тоза ва табиий таомларни истеъмол қилайлик. Бизга омонат қилиб топширилган соғлиғимизни беҳудага зое қилмайлик.

Кунни бомдод намози билан бошлайлик. Қуёш чиққунча имкон қадар вақтни Қуръон тиловати, зикр ва намоз билан ўтказайлик. Шунда Аллоҳнинг муҳофаза-си остида бўламиз ва Унинг неъматларидан энг унумли тарзда фойдаланамиз.

Ўз қобилиятларимизни кашф қилайлик ва уларни ривожлантирайлик. Бирор санъат тури билан шуғулланайлик. Исломий санъатлар билан шуғулланиш биз учун жуда фойдали.

Ҳаётимизни режалаштирайлик. Буни бугундан бошлайлик. Кундалик ҳаётимизни намозга кўра режага солайлик. Кунини бешга бўлганлардан бўлайлик. Уни исроф қилганлардан эмас.

Ҳар куни янги маълумотларни ўрганайлик. Нафсимизни хайрли ишлар билан машғул қилайлик. Биз нафсимизни машғул қилмасак, нафсимиз бизни машғул қилиб, шайтонга асир этади.

Ахлоқимизни гўзал қилайлик. Гўзал ахлоқ бизни Аллоҳ таолога яқинлаштиради. Ибодатлар билан эришолмаган маънавий даражаларга эриштиради.

Уйимизга меҳмонларни таклиф қилайлик. Меҳмонга борайлик. Дастурхонимизда солиҳлар бўлсин. Фарзандларимизнинг маънавий камолотида бунинг катта фойдаси бор.

Ҳар вақт тежамкорлик қилайлик. Эҳтиёжимизга қараб маблағ сарфлайлик.

Сиз ушбу рўйхатни ўзингизга кўра шакллантиришингиз мумкин. Бу ерда ёзилганларни қийин ва машаққатли деб ўйламанг. Ҳаракат қилиб кўринг, ҳаётингиздаги ижобий ўзгаришларга ўзингиз гувоҳ бўласиз. Улкан баракага эришасиз.

ҚУЙИДАГИЛАРДАН ЭСА УЗОҚ ТУРИНГ:

Аллоҳга исён қилинадиган жойдан узоқлашайлик. Гуноҳ содир бўладиган жойга яқинлашмайлик.

Намозларга дангаслик қилмайлик.

Ҳаром луқмадан ўзимизни ва фарзандларимизни сақлайлик. Жумладан, фоиз, етимнинг моли, биродарлар ҳаққи, ўйин-кулги каби нарсалардан худди оловдан сақлангандек сақланайлик.

Бидъат аҳлининг мажлисига бормайлик, уларнинг суҳбатларини тингламайлик.

Оиламизни ёлғончи қаҳрамонлар ва сохта роль эгалари мақталган, оилани бузувчи сериаллардан ҳимоя қилайлик.

Ижтимоий тармоқларнинг асири бўлиб қолмайлик. У ерда тақдим этилган ҳар бир маълумотнинг тўғрилигини текширмасдан, уни қабул қилмайлик.

Кўзимизни ҳаромдан сақлайлик.

Ёши катталарга ҳурматсизлик қилишдан кўрқайлик.

Фарзандларимиз бизга омонат эканини билган ҳолда уларни шайтонга асир этмайлик.

Исрофдан сақланайлик. Молимизни беҳуда кўкка со-
вурмайлик.

Ўзимиздан бойроқ бўлганларни намуна қилиб ол-
майлик. Ўзимиздан куйроқ даражадаги одамларга на-
зар солайлик.

Ҳасадгўй, ғийбатчи, ёмон ахлоқли одамларни уйи-
мизга киритмайлик.

Раббимиз дунё имтиҳонидан яхши натижалар билан
ўтишни насиб айласин.

Ушбу китобни тамомлашга муваффақ қилган Рабби-
мизга ҳамд бўлсин.

Китобнинг бошида келган дуо билан сўзимизга якун
ясаймиз: «Эй Раббимиз, Ўзинг бизга жуфти ҳалол-
ларимиздан ва зурриётларимиздан кўзимиз қувона-
диган нарса ҳадя эт ҳамда бизларни тақводорларга
йўлбошчи қил». Омийн...

PDF tayyorladi: Mukhlisa.
Duo qilib qo'ying: Vafoli va iymonli
yor uchrasin!
Amin...

МУНДАРИЖА

Меҳрибон ва Раҳмли Аллоҳ номи билан.....	3
Сўзбоши.....	4
Ўтмишда қандай эдик?	7
Статистика: бизни устунлик орзуси бошқармасин.....	11
Йиқилмадик, тик оёқдамиз, аммо.....	12
Бир назария: Крюгер синдроми.....	15
Дунё қаерга қараб кетяпти?	17
Оилага доир сўнгги хабарлар.....	17
Жамият ўзгармокда.....	18
Бир тажриба: синган дераза назарияси.....	21
Хур туғилдим, хур яшайман, кимга нима?	24
Статистика: турмушда қанчалик индивидуалмиз?	27
Ёмон хотираларни бекордан-бекорга ёдга олаверманг, ажрашишга шошилманг!	28
Ҳикоя. Ажрашишдан воз кечишга ундаган сўз.....	30
Ажрашдик, хўш, кейин-чи?.....	32
Ечим таклифи	36
Энг шаръий романтик муносабат – никоҳ.....	39
Акл бошга келди, умр тугади.....	42
Бир тажриба: ҳамма нарсани ўргатса бўлади.....	45
Энг чиройли тўй энг осон бўлганидир	47
Ҳикоя. Аввало, лойиқ бўлишинг керак.....	51
Ўзини таниган Раббини танийди.....	54
Сен ўзинг учун ўзгачасан, турмуш ўртоғинг ҳам ўзи учун шундай..	56
Ҳикоя. Бир қўл билан чемпион бўлиш.....	58
Кураш майдони эмас, саодат маскани.....	60
Ҳикоя. Гулимни куришиб қўйди, ажрашишни истайман, судья жаноблари!.....	63
Хатосиз ёр қидирган ёрсиз қолур.....	65
Ҳикоя. Ташқи кўриниш алдаб қўймасин	67
Аллоҳга шукр қил, ёрингни дуо қил, уни қадрла	69
Статистика: дуолар муштарак бўлсин	71
Оиламиз катта, кўнглимиз кенг бўлсин!	73
Оиламиз катта, кўнглимиз кенг бўлсин!	74
Нимани эксанг, шуни ўрасан.....	76
Ҳикоя. «Солиҳ фарзанд»	78
Умр биносининг пойдеворини мустаҳкам заминга ўрнатайлик..	78

Ҳикоя. Иброҳим Адҳамнинг маънавий камолотга етиши.....	82
Маҳрамиятни сақлайлик, токи у ҳам бизни сақласин.....	86
Маҳрамият кичкинтойларимизнинг хавфсизлик қалқонидир.....	88
«Ижтимоий тармоқда ота-оналик»ка оид статистика.....	97
Ҳикоя. Уйнинг ҳам ҳаёси, одоби, иффати бор.....	99
Уйларимиз Суффа мактаби бўлсин!.....	103
Аҳдга вафо, ишонч, марҳамат.....	105
Мусулмоннинг уйи қандай бўлади?.....	108
Ҳикоя. Кимдан тортинишяпти?.....	111
Туғилиш: илк травмамиз.....	114
Статистика: энг яхши боқувчи ким?.....	116
Ҳикоя. Сен уни «она» деб чақирасан.....	117
Йиғласа онам йиғлар, бошқаси ёлғон йиғлар.....	118
Ҳикоя. Шартсиз ва бадалсиз ягона севги.....	119
Нотўғри намуна бўлиш.....	121
Биологик ота-оналик осон, ҳўш, психологик ота-оналик-чи?.....	122
«Масъулиятсиз фарзанд етиштириш учун тавсиялар».....	125
Лаззатлардан узила олмаган болалар.....	127
Бир тажриба: сабр қилган дарвеш муродига етибди.....	129
Ҳамма жойда заиф болалар.....	131
Статистика: болани бошига кўтарувчи оилалар.....	132
Ота-она қандай бўлиши керак?.....	133
Ҳикоя. Мен билан ўйнайсизми, дадажон?.....	135
Жазо билан фарзанд тарбиялаб бўлмайди.....	137
Фарзандларимиздан аввал ўзимизни тарбиялайлик.....	138
Уйини жаннатга айлантирадиган эркак аёлини Аллоҳнинг омонати деб билади.....	141
Ҳикоя. Ошиқ ила машуқанинг қиссаси.....	142
Уйини жаннатга айлантирадиган эркак банда мукаммал эмаслигини билади.....	143
Уйини жаннатга айлантирадиган киши аёлининг кўнглини олишни билади.....	145
Истасанг ёғга ботир, истасанг асалга.....	147
Уйини жаннатга айлантирадиган киши аёлини уйига қамаб қўймайди.....	147
Уйини жаннатга айлантирадиган эркак аёлининг қобилиятлари юзага чиқишида унга ёрдам беради.....	150
Аллоҳ учун оёққа туринг!.....	152

Уйини жаннатга айлантирадиган эркак муаммосини уйига олиб келмайди	155
Уйини жаннатга айлантирадиган эркак аёлининг камчиликларини кетказишда унга ёрдамчи бўлади.....	156
Уйини жаннатга айлантирадиган эркак нарса танлашда, аввало, аёлининг фикрини сўрайди.....	159
Уйини жаннатга айлантирадиган эркак аёлининг оиласини ҳурмат қилади.....	160
Уйини жаннатга айлантирадиган эркак аёлининг узрли кунларида унга ғамхўрлик қилади	162
Уйини жаннатга айлантирадиган эркак фарзандларининг олдида аёлини ерга урмайди	163
Уйини жаннатга айлантирадиган эркак аёли билан бўлган шахсий муносабатини бошқаларга айтмайди	165
Уйини жаннатга айлантирадиган аёл эрини бахтли қилишни ибодат деб билади	167
Уйини жаннатга айлантирадиган аёл эрига ташаккур айтишни билади	171
Уйини жаннатга айлантирадиган аёл амалда кўрсатиб намуна бўлади	172
Уйини жаннатга айлантирадиган аёл ҳар қандай ҳаромдан узоқ туради	174
Уйини жаннатга айлантирадиган аёл чиройини эрига намойиш қилади.....	176
Уйини жаннатга айлантирадиган аёл эркакларга ўхшашдан эҳтиёт бўлади	178
Уйини жаннатга айлантирадиган аёл эрига бошқа аёллар ҳақида гапирмайди.....	179
Уйини жаннатга айлантирадиган аёл ўз устида ишлашда давом этади.....	182
Уйини жаннатга айлантирадиган аёл эрининг оиласини доим ҳурмат қилади	185
Уйини жаннатга айлантирадиган аёл беадаб ва такаббур бўлмайди.....	191
Кибр билан келдинг, тавозе билан кетмоқдасан	193
Яқунлашдан олдин бир ижтимоий текширув	194
Биз яхшимиз, лекин фарзандларимиз-чи?	197
Чора нима?	199
Қуйидагилардан эса узоқ тулинг:.....	203

Мазкур китобни нашр этиш ҳукуқи нашриёт ва таржимон/
муаллиф ўртасидаги шартномага асосан тўлалигича
«Ёшлар матбуоти»га тегишли. Муаллифлик ҳукуқи бузилган
тақдирда ҳуқуқбузар Ўзбекистон Республикаси Қонунчилиги
доирасида жавобгарликка тортилади.

Маърифий-оммабон нашр

АҲМЕТ БУЛУТ, АҲМЕТ АКИН

УЙИМИЗ ЖАННАТГА АЙЛАНСИН

Мухаррир	Зебинисо ҲАЙИТОВА
Мусахҳих	Ирода УМАРОВА
Бадий муҳаррир	Дилфуза САЛИХОДЖАЕВА
Компьютерда саҳифаловчи	Дилдора ЖЎРАБЕКОВА
Техник муҳаррир	Сурайё АҲМЕДОВА

Лицензия рақами: АІ № 252, 2014 йил 02.10 да берилган.

Босишга 06.10.2023 йилда рухсат этилди.

Бичими 84x108 1\32.

Босма табағи 6,5. Шартли босма табағи 10,92.

Гарнитура «Bookman Old Style». Офсет қоғоз.

Адади 5000 нусха. Буюртма № 285-23.

Баҳоси келишилган нархда.

«Янги аср авлоди» НММда тайёрланди.

«Ёшлар матбуоти» МЧЖда чоп этилди.

100113. Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.

Мурोजсаат учун телефонлар:

Нашр бўлими – (71) 230-00-50;

Савдо ва Маркетинг бўлими – (77) 013-00-50;

(77) 013-00-60;

[@bookuzbekistan](http://www.book.uz)

e-mail: yangiasravlodi@mail.ru

АҲМЕТ БУЛУТ

АҲМЕТ АКИН

Уйимиз жаннатга айлансин

Ким ўз уйининг жаннатдек бўлишини
хоҳламайди? Ҳа, эр-хотин ўзаро меҳр-мухаббат билан
боғланган, ҳаёт қийинчиликларига қарши бир-бирини
қўллаб-қувватлаган, фарзандлар меҳр-окибат ва ҳурмат
доирасида улғаядиган оила муҳитига эга бўлиш
барчанинг орзуси. Афсуски, бугунги оилавий муаммолар
бепарволик билан тилга олиниб, ечим топиш ўрнига
улар ҳал қилиб бўлмас ҳолга келмоқда. Турмуш
доирасидаги масалалар янада илдиз отиб, аёлларга
нисбатан зўравонлик авж олмоқда, ажримлар йил сайин
ортиб бормоқда.

«Уйимиз жаннатга айлансин» китоби Қуръон ва
суннат нуқтаи назаридан ушбу тенденцияни тўхтатиш,
оилада юз берган салбий ҳолатларни таҳлил қилиб,
уларнинг психологик ва маънавий жиҳатларини
чуқурроқ ўрганиш орқали жуфтликларга ўз уйларини
жаннатга айлантирадиган ечимларни таклиф этади.
Соғлом оила ва соғлом жамият шаклланишига эришиш
йўллари кўрсатади.

WWW.BOOK.UZ

ISBN 978-9943-838-20-8

9 789943 838208

ЯНГИ АСР АВЛОДИ

/@bookuzbekistan

Жуфти ҳалолингизга муносиб совға

**Уйимиз
жаннатга
айлансин**

45000

АҲМЕТ БУЛУТ

АҲМЕТ АКИН